

Justinas Alminas

Radosi šviesa

Kelionė su elektra per Lietuvą

Prisiminimai

2014

UDK —

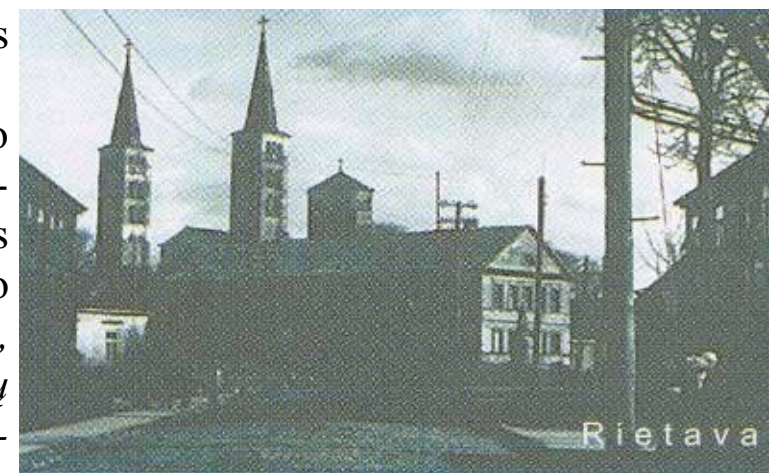
ISBN —

© Justinas Alminas. Autorius
© Paruošė spaudai Kazimieras Alminas.
© Išleido Šv. Kazimiero ordinas.

Radosi elektra

Dar besimokydamas Notėnų septynmetėje mokykloje susidomėjau tuo metu man paslaptinai įdomiu reiškiniu — elektra, ir panorėjau kuo greičiau išgyti elektriko specialybę bei įsilieti į tame laikmetyje aktyviai propaguojamą Lietuvos respublikos (nebe valstybės) elektrifikaciją. Baigęs septynmetę įstojau į Šiaulių agrozootechnikumo žemės ūkio elektrifikacijos specialybę. Per paskaitas atidžiai klausiausi dėstytojų pasakojimų apie energetikos raidą pasaulyje ir elektrifikacijos darbus Lietuvoje. Agrozootechnikumo fizikos-matematikos dėstytojas, neseniai baigęs Šiaulių pedagoginį institutą, labai įdomiai pasakojo apie energetikos pradžią, pirmąsias elektrines. Miesto knygyne nusipirkdavau knygų, brošiūrų apie elektros ir elektrifikacijos naujoves.

Žemaitija visgi buvo pirmosios elektrinės statybos lydere ne tik Rusijos imperijoje, bet ir Vidurio Europoje — *1892 metais, Rietave, kunigaikščių Oginskių dvare, buvo pastatyta pirmoji Lietuvoje elektrinė.*

Pirmoji Lietuvoje Rietavo elektrinė

Pirmoji elektrinė pasaulyje buvo pastatyta Niujorke 1882 metais, vadovaujant JAV išradėjui Tomui Edisonui. Nuo pirmosios žemės rutulyje pastatytos elektrinės Lietuva atsiliko tik 10 metų.

Su elektros lemputės pirmuoju įžiebimu Rietave prasidėjo elektros energetikos era Lietuvoje. Tai rodė, jog technikos naujovės gali gimti ne tik sostinėse ar didmiesčiuose, bet ir mažuose miesteliuose. Juose taip pat netrūko asmenybių, kurios norėjo patogaus gyvenimo ne tik sau, bet turėjo siekį ir visą savo kraštą padaryti pažangiu, įdiegti jame naujausias pasaulio technologijas.

Tuo metu elektros lemputės įžiebimas buvo prilygintinas stebuklui, vėliau elektros energija tapo įprastu gyvenimo reiškiniu.

Nors Lietuva tuo metu buvo Rusijos okupuota ir valdoma caro skirtų pareigūnų, bet skirtingai nuo sovietinės okupacijos, privati nuosavybė joje buvo neliečiama, leidžiama jai savarankiškai vystyti įvairias technines naujoves. Lietuvoje gyvenantys bajorai, kunigaikščiai ir dvarininkai stengėsi, kad techninis progresas Lietuvoje vystytųsi, klestėtų pramonės įmonės, o tam reikėjo statyti vis naujas elektrines. Elektros energetikos pramonės plėtra to meto Lietuvos teritorijoje buvo žymiai spartesnė negu visose kitose Rusijos imperijos dalyse.

1898 m. Kauno mieste, vokiečių brolių Tilmanų geležies apdirbimo fabrike pradėjo veikti pirmoji Lietuvoje *pramoninė* elektrinė. 1900 metais jau Klaipėdos miesto gyventojai pradėjo naudotis elektra, o 1903 m. ir Vilniuje pradėjo veikti miesto centrinė elektrinė.

Šiauliuose taip pat pradėjo sparčiai augti elektros energijos poreikis gamybai. 1900 m. Šiauliuose, Chaimo Frenkelio odos fabrike (vėliau —“Elnias”), buvo įrengta elektrą gaminanti 50 kW galios dinamomašina, 1902 m. grafo Zubovo alaus darykloje (“Gubernija”) garo mašina pradėjo sukuti elektros generatorių, o 1908 m. elektrinė buvo sumontuota ir brolių Nurokų įkurtame odų apdirbimo fabrike. 1911 m. Samuilovo kino teatre buvo įrengtas 5 kW galios generatorius, kuris tiekė srovę ne tik šiam objektui, bet ir apšvietė aplinkines gatves.

Vakarų Europos ir Amerikos mokslininkai pradėjo kurti ir statyti *hidroelektrines*, kuriose gaminama elektra buvo pigesnė už gaminaimą sukančiam generatorius garo mašinomis.

Pirmoji pasaulyje hidroelektrinė buvo pastatyta 1870 m. Anglijoje, o 1882 m. JAV, o pirmoji hidroelektrinė Lietuvoje buvo paleista 1903 metais prie Virvytės upės Kairiškių dvaro (dabartiniame Akmenės rajone) popieriaus fabrike — joje pradėjo veikti vandens rato varomas elektros generatorius.

Kuriant viešąsias elektrines atsirado poreikis ir elektros energijos skirstomiesiems tinklams.

Tokia buvo elektrifikavimosi pradžia pasaulyje ir Lietuvoje iki jos Nepriklausomybės paskelbimo 1918 m.

Vilniaus centrinė viešoji elektrinė 1903 metais.

Chaimo Frenkelio fabriko elektrinė Šiauliuose 1900 metais.

ŠLIKTINĖ

1259 metais netoli Šliktinės kaimo, taip vadinamame *Skuodo mūšyje*, Žemaitijos kunigaikščio Almino vadovaujami žemaičiai sumušė vokiečių Livonijos ordino kariuomenę. 1260 metais Alminas, subūręs visus žemaičius, prie kurių vėliau prisijungė kuršiai ir estai, Durbės mūšyje šį vokiečių ordiną galutinai sutriuškino.

Iki 1945 metų Šliktinės kaimas priklausė Prialgavos apylinkei, Mosėdžio valsčiui, Kretingos apskrīčiai. Mosėdžio valsčius panaikintas 1950 m., jo teritorija priskirta Salantų rajonui ir Klaipėdos sričiai. 1959 m. Salantų rajonas panaikintas, o Notėnų ir Prialgavos apylinkės priskirtos Skuodo rajonui.

1945 m. Šliktinės kaime buvo 36 vienkiemų sodybos. Tai laisvų ūkininkų ir valstiečių ūkiai. 1954 m. Šliktinės kaimas tapo „Gegužės pirmosios“ kolūkio centrine gyvenvieta, prie kolūkio teritorijos buvo prijungti ir gretimi kaimai.

Šliktinės kaimas yra prie kelių sankryžos Salantai – Seda ir Ylakai – Šatės – Šliktinė. Atstumai: iki Salantų — 15 km. iki Sedos — 24 km., iki Ylakių — 22 km. Atstumai iki artimiausių gyvenviečių: 5 km. iki Notėnų, 9 km. iki Barstyčių, 6,5 km. iki Šačių.

Pro kaimą teka Bartuvos upė, kurios aukštupys prasideda Plungės rajone, 3 km. į šiaurę nuo Platelių ežero. Upė teka pro Skuodą, po to kerta Lietuvos – Latvijos sieną, įteka į Liepojos ežerą ir siejasi su Baltijos jūra. Bartuvos kairieji intakai yra Eiškūnas ir Erla, dešinieji — Luoba, Apšė ir Vartaga. Ant Bartuvos upės buvo įrengta daug tvenkinių vandens malūnams. Prie Bartuvos upės yra tokios gyvenvietės: Šliktinė, Prialgava, Žebroakai, Šerkšniai, Mosėdis, Krakės, Puodkaliai, Skuodas (Lietuva), Laukgalis, Nyca (Latvija).

Šalia Šliktinės, Puokės kaime, aptiktas didžiausias riedulys Lietuvoje — Barstyčių akmuo. 1957 metais melioratorių atrastas ir atkastas akmuo pasirodė gerokai didesnis už iki tol didžiausiu akmeniu Lietuvoje laikytą Puntuką.

Bartuvos "krioklys"

Barstyčių akmuo

Svajonių elektrikas

Man besimokant Šiaulių agrozootechnikume, besiklausant dėstytojų paskaitų neduodavo ramybės svajonė — greičiau tapti tikru elektriku. Tas mano įsitikinimas, jog galiu jau dabar dirbti elektriku, pasibaigė tuo, jog nutariau mesti mokslus Šiaulių agrozootechnikume ir grįžau namo į savo gimtąjį kaimą — Šliktinę pradėti ieškoti to išsvajotojo darbo.

Jauno žmogaus svajonės, momentiniai apsisprendimai dažnai nulemia tolimesnę jo asmenybės raidą ir gyvenimas susiklosto pagal likimą, kuris, ko gero, yra užkodotas dar prieš ateinant jam į šitą pasaulį.

Laikraštyje radau skelbimą, kad reikalingi elektrikai vienoje Klaipėdos rajono įmonėje. Susidomėjau tuo skelbimu ir nieko nelaukdamas susiruošiau ir išvažiavau į Klaipėdą (atstumas 69 km.) ieškoti nurodytos laikraštyje įmonės. Tėvų prašyti pinigų nenorėjau, maniau kad pradžioje užteks mano turimų 10 rub., išskubėjau į stotelę laukti pravažiuojančio maršrutinio autobuso Mažeikiai-Klaipėda. Prieš Klaipėdą į autobusą įlipo kontrolieriai, o aš važiavau be bilieta. Baigėsi tuo, kad tais 10 rublių susimokėjau baudą ir likau visai be pinigų. Pamatę mano veido išraišką autobusu važiavę keleiviai dar užstojo mane, prašė nebausti šito jauno keleivio — jis dar vaikas, bet kontrolieriai rūsčiai atliko savo pareigą.

Laikraščio skelbime buvo parašyta, kad reikalingi elektrikai adresu: *Klaipėdos raj. Saugos*. Iš tikrųjų šis miestelis buvo Šilutės rajone. Į Šilutės rajoną iš gimtojo kaimo tikrai nebūčiau taip toli važiavęs. Tai buvo laikraščio skelbimo klaida, ir tai buvo man savotiškas likimo pirštas.

Per Klaipėdos miestą perėjau pėsčiomis, pasiekiau Šilutės plentą ir 37 kilometrų atstumą iki Saugų miestelio nuvykau pakeleivingomis mašinomis. Vietiniai gyventojai nežinojo kur yra tokia skelbime nurodyta įstaiga. Vėliau toks jaunuolis parodė, kad ten netoli kelio kažkas įsikūrę. Jo nurodyta kryptimi ir nuėjau link to nedidelio pastato.

Šiame Saugų bažnytkaimyje ir prasidėjo mano darbo pradžia, mano vargai ir džiaugsmas, atsivėrė tolimesnio gyvenimo gairės.

SAUGOS

Rašytiniuose šaltiniuose Saugų vietovės vardas minimas nuo IX a. Nuo XII a. iki 1525 Saugos priklausė Kryžiuočių ordinui. Nuo 1525 m. Saugos buvo pavaldžios Prūsijai, o nuo 1871 iki 1920 m. Vokietijos imperijai. Saugas yra valdžiusios tokios valstybės: Švedija (1628-1635), Rusija (1757-1762), Prancūzija (1920-1923).

Nuo Kryžiuočių ordino laikų pro Saugas ėjo kelias iš Tilžės į Klaipėdą. XVIII a. įsteigtos pirmosios pradinės mokyklos.

Iki XVIII a. Saugos teritorija buvo lietuviška. Po maro epidemijos (1711 m.)

atvyko daug vokiečių. Nuo 1871 m. po Rusų okupacijos (1763m.) mokyklose ir viešame gyvenime buvo varžoma lietuvių kalba. Lietuvių tautinis judėjimas Saugų teritorijoje ėmėsi reikštis XX a. pradžioje.

Pagrindinė veikla Saugose buvo žemdirbystė, įsikūrusiuose dvaruose baudžiauninkai atlikdavo lažą. 1807 m. panaikinus baudžiavą, baudžiauninkai galėjo išsipirkti turėtą žemę.

XX a. Saugų kraštas išsiskyrė malūnų įvairove — veikė du vėjo malūnai, du vandens malūnai, vienas garinis ir vienas motorinis malūnas. Veikė nemažai lentpjūvių, kalvių, užėigų. Buvo įsteigti pašto, telefono-telegrafo skyriai.

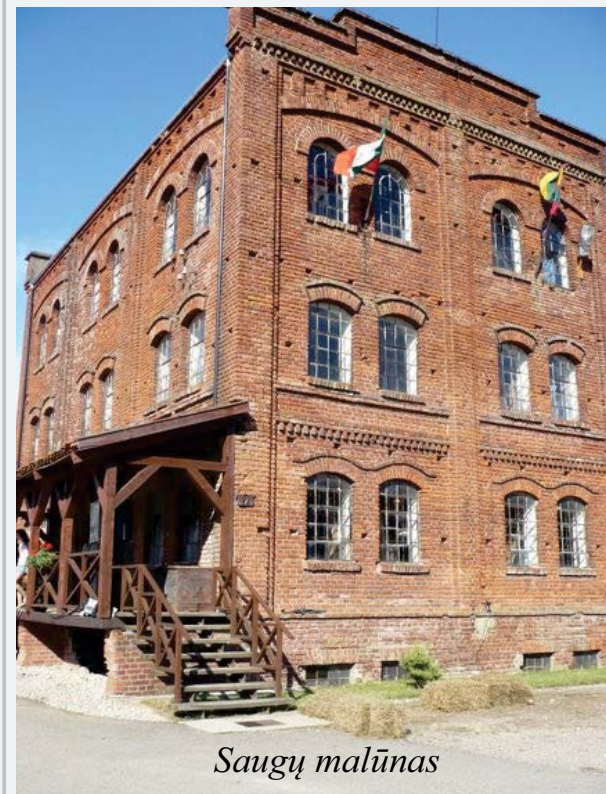
1923-1939 m. Saugose veikė Ūkininkų draugijos skyrius, 1934-1939 m. Žemės ūkio mokykla, nuo 1937 m. – pirmasis Klaipėdos krašte elektrinis inkubatorius.

1939 m. Klaipėdos kraštą užėmus vokiečiams, buvo uždarytos lietuviškos mokyklos ir kitos lietuviškos įstaigos.

Po antrojo pasaulinio karo iš esmės pasikeitė gyventojų sudėtis Saugose. Prieš karą gyvenę vokiečiai ir dalis lietuvininkų, artėjant frontui, pasitraukė į Vakarus. Daug likusių gyventojų sovietiniai okupantai ištrėmė, o tuščiuose namuose apsigyveno atvykėliai iš įvairių Tarybų Sąjungos regionų.

Kai, 1955 m. VFR pasirašė su Tarybų Sąjunga sutartį dėl buvusių Vokietijos piliečių išvykimo į Vokietiją, ja pasinaudojo keliasdešimt Saugų teritorijoje gyvenusių gyventojų.

1960 m. Saugų tarybiniam ūkiui priklausė 30 artimiausių kaimų. Tai buvo vienas stambiausių tarybinių ūkių Šilutės rajone.

Saugų malūnas

Tai buvo medinis vienaukštis pastatas netoli kelio sankryžų Šilutė-Klaipėda ir Saugos-Švėkšna. Nuo sankryžos, einant link Švėkšnos, už 300 metrų dešinėje pusėje ir buvo įsikūrusi laikraštyje minėta *Kauno Statybos-montavimo valdybos Klaipėdos aikštelė*. Pro pastato priemenę įėjau į pastato vidų ir iš karto atsidūriau kontoroje, kurioje tuo metu prie stalų sėdėjo keli darbuotojai. Įėjęs pasisveikinau ir pasakiau, kad noriu dirbti Jūsų aikštelėje elektriku. Prie manęs priėjo inteligentiškos išvaizdos žmogus, padavė ranką, pasisveikino ir pakvietė atsisėsti prie stalo. Parodžiau kokius turiu dokumentus, kad galėčiau apiforminti į darbą. Pasakė, jog tokie darbuotojai jiems reikalingi. Svarbiausias mano dokumentas buvo Šiaulių agrozootechnikumo išduotas moksleivio pažymėjimas su nuotrauka ir anspaudu. Parašiau pareiškimą priėmimui į darbą. Po to pasakė, kad komplektuojama nauja elektrikų brigada ir ruošiamasi ją išsiųsti dirbti į paskirtą objektą.

Klaipėdos aikštelei vadovavo vyr. darbų vykdytojas Vaitkevičius. Tai buvo inteligentiškas, tvarkingai apsirengęs darbuotojų gerbiamas, kaip matėsi, vadovas. Po dokumentų apiforminimo jis mane supažindino su kitais darbuotojais. Meistras Samsonavičius — apie 30 metų, inteligentiškas ir humoro jausmą turintis darbuotojas, sugebantis operatyviai organizuoti pavestus jam darbus. Meistras Banys — tai pasišventęs elektrifikacijos darbams asmuo. Čia dirbo du jo broliai — vienas elektromonterių brigados brigadininku, o kitas, jaunesnis brolis, aikštelėje dirbo elektriku Tame pastate buvo įrengti keli bendrabučio tipo kambariai, juose laikinai apgyvendindavo su ataskaitomis atvykusius meistrus ir naujai priimtus į darbą elektromonterius, kurie laukdavo kol bus sukomplektuota nauja elektrikų brigada. Kitame kambaryje parodė man lovą ir pasakė, kad reikės čia kelias dienas pagyventi kol sukomplektuos tą naująją brigadą.

Pakol aš čia „gyvenau“ į aikštelę atvykdavo meistrai, derindavo savo darbų užduotys — kur ir kaip pradėti kokius darbus, ruošdavo darbų ataskaitas, paskui bendraudavo su naujai atvykusiais darbuotojais. Aikštelės viršininko nurodymu, mane čia maitino, rūpinosi, mokė kaip reikės dirbti, kokius darbus turėsime atlikti artimiausiu metu. Per tą laiką apsipratau su aplinka, nes ankščiau neteko bendrauti, diskutuoti su tikrais elektrifikacijos specialistais.

Vieną pavakarę, suskambus telefonui, aikštelės viršininkas Vaitkevičius, ilgai kalbėjosi su Kauno SMV (statybos montavimo valdybos) viršininke. Po pokalbio pranešė:

- Prasideda darbai. Rytoj iš Kauno išsiunčia mums automašinę su medžiagomis, kurios bus reikalingos tiesiant naują elektros perdavimo liniją (EPL), kartu atvažiuoja ir paskirtas naujos brigados dešimtininkas (vėliau vadinosi brigadininkas).

Kartu su dešimtininku atvyko ir dar du elektromonteriai, turintys patyrimą tiesti panašias elektros perdavimo linijas.

Buvo nutarta, jog į objektą išvykstame iš ryto ir iki išvykimo būtinai reikia sukviesti visus tuos darbuotojus, kurie buvo priimti į darbą.

Į paskirties objektą, išvažiavome sunkvežimiu, susikrovėme darbo įrankius, instrumentus ir kitus reikalingus įtaisus elektros linijų tiesimo darbams. Tuo metu 10 kV įtampos linijos buvo tiesiamos mediniais stulpais ant gelžbetoninių pakojų.

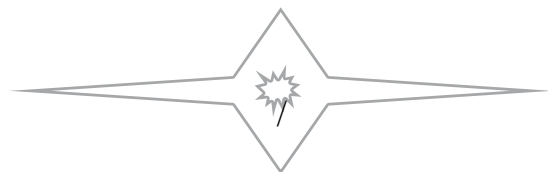
Mus išlydėjo aikštelės viršininkas ir mūsų meistras Samsonavičius.

Sunkvežimis buvo šiek tiek pritaikytas vežti ir žmones — mašinos priekyje iš lentų buvo sukalta tokia būda, kad žmonėms važiuojant mašina nepūstų vėjas ir neužlytų lietūs.

Visų nuotaika buvo puiki, kalbėjome apie darbus kuriuos turėsime pradėti nuvažiavę į objektą, juokavome.

“Svajonių elektrikas“ buvo jau nebe svajonėse, o iš tikrųjų važiavo dirbti — tiesti elektros perdavimo linijų.

Ir ne bet kokių — aukštos įtampos!

Pirmoji viešoji Klaipėdos elektrinė 1900 m.

Bačiūnų elektrinė 1937 m.

Elektrifikacijos pirmeiviai

Visa mūsų elektrikų brigada tuo sunkvežimiu atvykome į Gargždų tarybinio ūkio centrinę gyvenvietę Kvietinius. Ūkio administracijos pastatas atrodė gerai prižiūrimas, susidarė įspūdis, kad šitas ūkis tvarkosi sėkmingai. Kai užėjome į ūkio kontoros pastato vidų, erdviame direktoriaus priėmimo kambaryje darbavosi sekretorė, o prie kito stalo mašininkė rankine spausdinimo mašinėle spausdino kažkokius dokumentus. Mums užėjus, sekretorė mandagiai su mumis pasisveikino ir pranešusi direktoriui apie mūsų atvykimą, pakvietė užėti į jo kabinėtą. Direktorius, stambaus sudėjimo vyriškis, su visais pasisveikino ir pasakė, kad jis jau informuotas apie mūsų atvykimą ir nurodė administracijos darbuotojui paruošti patalpą mūsų medžiagoms ir įrankiams sudėti, o taip pat suderinti su kai kuriais kaimo gyventojais dėl brigados narių laikino apgyvendinimo.

Direktorius, pakvietė susėsti visus už didelio pasitarimų stalo ir trumpai papasakojo apie jo vadovaujamo tarybinio ūkio pasiekimus ir laimėjimus. Su mumis atvykęs dešimtininkas supažindino direktorių su EPL tiesimo projektu ir paprašė leisti naudotis (jei prireiks) ūkio mechaninėmis dirbtuvėmis ir kalvystės paslaugomis. Kai visi darbo klausimai buvo suderinti ir išspręsti, direktorius pakvietė savo atstovą, kad jis mus palydėtų iki gyventojų, kurie priims apsigyventi mūsų brigados narius. Išlydėdamas, direktorius palinkėjo sėkmingo darbo ir pajuokavo, kad kaimo visos mergaitės simpatiškos — gal kas nors iš brigados žmonių pasiliks gyventi nuolat, nes, sako, matau, kad jūs visi jauni ir gražūs. Savaitgaliais ūkio kultūros namuose vyksta šokių vakarai, retkarčiais atvažiuoja saviveikliniai meno kolektyvai. Nuo Kvietinių kaimo iki Gargždų miestelio tik 3 km. Tenai pastatytuose kultūros namuose kultūrinė programa būna žymiai įdomesne, apsilankykite!

Atvykusią į Gargždų tarybinį ūkį mūsų brigadą sudarė: dešimtininkas (brigadininkas), elektrikai Danilevičius Jurgis, Kudirka Česlovas, Oželis Stasys, Krikščiūnas Jeronimas ir aš. Taip pat traktorininkas Repšys Jonas.

Jurgis su Česlovu jau turėjo patirties, statant panašias linijas Kau-no regione. Jie dalyvavo statant 0,4 kV. EPL mediais stulpais ant gelžbetoninių pakojų.

Oželis Stasys kilęs nuo Švėkšnos, neseniai baigęs karinę tarnybą tarybinėje armijoje. Jis norėjo dirbti, sutaupyti daug pinigų ir „susirasti“ gyvenimo draugę.

Jeronimas, baigęs Prienų vidurinę mokyklą, buvo pašauktas į tarybinę armiją, bet vėliau nuo tarnybos atleistas, nes reikėjo prižiūrėti ligo-tus ir pagyvenusius savo tėvus. Jis atvyko užsidirbti pinigų sau bei tėvams išlaikyti, nes elektros linijų statytojų atlyginimai buvo dideli ir dar papildomai mokėjo lauko priedą (330 rub.).

Jonas dirbo traktorininku kolūkyje netoli Vėžaičių, bet sužinojęs kad reikalingi jo specialybės darbuotojai tiesti elektros tinklus, nutarė įsidarbinti šitoje įmonėje. Jonas jau buvo vedęs ir beveik visada savaitgaliais bei kitais laisvadieniais išvažiuodavo padėti savo šeimai.

Dešimtininką apgyvendino šeimoje netoli ūkio kontoros labai gražioje eglaitėmis apsodintoje (ankščiau buvusio ūkininko) sodyboje.

Jurgis ir Česlovas buvo apgyvendinti toliau nuo centrinės gyvenvietės vienoje naujakurių šeimoje.

Stasys ir Jeronimas apsigyveno ūkio fermos vedėjos šeimoje.

Mane su Jonu apgyvendino Liaudanskų šeimoje.

Liaudanskas dirbo tarybinio ūkio gyvulininkystės fermų sanitaru, žmona tvarkė namų ūkį, augino du sūnus — vienam buvo 11 metų kitam 14. Šeiminkams už nakvynę ir maitinimą reikėjo mokėti po 100 rub. per mėnesį. Jie parodė mums kambarį kur miegosime ir gyvensime, pakvietė vakarienei. Kartu su visa šeima labai skaniai pavakarieniavome, paskui papasakojome jiems kokius darbus numatome dirbti artimiausiu metu ne tik Gargždų tarybiniam ūkyje, bet ir Klaipėdos krašte. Jų namuose nebuvo elektros, todėl apsidžiaugė, jog bus įvesta elektra ir į jų sodybą.

Gyvenimo sąlygos čia buvo geros, maistas buvo skanus ir įvairus, savo pasodybiniame sklype (leisdavo tada prie namų turėti 60 arų savarankiškai dirbamos žemės sklypą) užsiaugindavo nemažai daržovių ir vaisių, augino naminių gyvulių bei paukščių. Be to, šeiminkas, dirbdamas tarybinio ūkio sanitaru, retkarčiais parnešdavo šviežios skerdienos, tarybiniam ūkyje išaugintų daržovių ir vaisių.

Tų metų žiema buvo drėgna, aš atvažiuavau į statybas su batukais ir nelabai šilta striuke. Šeimininkė pastebėjo, kad dirbti lauko sąlygomis nepasirošęs, nes taip apsirengęs negalėsiu visą dieną lauke dirbti, galiu sušalti, o paskui susirgti. Man davė savo vaikų šiltesnę striukę, pirštines ir aulinius batus.

Jonas, su kuriuo kartu gyvenome, atvažiavo apsirengęs žiemiškai, šiltai apsirengęs, žinojo, kad darbai bus atliekami lauko sąlygomis.

Mano būsto šeimininkai buvo kilnios širdies, jautrūs ir nuoširdžiai padėdavo viskuo kuo tik galėjo. Aš labai jiems dėkojau už tokį dėmesingumą ir rūpinimosi. Kaip vėliau įsitikinau, ir jų vaikai buvo auklėjami taip, kad einant gyvenimo sunkumais ir atsigręžus atgal, nebūtų gėda dėl padarytų darbų nei jiems patiems, nei jų tėvams. Vaikams buvo aiškinama, kad gėris visada nugali blogį!

Ryte, šeimininkė paruošė skanius pusryčius, visi susėdę prie stalo pavalgėme ir mudu su Jonu padėkoję išėjome į darbą. Kvietiniuose prie elektrikams paskirto pastato (sandėlio) jau buvo susirinkę beveik visi brigados nariai. Atvykęs meistras Samsonavičius pabrėžė, kad Klaipėdos regione iki šiol nebuvo aišku kokio tipo gelžbetoninės atramos atlaikys pajūrio audras, kaip jas veiks įžeminimo srovės. Mūsų brigadai pirmą sykį pavesta statyti *centrifuguotus konusinius gelžbetoninius stulpus*, kurių aukštis 13-17 metrų. Vieno stulpo svoris buvo nuo 2,5 tonos ir daugiau.

Prasidėjo didelių darbų pradžia. Tarybinio ūkio direktorius leido naudotis ūkio dirbtuvėmis, kalvystės paslaugomis ir kitomis EPL tiesimui reikalingomis medžiagomis. Pasidarėme tvirtas traktorines roges (važius), jas sutvirtinome skersinėmis sijomis, apkalėme grindų lentomis, o rogių priekinėje dalyje iš lentelių sukaldėme tokią „būdą“ mums patiems pasislėpti nuo lietaus. Pasidarėme medinę dėžę instrumentams ir darbo įrankiams susidėti, pritvirtinome ją prie priekinės rogių dalies. Ūkio kalvis padarė metalinį *dišlių* rogėms sujungti su traktoriaus galiniu kabliu. Stulpui pakelti ir pastatyti reikėjo dar pasigaminti specialią medinę atramą. Dešimtininkas rekomendavo pagaminti ją trikoję, bet Česlovas ir Jurgis, kurie panašius stulpus statė netoli Kauno, siūlė atramą daryti „A“ formos.

Pirmieji mūsų statyti centrifuguoti konusiniai gelžbetonio stulpai.

Išbandymui buvo pagaminta ir trikojė atrama, bet su ją neįmanoma buvo dirbti. Pirmą priežastis buvo ta, kad jinai labai sunki, o slenkant lynui per trikoję atramą, neatlaikydavo keliamo stulpo svorio, pradėdavo svyruoti ir atrama virsdavo į šoną.

Paskui pagaminome ir išbandėme „A“ formos krentančią atramą, kuri buvo nesunki, galėjo ją pakelti du vyrai. Su tokios formos medine atrama ir dirbome visą laiką.

Vietiniai gyventojai ateidavo pas mus pasižiūrėti mūsų darbų, pasikalbėti, domėjosi kaip bus elektrifikuojami Lietuvos kaimai ir miesteliai. Atėjusieji papasakojo kokie šokių vakarėliai vyksta Kvietinių kultūros namuose, kaip atrodo kultūrinis kaimo gyvenimas. Jie mums atvykėliams išaiškino, kad Kvietinių kaimas įsikūręs palei Minijos dešinią krantą, iki Gargždų yra 3 km. Per Kvietinius teka Minijos intakas Galupalis. Nuo 1954 m. Kvietiniai tapo Gargždų tarybinio ūkio centrine gyvenviete.

Dešimtininkas su Jeronimu, pasiėmę EPL tiesimo projektinę dokumentaciją, pradėjo *trasuoti* (žymėti) būsimąją EPL, pažymėdami ją kuoliukais tose vietose, kur reikės iškasti duobes elektros stulpams. Prie Laugalių TP (2 km. nuo Gargždų), prie kelio, jau buvo atvežti ir iškrauti stulpai. Viena automašina su specialia priekaba galėjo pavežti tik 3 stulpus, kuriuos autokranu iškraudavo šalia kelio.

Nuo Laugalių TP *pirmąją duobę* stulpui pradėjo kasti Jurgis su Česlovu, antrąją duobę kasiau aš su Jeronimu. Tais metais žiema buvo labai šalta ir žemė buvo vietomis įšalusi iki 90 cm. gylio, o laužtuvu dirbti man sekėsi sunkiai. Sunkių darbų nevengdavau, bet kai man buvo tik 15 metų, visą dieną laužtuvu kapoti įšalusią žemę buvo sunkoka.

Stulpą statydavome taip:

- rankomis kastuvu iškasame 2,5 m.! gylio duobę;
- traktorius lynu atitempia stulpą ant duobės viršaus;
- metalinėmis dalbomis sukeliame stulpo pirmagalį ir pakišame medinę siją;
- prie stulpo pritvirtiname metalinį skersinį (traversą), uždedame ir pritvirtiname stulpo metalinę „kepurę“;
- skersinio galuose ir stulpo viršuje pritvirtiname metalinius strypus, ant jų apvyniojame pakulas, sutepame švino suriku ir stipriai užsukame laidų tvirtinimo izoliatorius.

Skersinis prie stulpo tvirtinamas taip, kad tarp užsuktų izoliatorių gautųsi lygiašonis trikampis.

Kertant elektros linijomis kelius, ryšio ir žemos įtampos linijas, upes, reikėjo tvirtinti skersinius su 4 strypais ir viršūnę su 2 strypais, kad būtų galimas dvigubas laidų tvirtinimas. Izoliatorius reikėdavo prisukti taip, kad esantis viršuje griovelis (įgilinimas) būtų nukreiptas išilgai linijos, nes vėliau reikėdavo ant jo uždėti laidą ir reguliuoti jo įsvyrimą.

Tolimesni darbai:

- Žemiau skersinio (*traverso*) stulpas apkabinamas lynu su kabliu, o prie apkabinto lyno pritvirtinami plonesni lynai prilaikymui, kad nekryptų į šonus. Atnešama atrama ir paguldoma ant stulpo, per ją nutiesiamas lynas ir užkabinamas ant traktoriaus priekinio kablio. Stulpas paruoštas pakėlimui ir brigados vyrai pasiruošia kelti. Du vyrai pakelia atramą ir laiko pakol važiuojantis traktorius įtempia lyną ir laikosi strėlė. Traktoriaus tempdamas lyną atitinkamu kampu, lyg sverto pagalba, per atramą pradeda kelti stulpą. Kai stulpas pakyla nuo žemės maždaug 40 laipsniu kampu, atrama krenta ant žemės, lynas tiesiogiai tempia stulpą, o šoniniais lynais darbininkai laiko kad nepakryptų į šonus.

Pakilęs stulpas pasislenka į priekį, atsiremia į duobės gale vyrų laikomą lentą ir ja slenka į duobės dugną. Brigadininkas, pakėlęs ranką seka kaip kyla stulpas, kad esant būtinumui duotų rankos mostelėjimu ženklą traktorininkui sustoti. Pastačius ir ištiesinus stulpą, užkasama duobė žemėmis ir stipriai suplūkiama.

Linijos posūkiuose ir atsišakojimuose buvo statomi *ankeriniai* „A“ formos gelžbetoniniai keturkampiai stulpai. *Ankerinių* stulpų pastatymo būdas toks pat kaip ir centrafūguotų, tik jie lengvesni. Ant jų visada būdavo tvirtinami dvigubi laidai, į tokius stulpus paprasčiau įlipti.

Iškasti vieną duobę stulpui, ypač žiemos laiku, užtrukdavo beveik pusę dienos. Tokiems stipriems vyrams kaip Oželiui, Kudirkai ar Danilevičiui dalba ar kirtikliu daužyti įšalusią žemę nieko nereikėdė, bet man ir Jeronimui dirbti sunkia metaline dalba buvo sunkiau. Vyrai kartais juokaudavo, kad ne aš dalbą, o ji mane valdo...

. Mūsų brigados darbuotojai buvo tokia komanda, kuriai svarbios normos ir vertybės veikiančios tarpusavio bendravimą, elgesį viešumoje. Mūsų dešimtininkas buvo nelabai taktiškas brigados nariams. Pradžioje jis pradėjo meistriui skusti, kad aš silpnas darbuotojas lyg ir nepageidaujamas jo vadovaujame kolektyve. Mane užstojo ir palaikė Jeronimas ir kiti darbuotojai, matė kad aš stengiuosi dirbti, tik mano fizinės jėgos ne tokios kaip kitų darbuotojų. Dešimtininko priekabės reiškesi ir toliau, pradėjo meistriui skusti ir kitus darbuotojus, kad jie blogai dirba, išgėrinėja, neklauso jo kaip brigados vadovo. Meistras matė, kad mes iš tikrųjų gerai dirbame, o šitas dešimtininkas tuščiai priekabiauja. Baigėsi tuo kad mūsų brigados „viršininką“ perkėlė dirbti kažkur kitur į kitą objektą prie Kauno.

Meistras Samsonavičius, suderinęs su aikštelės viršininku Vaitkevičiumi, pasitaręs su brigados vyrais, paskyrė mums brigadininku Krikščiūną Jeronimą. Jis buvo baigęs vidurinę mokyklą, išprusęs, plataus akiračio ir, kas svarbiausia, mokėjo bendrauti su žmonėmis. Jeronimas buvo taktiškas žmogus, jis visur matė žmogiškas vertybes, todėl su visais elgėsi pagarbiai, neduodamas kitam pajusti vyresniškumo ar pranašumo prieš kitus. Taktiškas žmogus nujaučia kada kalbėti, kada tylėti, kurią tiesos dalį pasakyti, kurią nutylėti, kad nebūtų užgautas kito žmogus orumas. Toks buvo ir mūsų brigadininkas. Kai jis kalbėdavo su žmonėmis jo veide visada švytėjo šypsena, o akys buvo linksmos.

Vėliau meistras Samsonavičius pristatė naują darbuotoją — Morkų Steponą ir vėl brigada buvo pilnai sukomplektuota.

Pradėti darbai tęsėsi kiekvieną dieną, statėme elektros stulpus vis toldami nuo Laugalių TP ir Kvietinių kaimo link Minijos slėnio. Tais metais buvo ankstyvas pavasaris, pasirodžiusi saulutė nutirpdė sniegą, sušilo žemė ir įšalas „išėjo“ . Atėjus pavasariui, visada pagerėja ne tik bendra savijauta, bet paspartėjo darbų tempas, greičiau iškasdavome duobes, montavimo ir stulpų statymo darbai vyko sklandžiau.

Gyvendamas kartu su traktorininku Jonu, kiekvieną dieną jam padėdavau atlikti įvairius techninius darbus, užkurti traktorių. Darbo savaitė praeidavo greitai, atėję į darbą sudėdavome ant „rogių“ reikalingas tai dienai medžiagas ir jomis visi išvažiuodavome į liniją statyti stulpų.

Per pietų pertrauką važiuodavome namo, nes šeimininkė reikalavo grįžti laiku, kad neatšaltų paruošti pietų patiekalai. Kai statydami stulpus nutolome nuo namų, šeimininkė paruošdavo „praventą“ ir pietus valgydavome trasoje, susėdę ant stulpo ar rogių.

Kultūrinis mūsų brigados gyvenimas buvo panašus į vietinių gyventojų. Gargždų tarybinio ūkio centrinės gyvenvietės kultūros namuose savaitgaliais vykdavo poilsio (šokių) vakarai, retkarčiais atvykdavo meno saviveiklos kolektyvai. Kai mūsų elektrikų brigados vyrai ateidavo į kaimo šokių vakarėlį, pakliūdavome į dėmesio centrą. Kaimo bernai buvo draugiški ir nepriekabaudavo kai šokindavome jų merginas ir nepykdavo kai po šokių net palydėdavome jas namo. Retkarčiais nueidavome į Gargždų miestelio kultūros namų organizuojamus poilsio vakarėlius ar vykstančius koncertus. Į Gargždų kultūros namus susirinkdavo ne tik daug jaunimo, bet ateidavo ir vyresnio amžiaus žmonių pašokti, pabendrauti su kitais ir smagiai praleisti savaitgalio vakarus.

Šokių salė buvo didelė, jos šonuose stovėjo apvalūs *pilioriai* (kolonos) apie kuriuos buriuodavosi merginos, o prie kitų kolonų stoviniuodavo bernai. Vieną sykį per šokių pertrauką, mums, brigados vyrams stoviniuojant prie *pilioriaus*, priėjo inteligentiškos išvaizdos vidutinio amžiaus vyriškis, pasisveikino, paklausinėjo kaip man sekasi darbai. Per kitą šokių pertrauką tas pats vyriškis pasikvietė mane toliau ir pradėjo kalbėtis su manimi labai keista tema. Kalbant su juo išryškėjo vienas įdomus dalykas — jis mane kviečia ateityje dirbti Klaipėdos rajono kompartijos komitete. Paaikino priežastį. Nuo 1952 m. Gargždai tapo Klaipėdos rajono centru, nors turėjo tik miestelio statusą. Į Gargždus persikraustė dalis miesto valdžios pareigūnų, o kita dalis liko dirbti Klaipėdoje. Nors tuo metu jau buvo praėję keli metai nuo rajono centro perkėlimo į Gargždus, bet vis dar nebuvo pilnai sukomplektuoti valdžios įstaigos darbuotojai. Mano pašnekovas, prisistatė, kad dirba Klaipėdos rajkome atsaikingu darbuotoju, jam pavesta surasti naujų darbuotojų vakuojamoms vietoms užimti. Nežinau kodėl aš jam „patikau“, jis pasiūlė man dirbti rajkomo energetikos sektoriuje — pradžioje eiliniu darbuotoju, o vėliau ir energetikos sektoriaus vadovu.

Mano pašnekovas puikiai žinojo apie mano ir brigados darbą, kad mes dabar tiesiame 10 kV EPL į Plungės rajoną ir kt. Aš su jo siūlymais nesutikau, nes turėjau gerai apmokamą darbą, negalvoju apie jokiais kitokias veiklas.

Vėliau rudenį, kai grįžome į linijos pradžią uždėti laidus ant pastatytų stulpų, jis mane vėl susirado (irgi kultūros namuose) ir pratęsėme pradėtą pokalbį. Jis pasakė, kad energetikos sektorius sukomplektuotas, bet jei aš pageidaučiau dirbti *rajkome* tai visada jis lauks ir galėsiu dirbti energetikos skyriaus vadovu. Aš su jo pasiūlymu nesutikau, išvardijau daug priežasčių, su juo gražiuoju atsisveikinau ir daugiau jo nebesusitikau.

Važiuojantieji automašina iš Kauno į Klaipėdą, pervažiavę Minijos tiltą ir pakilę į Gargždų miestelio centrą, beveik visada sutikdavo labai reiklų autoinspektorius. Vairuotojai žinojo — jei pažeidei eismo taisyklės visada reikės išklausti šito autoinspektoriaus instruktažą arba mokėti baudą, nors tais laikais bauda buvo beveik simbolinė. Šitas sąžiningai reiklus autoinspektorius vairuotojams, ir ne tik jiems, įgijo pravardę „Kristaus kareivis“. Vėliau su šituo autoinspektoriumi teko susipažinti Gargždų kultūros namuose per savaitgalio šokius. Pasirodė, kad jis nuoširdus, mokantis juokauti ir gerai išmanantis savo darbą žmogus.

Po karo didesniuose Lietuvos miestuose eismą reguliudavo gatvių sankryžų viduryje stovintys reguliuotojai. Vėliau miesto gatvėse kai kur pasirodė ir šviesoforai, tik jų šviesos buvo perjunginėjamos rankomis. Šeštojo dešimtmečio pabaigoje miestų sankryžose pasirodė reguliuotojų budelės, iš kurių tuos šviesoforus ir junginėdavo. Automobilių buvo nedaug. Važinėjo lengvosios automašinos „Pobeda“, „Moskvič-400“, vėliau pasirodė „Volga-21“, „Moskvič -401“, sunkvežimiai „GAZ-51“ ir kt. Tuo metu Sovietų Sąjungoje nebuvo vieningų eismo taisyklių, jas savarankiškai paruošdavo kiekviena respublika, kraštų, sričių vykdomieji komitetai pagal tipines taisykles. Gatvių sankryžose stovintiems autoinspektoriams pasitaikydavo ir kurioziškų situacijų. Iš tarybinių ūkių ir kolūkių gyvulininkystės fermų į miesto mėsos kombinatus gyvulius veždavo atviromis mašinomis. Per sankryžą sunkvežimiui smarkiai sukant į kitą gatvę, gyvuliai apdergdavo ir sankryžoje stovintį autoinspektorius...

EPL trasą ruošti eidavo brigadininkas ir vienas jo pagalbininkas. Kai naujuoju brigadininku tapo Jeronimas, jo pagalbininku tapau aš. Ruošti trasą ir žymėti stulpų statymo vietas man buvo įdomus darbas. Pagal projektą reikėjo suorientuoti pro kur turi eiti trasa ir reikiamu atstumu pažymėti kuoliukais stulpų statymo vietas. Tada nivelyrų nebuvo (bent mūsų brigadai jų nedavė), reikėjo viską daryti iš akies. Einant trasuoti visada turėdavau 50 metrų ilgio ruletę, liniuotę, kirvį, ir elektros linijos tiesimo projektinę dokumentaciją. Linijos tiesimo projekte buvo nurodyti objektai, nuo kurių pagal mastelį reikėdavo pažymėti praeinančios trasos kryptį. Orientyrais buvo pažymėti pastatai, paminkliniai statiniai, praeinantis kelias ar *tranguliacijos* punktas.

Tranguliacijos punktų plėtra prasidėjo 1924 m. Helsinkyje patvirtinus *Baltijos Geodezijos Konvenciją*. Ją palaikė Baltijos jūrą supančių valstybių atstovai. Tuo buvo siekiama, kad geodeziniai darbai (pirmos eilės tranguliacija, bazių matavimai, astronominių koordinačių nustatymas ir kt.) būtų vykdomi pagal vienodus reikalavimus ir metodus. Tuo tikslu aplink Baltijos jūrą buvo įrengta trikampių grandinė, kurioje atlikti geodeziniai matavimai. Tranguliacijos grandinės charakteringuose taškuose buvo įrengti apie 30 m aukščio mediniai bokšteliai, o po jais grunte įtvirtinti specialūs ilgaamžiai betoniniai ženklai, fiksuojantys punktų centrus. Lietuvoje viena svarbiausių buvo 1929 metais tiksliai išmatuota Švėkšnos bazė ir jos tinklai.

Pagal projektinę dokumentaciją mūsų EPL trasa tik dviejuose vietose buvo orientuota į tranguliacijos bokštą. Jei trasoje pasitaikydavo daug priaugusių krūmų ar medžių, pranešdavome kolūkio pirmininkui ir kolūkiečiai padėdavo iškirsti tuos brūzgynus ar išpjauti medžius.

Mudu su Jeronimu gerai sutarėme, jis papasakojo apie savo gyvenimą, kad ruošiasi tęsti mokslus Kauno aukštojoje mokykloje kur dabartiniu metu studijuoja jo mergina Mirta. Jie kartu baigė Prienų vidurinę mokyklą. Jeronimas buvo pašauktas į tarybinę armiją, o Mirta pradėjo studijas Kauno medicinos institute. Jis vaizdingai pasakojo kokia graži buvo jų moksleiviška draugystė, abipusė meilė. Jis nerimavo dėl jos, kad ji gyvendama Kaune liktu jam ištikima. Jis Mirtą labai mylėjo, o ji, jam atrodė, jo nelabai. Likimas, visgi, nebuvo jam palankus. Mirta buvo žydaitė, studijuodama susipažino su savo tautybės studentu ir Jeronimą pamiršo. Mirta susituokė su tuo studentu...

GARGŽDAI

Istoriniuose šaltiniuose Gargždai minimi nuo 1253 m. Po 1422 m. Melno taikos sutarties tarp LDK ir Livonijos ordino žemės riba ėjo pro pat Gargždus ir jie įgavo pasienio gyvenvietės statusą. 1510 m. atidaryta muitinė, kuri tapo svarbiu prekybinių mainų punktu. XVI a. įsikūrė Gargždų dvaras. 1540 m. buvo pastatyta medinė katalikų bažnytelė. 1795 m. prasidėjęs Rusijos okupacinis laikotarpis pakeitė ir Gargždų dvaro statusą. Per 1863 m. sukilimą miestelio gyventojai rėmė sukilėlius maistu, ginklais. Sakoma, kad Vyskupas M. Valančius leido sukilėliams paimti net Gargždų bažnyčios varpus patrankų liejimui. Numalšinus sukilimą, rusų valdžia uždarė parapijinę mokyklą, o atidarė valdišką, kurioje buvo mokoma vien rusiškai. Prasi-dėjus XIX a. knygnešių judėjimui, rusų draudžiamos lietuviškos knygos taip pat buvo sulaikomos Gargždų muitinėje.

1935 m. Gargžduose ir jo apylinkėse veikė du vandens malūnai. 1931 – 1939 m. per miesto centrą nutiestas Žemaitijos plentas.

1952 m. Gargždai tapo Klaipėdos rajono centru, miestelyje pradėjo kurtis pramonės įmonės, tokios kaip statybinių medžiagų kombi-natas, metalo apdirbimo įmonės ir įvairios visuomeninės organizacijos.

Gargždai
XIII a.

Elektros perdavimo linijos stulpų statymas buvo kasdienis mūsų brigados darbas, stengėmės kuo daugiau jų pastatyti, nes nuo to priklausė uždarbio dydis. Nuo pagrindinės linijos pastatėme atsišakoju-sius į tarybinio ūkio padalinius: Smilgynus, Saulažolius, Kvietinius, Kuliškius, Grulius.

Laikas ėjo ir jau reikėjo pradėti statyti stulpus kitoje Minijos upės pusėje. Pradžioje traktorių su prikabintomis rogėmis palikdavome pas vietinius gyventojus, o mes į darbą važinėjome dviračiais.

Patiko mums Kvietiniuose gyventi, apsipratome su aplinka ir gyvenimo sąlygomis, palaikėme draugiškus santykius su vietiniais gyventojais ir kaimo merginomis. Jaunatviškas pareigos suvokimas vyliojo mus tolimesniems elektrifikavimo darbams kitose vietovėse. Pagal tiesiamą elektros liniją persikraustėme toliau gyventi į Lapių apylinkės Žvelsėnų kaimą. Jis tada vadinosi Juliaus Janonio vardo kolūkis.

Vėl susirinkome į kolūkio kontorą pas kolūkio pirmininką, jis geranoriškai pasitiko, pasikvietė savo pavaduotojus, įpareigojo juos mums paskirti saugią patalpą medžiagoms ir inventoriui susidėti, leido naudotis kolūkio dirbtuvėmis, palinkėjo sėkmingo darbo, atsisveikino ir išskubėjo savo reikalais. Kolūkio pirmininko pavaduotojas paskirstė mus gyventi po kolūkiečių šeimas, asmeniškai palydėjo ir pristatė šeiminkams.

Mudu su traktorininku Jonu apsigyvenome gražioje kaimo so-dyboje. Joje buvo prisodinta daug vaiskrūmių, sodo ir kitokių medžių. Namo šeimininkas, jau metuose, gyveno su jauna žmona, augino tris mažametes dukrytes. Už kambario nuomą ir maistą turėjome mokėti jau po 150 rub. per mėnesį. Jeronimas apsigyveno Žvelsėnų mokyklos, mokytojų šeimoje. Jį apgyvendino gražaus namo mansardoje įrengtame dideliame kambaryje. Kitus brigados vyrus apgyvendino kitose kolūkiečių šeimose, kurios iš anksto buvo sutikusios leisti pir-mininkui laikinai apgyvendinti atvykusius darbuotojus.

Kitą rytą visi susirinkome prie mums paskirto pastato-sandėlio, vėl prasidėjo įprasti elektros tiesimo linijos darbai. Vietiniai kaimo gyventojai mus vadino *elekstriniais*. Kai nueidavome į parduotuvę, kultūros namus ar šiaip susitikus su žmonėmis, jie rodė mums pagar-bą, žinojo, kad kaimo vietovėje įvedus elektrą, prasidės patogesnis gyvenimas, pagyvės kaimo kultūra.

Meistras Samsonavičius sunkvežimiu du kartus per mėnesį atveždavo atlyginimus. Mėnesio pradžioje atveždavo lauko priedą — 330 rub., o mėnesio pabaigoje visą atlyginimą. Pasirašę algalapyje, paimdavome apvalias sumas, o smulkius pinigus palikdavome meistriui už pinigų atvežimą. Atvykęs meistras pagirdavo, kad mūsų tiesiama trasa nenukrypsta nuo projektinės dokumentacijos reikalavimų.

Kai tiesėme liniją nuo Laugalių TP iki Minijos ir vairuotojai atveždavo stulpus, meistras užsakydavo Gargždų ATK (autotransporto kontoroje) autokraną stulpams iš mašinos iškrauti. Dabar, kai subiuo kaimo keliai, autokranas nebevažiavo ir sveriančius daugiau kaip 2,5 tonos stulpus iškraudavome *rankiniu būdu*. O juos iškraudavome taip: Prie puspriekabės šoninio krašto pritvirtiname du 6 metrų ilgio rąstus. Kitus rasto galus stipriai įremiame į žemės gruntą. Iš medinio padėklo dalbomis iškeliamė stulpo galus, dviejuose vietose apjuosiamė metaliniais lynais. Jais prilaikome stulpus, kad iš priekabos neriedėtu per greitai. Taip iškraunami visi trys atvežti stulpai. Toks ilgai užtrunkantis ir pavojingas stulpų iškrovimo darbas atitraukdavo nuo pagrindinio elektros stulpų statymo darbų, mažindavo mūsų uždarbį.

Atvažiavęs meistras įvertino mūsų „racionalinę“ stulpų iškrovimo technologiją ir, suderinęs su aikštelės vadovybe, pavedė normuotojai įkalkuliuoti papildomą normatyvą į iškrovimo darbų sąnaudas. T. y. už tą darbą pradėjome gauti papildomą atlyginimą.

Mūsų statoma EPL buvo suprojektuota ne palei kaimo kelius. Trasa ėjo per pelkes, liūnus, miškus, slėnius. Stulpus nuo jų iškrovimo vietos reikėdavo temti traktoriumi iki trasos po 2-3 km.

Mūsų brigados darbuotojų buvo nedaug, todėl tarpusavio bendravimas buvo labai svarbus. Kartu dirbant be žodžių suprasdavome kaip vienas kitam reikia pagelbėti. Tai buvo esminė sąlyga sėkmingam darbui. Toks supratingas bendravimas atspindėdavo ir pasibaigus darbo dienai, kai susirinkę kartu aptarinėjome visokias gyvenimo aktualijas.

Gyvendamas Žvelsėnuose nusipirkau tokį detektorinį radijo imtuvą. Kad geriau pasiektų jį radijo bangos signalas, aukštame medyje iškėliau anteną. Klausydavomės iš Vilniaus transliuojamų radijo laidų, džiaugėmės, kad tokiame nutolusiame kaimo vienkiemyje galima sužinoti Lietuvos ir pasaulio naujienų, pasiklausyti muzikos.

Jeronimas nusipirko klasikinę gitarą ir pradėjo savarankiškai mokytis ja groti. Jis turėjo gerą klausą, nusipirko „Gitaros pradžiamokslį“ ir labai greitai iš jo kambario pradėjo sklisti gitaros muzika. Visi brigados vyrai susirinkdavome pas jį, kartu su juo užtraukdavome įvairias dainas. Taip po darbo ir savaitgaliais pajvairindavome ne tik savo bet ir kaimynų laisvalaikį. Išgirdę mūsų dainas jie pakviesdavo ir tolimesnius kaimynus, kuriems būdavo įdomu pasiklausyti tų „*elekstrinių*“ dainavimo, džiaugėsi, kad tie „*elekstriniai*“ ne tik elektarą į kaimą veda, bet dar ir palinksmina kaimo gyventojus.

Saugų aikštelės viršininkas Vaitkevičius retkarčiais atvažiuodavo pasidomėti ir pakontroliuoti kaip mums sekasi darbai, ar turime kokių nors priekaištų ar pageidavimų. Vaitkevičius turėjo apie 38 metus, jis buvo labai taktiškas ir atidus kiekvienam darbuotojui, išklausedavo visus, ir jei kuris nors darbuotojas turėdavo kokių nors problemų, ne tik darbo bet ir asmeninių, visada pagal galimybes padėdavo. Eilini kartą atvažiavęs aikštelės viršininkas atvežė mano dokumentus, patvirtinančius mano priėmimą į darbą. Jis turėjo puikų humoro jausmą. Papasakojo kaip jis užėjo pas valdybos viršininkę su dokumentais, kad užvizuotų naujai priimtų į darbą darbuotojų pareiškimus. Peržiūrėjusi mano dokumentus atidėjo į šalį ir papriekaištavo Vaitkevičiui kam jis į darbą priima vaikus. Jis juokaudamas atsakė: „Jeigu su tokiu „vaiku“ tektų permiegoti, šitai nesakytumėte“. Valdybos viršininkė pasuko galvą, pasižiūrėjo į Vaitkevičių, nusišypsojo ir užvizavo mano pareiškimą — tapau priimtas į darbą.

Taip man naujai išduotoje darbo knygelėje atsirado pirmas įrašas:

Kauno Statybos Montavimo Valdyba.

1960 metai vasario 12 diena; Priimtas elektros linijų statytoju 4-kategorijos į Klaipėdos aikštelę. Įsakymo Nr.2a iš 1960.01.24d.

ŽVELSĖNAI

Žvelsėnai — vienintelis Klaipėdos rajone gatvinis-rėžinis kaimas, susiformavęs XVI a. Dėl Minijos upės lankos, gyventojai kūrėsi vienas šalia kito, o žemes turėjo abėjuose kelio pusėse. Pietiniu kaimo pakraščiu teka Minijos intakas Žvelsa, rytiniu – Žvelsos intakas Trumpės upelis.

Tuo metu prie Žvelsėnuose įkurto Juliaus Janonio kolūkio buvo prijungti tokie kaimai: Lapiai, Žvelsėnai, Pažvelsis, Greičiūnai, Pikteikiiai, Rudaičiai, Utriai, Palioniškiai, Jurjonai, Tilvikai, Šakiniai, Sausečiai, ir Mostaičiai.

Pažvelsio kaimas minimas nuo 1253 m. Šio kaimo įžymybė – poeto Butkų Juzės (1893 – 1947 m.) gimimo vieta.

Pikteikių kaime 1905 – 1955 m. veikė malūnas.

Greičiunų kaime kadaise buvo Bergalės dvaras, kuris sovietmečiu sunaikintas ir vietoje jo iškastas tvenkinys.

Lapių kaimas pavadinimą gavo 1925 m. išdalijant buvusi Lapių dvarą, kurį valdė dvarininkas Parčiauskas. 1918 m. Lapiuose įkurta pradinė mokykla, vėliau pastatyta koplytėlė su Švenčiausios Marijos Sopulingosios skulptūra, bei koplytstulpis su Šv. Jurgio skulptūra.

Dėl vaizdingų apylinkių Lapiai vadinami mažąja Lietuvos Šveicarija. Kaimo pakraščiu teka stačiaskardė Žvelsa, dauboje plyti slėnis, kitoje kaimo pusėje puikuoja Trumpė, vaizdingu vingiu suka sraunioji Minija.

Dešiniajame Žvelsos krante stūkso Lapių piliakalnis.

Žvelsėnų apylinkės

Vaizdingoji Minija

Kasdieninis mūsų „*elekstrinių*“ brigados darbas prasidėdavo anksti ryte ir baigdavosi vėlai vakare. Norėjosi greičiau nutiesti šią EP liniją, pradžiuginti kaimo žmones įvesta elektra. Mūsų brigados darbų paspartinimui atvežė ratinį traktorių-ekskavatorių „Belarus“. Tuos traktorius nuo 1950 m. gamino Minsko traktorių gamykla. To traktoriaus gale buvo sumontuotas alkūninis ekskavatorius su kaušu duobėms kasti, o traktoriaus priekyje pritvirtintas buldozerinis peilis žemėms nustumti. Pradžioje apsidžiaugėme, manėme jog nebereikės kasti duobių kastuvu, bet vėliau pamatėme, kad mūsų darbai nuo jo nepaspartėjo. Ekskavatoriaus alkūninis kaušas iškasdavo tik dviejų metrų gylio duobę, o toliau reikėjo dar pusę metro gilinti kastuvu. Iš-kasta ekskavatoriumi duobė buvo per plati, ir per ilga, o be to nebuvo galima į duobės kraštą atremti lentos, kuria slydo mūsų statomas stulpas. Šitaip pastačius stulpą ir buldozeriu užvertus žemes, jas buvo nepatogu suplūkti. Iškasęs kelias duobes šitas „Belorusas“ sugedo ir išvežė jį atgal į Kauno SMV remontuoti. Toliau duobes vėl kasėme rankiniu būdu kastuvais ir dirbdami juokavome, kad žmogaus rankų raumenys niekada nesuges ir nereikės remontuoti.

Atvykęs meistras Samsonavičius pranešė nelabai malonią naujieną — Tarybų Sąjungos įmonė, kuri gamino ir siuntė į Kauno ir Klaipėdos geležinkelio stotis centrifuguotus gelžbetoninius stulpus mūsų statomai EPL, užsidaro mažiausiai vienam mėnesiui. Ankščiau atgabentus stulpus galėsime dar statyti apie dvi savaites, o paskui mūsų brigada nebeturės darbo. Meistras įspėjo, kad visi turime likti objekto statybos vietoje ir niekur neišsivažinėti, o jis atvažiavęs vis tikrins ar mes tikrai esame savo darbo vietose. Tokį sprendimą priėmė Klaipėdos aikštelės vadovybė, kad neišformuoti susibūrusios mūsų elektrikų brigados.

Su Jeronimu susitarėme tuo laisvu laiku aplankyti ir apžiūrėti Minijos upės kraštovaizdžius. Tai srauni, rėvinga upė, kur galima patirti nepakartojimų išpūdžių, pasigrožėti vaizdingais Minijos upės slėniais ir gražiais kraštovaizdžiais. Dviračiais nuvažiuodavome iki numatytos vietos, o grįžtant atgal dažnai sustodavome ir gėrėdavomės vaizdingais Minijos upės slėnio krantais ir artimiausiais piliakalniais.

MINIJOS UPĖ

Minijos upės pradžia laikoma Didovo ežeras. Įtekanti į ežerą upė vadinasi Mava, o kai išteka — Minija — viena didžiausių Žemaitijos upių. Minijos pavadinimu upės ilgis yra 202 km. Ji teka per Ilgio, Pluotinalio, Didovo ežerus, įtekėjus Salantui, Minijos upė pasuka į pietus, vingiuoja per Gargždus, Priekulę ir įteka į Nemuną.

Minija, kaip ir žemaičių būdas, teka lėtai, tačiau vandens lygis joje kinta pastebimai. Priklausomai nuo sausrų ar liūčių, vandens lygis joje svyruoja nuo 1,5 m iki 4 m. Minija teka per gražiausius Žemaitijos regioninius parkus ir kraštovaizdžio draustinius

Minijos upėje veisiasi vertingiausios Lietuvos žuvys — lašišos, šlakiai, upėtakiai, žiobriai ir kitos.

1873 metais Minija laivybai Karaliaus Vilhelmo kanalu buvo tiesiogiai sujungta su Klaipėdos uostu.

Apie 18 dienų nedirbome, bet kasdien išvykdavome į trasą laukti atvažiuojančio meistro ir geresnių naujienų. Paprastai trasoje likdavo 1-2 „*elekstriniai*“, o kiti eidavo į kolūkio biblioteką-skaityklą pasklaidyti bei paskaityti laikraščių, žurnalų ar parsinešti namo paskaityti įdomesnę knygą. Padėdavome tvarkyti sodybas šeiminiams, pas kuriuos gyvenome.

Nors nedirbome, bet vis tiek mums mokėjo atlyginimą. Žinoma mažesnę.

Po kiek laiko atvažiavęs meistras pranešė, kad Rusijos gamykla vėl dirba, jau pakrovė į vagonus ir išsiuntė pirmą siuntą stulpų, galime išsikasti iš anksto duobes stulpams, taip paspartinsime atsilikimą.

Vėl pradėjo vežti stulpus, darbai atsinaujino. Darbai paspartėjo, buvo vasaros laikotarpis, dienos smarkiai pailgėjo, per dieną pastatydavome po 3-4 stulpus, pasiruošdavome kitos dienos statymo darbams.

Nedarbo dienomis eidavome į kolūkio kultūros namuose vykstančius šokių vakarėlius, šokdindavome kaimo merginas, o jos su „*elekstriniais*“ labai mėgo bendrauti ir draugauti. Kaimo bernai ant mūsų nepyko kai šokdinome ir lydėdavome namo jų kaimo merginas. Jie buvo linksmi, vaišindavo mus *samagonu* ir kaimiškais lašiniaus.

Žvėlsėnų kultūros namuose retkarčiais būdavo koncertai, įvairiomis progomis atvykdavo meno kolektyvai, po jų būdavo šokiai. Kultūrinis kaimo gyvenimas priklausė nuo kultūros namų darbuotojų (ir žinoma nuo kolūkio pirmininko) išprusimo, sumanumo ir iniciatyvumo. Pagrindinė tuo metu *kultūrinės veiklos* užduotis buvo skleisti komunistinę propagandą, skaityti paskaitas, iškabinti partiją garbinančius šūkius visose žmonių bendravimo vietose. Koncertų programos taip pat buvo griežtai reglamentuotos — juose privalomai turėjo būti „draugiškos“ rusų liaudies ar kitų „broliškų respublikų“ kūriniai, į renginių programas turėjo būti įtraukta garbinančių tą santvarką kompozitorių kūryba. Komjaunuoliškai uolūs kultūros darbuotojai tą užduotį aktyviai vykdė, tačiau protingesnieji sugebėdavo po tokia „kepure“ išlaikyti ir savąją tautinę kultūrą, paminėti iš tikrųjų Lietuvai nusipelnčius kūrėjus, ugdyti vaikų ir suaugusių meninius gabumus.

Mūsų brigados statoma elektros perdavimo linija žingsniavo vi tolyn ir tolyn, važinėti į darbą pasidarė toli, nutarėme persikelti gyven ti palei trasą į kita kaimą.

Iš Žvelsenų persikėlėme gyventi į Šakinių kaimą.

Į pietvakarius nuo kaimo plyti Šakinių miškas, prie to miško gra žioje sodyboje gyveno darbštūs ūkininkai. Toje sodyboje kartu traktori ninku Mockumi Steponu (Repšys Jonas jau nebedirbo) ir apsigyvenau.

Šakiniai – kaimas 9 km į šiaurės rytus nuo Vėžaičių ir 5 km nuo Lapių, prie Trumpės upelio.

Sodybos šeimininkai pagyvenę, Smetonos laikų ūkininkai, vaika išsiskirstę gyveno atskirai didesniuose miestuose. Šita sodyba man pri minė gimtajame Šliktinės kaime esančią mano tėvų sodybą. Čia gyven damas retsykais su šeimininku ankstų rytą eidavome grybauti į Šaki nių mišką. Tai man irgi priminė grybavimą vaikystėje tėvų žemės Bu bilinės miške.

Kai darbai vykdavo toli ir negalėdavome grįžti namo pietauti, šei mininkė man ir kolegai Steponui paruošdavo pietums labai skani „*praventą*“ — sausą davinį. Įdėdavo labai skanių sumuštinių — an juodos kaimiškos duonos (duoną kepdavo patys šeimininkai) užtepdamo kaimiško sviesto, ant viršaus užbarstydavo smulkiai supjaustyto rūkyto kumpio ar rūkytos dešros, ant viršaus uždėdavo kitą duonos riekę Kiekvienam „*elekstriniui*“ padarydavo po 2 riekės, suvyniodavo į balt: lininį rankšluostuką. Pripildavo du didelius butelius skanios pasaldinto kavos arba arbatos, įdėdavo į „*abrodėlį*“ (kelioninis indelis su dangte liu) įvairiai paruoštų daržovių — pomidorų, agurkų, ridikėlių ar koki nors salotų. Pusryčius ir vakarienę visada valgydavome namie, patieka lai visada būdavo paruošti iš įvairiausių produktų. Pusryčiams — nami nis sūris su kmynais, varškė, įvairi dešra ar kumpis, duona, sviestas kava ar arbata. Retkarčiais išvirdavo žemaitiškos (*pusmarškonės* ar tar kuotų bulvių) košės, ją valgydavome su „*mirkalu*“ (padažu), rauginti (kildytu) pienu, paruošdavo ir kitokių patiekalų. Vakarienė būdavo pa ruošta iš lengvesnių produktų — pieniška naminių makaronų sriuba arba „*konkolynė*“ (*konkolai* — iš *pikliavotų* miltų tešlos padaryti maž rutuliukai).

Kai dirbdavome netoliese, parvažiuodavome pietauti į namus.

Pietų stalas jau būdavo paruoštas — skani daržovių sriuba (žalių ar raugintų kopūstų, burokėlių ar jų lapų) su karštomis bulvė mis ir mėsos patiekalu (mėsa virta ar pakepta su svogūnais). Retkar čiais išvirdavo žemaitišką šutinį. Jie būna *sausai* ir *šlapi*.

Sausas šutinyš — į puodą dedama rūkyta mėsa (kumpis), nulup tos bulvės, išverdama, nusunkiama ir dar paliekama puode pakaitinti.

Šlapias šutinyš daromas kaip ir sausas, tik paskui į skystį kur virė mėsa ir bulvės pridedama įvairių prieskonių ir paruošiama labai skani sriuba.

Labai būdavo skanu.

Šeimininkas mėgdavo ir *papolitikuoti*. Jis sakė, kad Smetona Lietuvą valdė gal ir ne demokratiškai, bet savo perversmu išgelbėjo valstybę. Jeigu 1926 m. nebūtų buvę perversmo, tai Lietuva tada jau būtų pakliuvusi į Stalino glėbį ir Lietuvoje būtų nutikę taip kaip Uk rainoje, Pavolgyje ar kituose Tarybų Sąjungos regionuose, kur derlin giausiose žemėse mirė iš bado milijonai žmonių! Panašiai diskutuo davome ir su kitais kaimo žmonėmis, beveik visi domėdavosi koks bus gyvenimas Lietuvoje ateityje. Jie su mumis, „elekstriniais“, kal bėdavo atvirai, nebijodavo. Tie įvairūs pokalbiai vyko visgi jau praė jus 15 metų po antrojo pasaulinio karo pabaigos ir 7 metams po TSRS vado Stalino mirties. Kaimas jautė, taip vadinamą, Chruščiovinį atši limą. Tuo metu kolūkiečiams leido auginti daugiau naminių gyvulių ir paukščių. Pasodybiniuose žemės sklypuose išaugintus produktus žmonės jau galėjo laisvai parduoti rinkos kainomis. Buvo numatytos ir kitos žemės ūkio reformos, kurias žmonės priimdavo labai atsargiai — nerimavo kad vėl neprasidėtų kokia žemės ūkio *kukurūzizacija*. Tačiau jie jau nebebijojo, kad bus išvežti į Sibirą, kaip dar ne taip se niai vykdė Stalino armija. Ne visi dar tuomet grįžę iš Sibiro tremtiniai galėjo įsikurti gimtuosiuose kraštuose — dažnai juos iš ten paleisdavo „*be teisės grįžti į Lietuvą*“.

Tuo laiku į kaimo skaityklas atveždavo tik komunistinius laik raščius: „Tiesa“, „Komjaunimo tiesa“, rusišką laikraštį „Pravda“, žur nalus „Jaunimo Gretos“, „Šluota“, „Švyturys“, „Tarybinė moteris“ ir kt. Visuose laikraščiuose ir žurnaluose buvo liaupsindama socialisti nės santvarka, jos liaudies „laimingas gyvenimas“.

Statant stulpus susidūrėme su tokia netikėta problema — trasa pagal projektą ėjo per Reiškių tyrą. Važiuodamas traktorius klimpdavo tyro liūne, iškasti jame duobę buvo sudėtinga, nes žemės gruntas *plaukdavo*, gaudavosi ne duobė o „*katlavanas*“.

Kai mūsų „Staliniecas“ įklimpo miško liūne, atvažiuavęs kolūkio traktorius DT-45 nepajėgė jo ištemti, pats įklimpo. Sugalvojome įklimpusius traktorius ištraukti taip: nupjovėme vidutinio storumo medžius, juos supjaustėme po 6 metrus, vieną rastą pritvirtinome prie priekinės dalies traktoriaus vikšrų. Sukdamiesi vikšrai pasiglemžė po savimi rastą ir iš lėto pradėjo keltis traktoriaus priekis. Toliau po pakelto traktoriaus vikšrais dėjome paruoštus rastus, traktorius taip paruoštu „tiltu“ išvažiavo iš įklimpusios vietos. Paskui jis ištraukė ir kolūkiečių įklimpusį traktorių. Toliau taip darydavome nuolat ir išsi-versdavome be kitų pagalbos.

Dar buvo toks atvejis — vienoje Reiškių tyro vietoje statėme vieną stulpą dvi dienas, nes statant vienas stulpas prasmego liūne. Tada ant tos prasmegusio stulpo viršūnės *užmovėme* antrą stulpą, gruntas apsiurbė ir laikėsi tvirtai.

Linija ėjo ir per Paalantės mišką, reikėjo išpjauti daug miško, nes trasos plotis turi būti 30 metrų (po 15 m. nuo linijos centro). Miško medžius padėjo išpjauti ir ištemti į miško pakraštį kolūkiečiai.

Vėliau persikėlėme gyventi į Karklėnų kaimą. Mane apgyvendino vienoje kaimo inteligentų šeimoje. Abu šeimininkai dirbo kolūkio kontoroje, jų sūnus ir marti dirbo Karklėnų mokykloje mokytojais. Kartu su tėvais gyveno dukra — kaimo bibliotekos-skaityklos vedėja. Su šeimininkų dukra kartu eidavome į kultūros namuose vykstančius šokių vakarus, daug bendravome. Jinai įdomiai pasakojo apie save, tarp mūsų buvo užsimezgusi abipusė draugystė. Jos tėvai visai nedraudė mums bendrauti. Ji man buvo ir Karklėnų gidė. Papasakojo apie Karklėnų ypatumus, istoriją, 1925 m. įkurtą Karklėnų pradinę mokyklą, aplinkines vietas, pratekančio Alantos upelio ir jo intako Karkluojės grožį, Minijos intako Vieštovės žavesį.

Karklėnuose 1951 m. buvo atidaryta jos puoselėjama biblioteka-skaitykla bei medicinos punktas.

Dainuojanti Lietuva ...

1960 metais Vilniuje vyko respublikinė Dainų ir šokių šventė. Aikštelės viršininkas kartu su meistrais paruošė norinčiųjų vyksti į šventę sąrašą. Tame sąraše buvo ir mano pavardė. Nedidelių autobusų trūko, todėl į respublikinę dainų šventę mūsų 15 žmonių grupė išvykome automašina „*letučka*“. Tai buvo vienos tarybinės įmonės iš sunkvežimio „GAZ-51“ perdaroma mašina pritaikyta vežti žmones. Iš medienos padarydavo tokias „būdas“ ir jas pritvirtindavo ant mašinos rėmo. Tie „autobusiukai“ buvo naudojami daugelyje įmonių darbininkams vežti, todėl jai darbininkai ir suteikė pravardę — „*letučka*“. Įlipimas į „*letučkę*“ buvo iš galo kopėtėlėmis, o viduje išilgai šonuose buvo padaryti minkštasuoliai su atlošais, priekyje irgi buvo kelios minkštos kėdės. Būdoje buvo keturi langai — po du iš kiekvienos pusės ir langelis priekyje bendrauti su vairuotoju. Dvi tokias „*letučkas*“ turėjo Kauno SMV ir viena jų buvo perduota Klaipėdos aikštelės žinion.

Mūsų kelionė prasidėjo nuo Saugų aikštelės. Kartu važiavo aikštelės viršininkas, keli meistrai su žmonomis ir likusieji mes — elektromonteriai. Pakeliui sustodavome pailsėti, pavalgyti. Vaitkevičius, kaip grupės vadovas, stengėsi kad kelionė vyktų sklandžiai, kad mašinos vairuotojas būtų pailsėjęs, pavalgęs, geros nuotaikos. Mane, kaip jauniausią kelionės dalyvį, Vaitkevičius kelionės metu globojo ir rūpinosi. Kelionės maršrutas buvo numatytas važiuoti per Šilutės miestą, toliau, Jurbarką, Vilkiją, Kauną. Kartu su mumis važiavo meistras, kuris, pasakojo apie panemunės pilis jų atsiradimo istorijas.

Važiuojant už Jurbarko kairėje pusėje pasirodė Skirsnemunės kaimas, istorijos šaltiniuose jau minimas nuo XII a. kaip gynybinė pilis. Toliau važiuojant pasirodė Raudonės pilis, tai pirmoji pilis pastatyta Nemuno pakrantėje apie 1300 m. kaip kovų su kryžiuočiais gynybinis įtvirtinimas. Toliau Seredžiaus miestelis įsikūręs prie vaizdingos Nemuno ir Dubysos santakos. Viduramžiais ties Seredžiumi ant piliakalnio stovėjo Pieštės pilis. Tai irgi buvo svarbus lietuvių gynybos punktas. Pravažiavus Vilkiją pasirodė ir Kauno miesto panorama. Pervažiavome per Kauno HES užtvankos tiltą, trupam sustojome pasigrožėti dirbtiniu baseinu – Kauno mariomis.

Nuo Kauno pravažiavus apie 50 km. dešinėje pusėje pasirodė kuriama energetikų gyvenvietė. Tai buvo didžiausia *TSRS šiaurės – vakarų zonoje* (taip vadino Lietuvos kraštą) statoma šiluminė elektrinė — Lietuvos VRE (valstybinė rajoninė elektrinė). Trumpai užsukome pasižiūrėti kaip vyksta tos elektrinės statyba. Pačioje gyvenvietėje (jai dar nebuvo suteiktas Elektrėnų miesto vardas) vyko gyvenamųjų namų statybos. Buvo statomi du keturaukščiai blokiniai namai, tuo metu vadinami „*chruščiovkės*“. Pravažiuojant pro elektrines statybą matėsi daug įvairiausios statybai reikalingos technikos. Apžiūrėję didžiausią tuo metu Lietuvoje elektrinės statybą, pasukome į Vilnių.

Į Respublikinę dainų šventę atvykę jos dalyviai ir *žiūrovai* buvo apgyvendinami mokyklose, sporto salėse, pas vietinis gyventojus, nes miesto viešbučiai, bendrabučiai nesutalpino tokio didelio žmonių antplūdžio. Vienoje vidurinėje mokykloje buvo užsakytos vietos ir mūsų „*ekskursantų*“ nakvynei. Pasitikusi mus tvarkytoja parodė klasę su metalinėmis lovomis ir čiužiniais, kur galėsime gyventi artimiausias kelias dienas kol vyks Dainų šventė. Įspėjo, kad visi laikytumės švaros ir tvarkos. Toje klasėje-kambaryje gyvenome keli elektromonteriai ir vairuotojas. Kiti atvažiavusieji išsiskirstė pas savo gimines ir pažįstamus. Vaitkevičius mums pasakė, kad prieš išvažiuojant namo praneš iš vakaro.

Per tas kelias dienas teko pamatyti visus dainų šventės renginius. Dainų šventės renginiai buvo paskirstyti pagal dienas — pirmoji Folkloro diena vyko Jaunimo sode, antroji diena — Liaudies dainų ir šokių vakaras Kalnų parko estradoje, trečioji — Šokių diena vyko Žalgirio stadione. Baigiamasis Dainų šventės akcentas — Dainų diena vyko Vingio parke naujai pastatytoje didžiulėje estradoje. Ja pastatė pagal estų architektų projektą. Tokio masto Dainų šventę stebėjau pirmą sykį, ir Lietuvos sostinėje Vilniuje lankiausi pirmą kartą.

Vėliau sužinojau, kad pirmoji Dainų šventė įvyko 1843 m. Ciūriche (Šveicarija), o 1845 m. Vokietijoje. Estijoje – 1869 m., Latvijoje – 1873 m., Lietuvoje tik 1924 m. Kodėl Lietuvoje Dainų šventės tiek vėlavo? Kai pradėjau domėtis — paaiškėjo.

1863 m. Lietuvoje vykęs nacionalinio išsivadavimo iš Rusijos imperijos sukilimas buvo nuslopintas. Didelė dalis sukilėlių buvo išžudyti, kiti ištremti į Sibirą. Lietuvoje uždrausta lietuviška spauda, kurios draudimas tęsėsi iki pat 1904 m. Buvo uždarytas Vilniaus universitetas, katalikų dvasininkų rengimo seminarijos, lietuvių kultūrinės draugijos. Lietuvos mokyklose mokymas buvo leidžiamas tik rusų kalba. Buvo stengiamasi visiškai užgniaužti bet kokias nacionalinės lietuvių kultūros apraiškas. Rusijos valdžia neleido Lietuvos teritorijoje lietuviams organizuoti jokių tautinių renginių, nekalbant jau apie masines Dainų šventes.

Tą išlikusią imperinę dvasią buvo galima jausti ir sovietiniame Vilniuje. Lietuvos Šventovė — Arkikatedra buvo paversta paveikslų galerija, 1801 m. ant jos fasado pastatytos Šv. Elenos, Šv. Kazimiero ir Šv. Stanislovo skulptūros 1950 m. buvo nugriautos ir sunaikintos. Pradėti 1664 metų Rusijos užpuolimo metu griauti Lietuvos Valdovų rūmai buvo jau visai sunaikinti. Tik Gedimino pilis buvo atkurta, bet joje plevėsavo ne Lietuvos, o LTSR vėliava. Tačiau tą 1960 m. Dainų šventę visų dalyvių ir svečių nuotaika buvo pakili, šventiška.

Dainų šventėje man buvo viena maloni staigmena — tokioje didelėje žmonių minioje sutikau savo brolių Leandrą su žmona ir seserį Marytę, atvykusius iš Alsėdžių dalyvauti Dainų šventėje. Jie dar labiau nustebino pamatę mane.

Paskutinę dieną Vingio parko estradoje vyko Dainų šventės baigiamasis koncertas. Tai paliko man įspūdį visam gyvenimui. Klausydamasis daugiatūkstantinio choro dainų paskendau tame dainų verpete ir jaučiausi nebe svečiu, o tikru Dainų šventės dalyviu.

Sutartą dieną išvykome atgal namo. Grįždami iš Vilniaus aplankėme Trakų salos pilį. Nuo Kauno pasukome Žemaitijos plentu, sustojome prie Ariogalos šaltinėlio atsigerti gaivaus šaltinio vandens, ten pailsėję ir pavalgę leidomės toliau į kelionę link namų. Pakeliui automašina mane užvežė namo į Šakinių kaimą pas mano rūpestinguosius šeiminius.

Ausyse dar ilgai skambėjo Dainų šventės dainų akordai ir melodijos, kaip vaikystėje giesmės po Žemaičių Kalvarijos Didžiųjų atlaidų.

1960 m. Dainų šventės ženkliukas

Elektros kelias

Plungės rajono Karklėnų teritorijoje buvo pastatytas *galinis* šios elektros perdavimo linijos stulpas. Linijos pradžia — Klaipėdos rajono Laugalių transformatorinė pastotis. Šita EPL buvo pirmoji ir paskutinė pastatyta centrifuguotais konusiniais gelžbetoniniais stulpais. Ji buvo ir liko eksperimentinė.

Ant pastatytų stulpų reikėjo uždėti elektros laidus. Tokiam darbui nebuvo sudarytos brigados, todėl tuos darbus pavedė atlikti mums.

Atsisveikinome su Karklėnų kaimo žmonėmis ir jaunuomene, pasakėme, kad dar grįšime užbaigti pradėtus darbus. Atvažiavęs meistras susodino mus į sunkvežimį ir visa brigada išvažiavome atgal į Gargždų tarybinį ūkį, kur ir buvo pradėta tiesti ši elektros linija. Traktorininkas „Stalinec“ traktoriumi, prisikabinęs „važes-roges“, irgi išvažiavo linijos trasa atgal į Gargždus. Gargžduose kartu su traktorininku vėl apsigyvenau Liaudinskių šeimoje, kur gyvenau ankščiau. Taip buvome iš anksto susitarę.

Ritės su A-50 markės laidais jau buvo suvežtos ir iškrautos tarybinio ūkio teritorijoje prie mums paskirto pastato-sandėlio. Tie laidai buvo pagaminti iš susuktų iš apvalaus diametro aliuminio vielų, kurių bendras laido skerspjūvis — 50 mm², laido diametras — 9 mm. Ūkio dirbtuvėse iš metalinių nestorų vamzdžių pasigaminome specialų „ožiuką“, ant jo užkeldavome pilną ritę, kuri galėjo laisvai sukstis tempiant laidą. Atridentą ritę prie „ožiuko“ dalbų pagalba užkeldavome vieną ritės pusę, o paskui kitą. Ritė su laidais svėrė apie 500-800 kg. Laidas vyniojimui paruoštas.

AS-50 markės laidas iš galo.

Trasos pradžioje laido galas pritvirtinamas prie traktoriaus galinio kablo ir tempiamas kelis kilometrus. Paskui laidas atkabimas ir traktorius vėl grįžta prie ritės. Laidas nukerpamas ir vėl prikabinamas prie traktoriaus vėl taip pat tempiamas. Per tris važiavimus beveik visas laidas iš ritės išvyniojamas.

Vėliau, ekspertų komisija, nustatė, kad šitaip tempti aliuminius laidus ilgais atstumais negalima — jis suplonėja, pasikeičia laido elektros varža. Toliau tiesėme jau AS-50 markės laidus. Jų viduje buvo plieninė šerdis, o aplink ją susuktos apvalaus diametro aliumininės vielos. To laido skersmuo 50/8 mm², diametras 9,6 mm. Atsišakojuose nuo magistralinės linijos į ūkio padalinius tiesėme plonesniais PS-16 ir PS-25 markės laidais.

Išvyniotus ant žemės laidus reikėjo užkelti ant stulpo skersinio, sureguliuoti laidų įsvyrimą, o paskui pritvirtinti juos prie izoliatoriaus. Specialaus bokštelių laidų kėlimui neturėjome, atvežtos nagės į tokius stulpus laiptoti netiko, nes jos buvo pagamintos laiptoti į vienodo storio stulpus. Tas nages „racionalizavo“ su perjungimu mažesniai diametriui, bet jos buvo gremėzdiškos, sunkios, buvo reikalinga rekonstrukcija trečiam stulpo skersmens perjungimui.

Šitos EP linijos tiesimo darbai užsitęsė. Reikėjo kuo greičiau uždėti elektros laidus, priduoti eksploatacijai Klaipėdos elektros tinklams. Atvažiavęs meistras tik skėsčiojo rankom. Pasidarė didelė problema — kaip užkelti laidus į stulpus. Visi susirinkę kartu su meistru nutarėme, kad reikia pasidaryti virvines kopėčias ir jomis laiptoti į stulpus. Meistras atvežė įvairaus storio virvių, iš storesnės virvės pasigaminome virvines kopėčias, o plonesne virve per stulpo skersinį tas kopėčias užtempdavome. Darydavome taip: prie plonos virvutės galo pritvirtinome akmenuką, ant jo suvyniodavome virvutę. Pasidarydavo toks kamuoliukas, kurį reikėjo permesti per stulpo skersinį laikant rankoje vieną virvutės galą. Perskriejęs per skersinio viršų, kamuoliukas išsivyniodavo, nukrisdavo ant žemės. Pradžioje, pakol „primušėm“ ranką, tas kamuoliukas pasiekdavo tikslą tik iš kelinto metimo. Kai perskrisdavo kamuoliukas per skersinį — tikslas pasiektas. Toliau prie plonos virvutės pririšame storą virvę ir pertraukiame per skersinį, o prie tos storos virvės tvirtindavome virvines kopėčias ir pakeldavome iki stulpo viršaus. Paskui, kaip laivo jungos laipiodavome tokiomis kopėčiomis. Užlipus į stulpą atsistoji ar atsisėdi ant skersinio, prisiriši apsauginiu diržu prie stulpo ir virve sukeli visus tris laidus.

Laipiojant tokiomis kopėčiomis laidų kėlimas buvo lėtas.

Vėjuotomis dienomis kamuoliuką vėjas nupūsdavo į šoną ar atsitrenkdavo į izoliatorių, o ir lipant tokiomis kopėčiomis siūbuodavo mus į visas puses.

Paskui pasidarėme ir išbandėme vamzdines kopėčias. Prie 20 mm storio vamzdžio privirinome trumpus kojos pėdos pločio vamzdelius su atramėlėmis galuose, kad koja nenuslystų. Vamzdžio viršuje privirinome skersinį su dviem kabliais, kad galėtume užkabinti ant stulpo skersinio. Tarpinių stulpų aukštis nuo žemės iki skersinio buvo 9,5 metro, o perėjimuose per plentus, ryšių linijas, geležinkelius — 11,5 metro.

Gamindami tokias kopėčias džiaugėmės, tikėjomės jomis laiptoti patogiai, bet jos nepateisino mūsų lūkesčių. Jos buvo sunkios ir nepatogios užkelti bei užkabinti ant stulpo skersinio. Pradžioje kopėčias palei stulpą stumdavome į viršų mediniu kuolu, o priartėjus joms prie viršaus, kopėčias reikėjo atitraukti nuo stulpo ir užkabinti ant skersinio. Kai ilgos ir liaunos kopėčios atitraukiamos nuo stulpo viršūnės, jos pradėdavo siūbuoti šonus, buvo sunku nulaikyti ir užkabinti. Užkabintos ant skersinio kopėčios jau buvo stabilios, jomis laiptoti buvo patogiu.

Atvažiavę viršininkai nieko naujo nesugalvojo. Jie stebėjosi mūsų išradingumu, kad ir tokioms sąlygomis sugalvojome tokį primityvų, bet greitesnį laidų užkėlimo būdą.

Uždėjus ant izoliatorių laidus, prasidėdavo priešpaskutinis darbas — sureguliuoti laidų įsvyrimą tarp stulpų. Kai laidai būdavo užkelti, prie stulpo apačios pritvirtinome laidų galus. Už 6-8 stulpų laidas veržtuvu suspaudžiamas ir laikinu laidu tvirtinamas prie traktoriaus priekinio kablo. Mes, „*elekstriniai*“, palei liniją išsidėstome taip, kad matytume vienas kitą. Brigadininkas ranka duoda ženklą traktorininkui tempti laidą. Reguluojamo laido ilgis sudarydavo 500 – 1000 metrų. Mes visi iškėlę ranką stebime kada brigadininkas Jeronimas mostels ranka, tada mes vieni kitiems mostelime ir traktorius sustoja.

Laidų įsvyrimą brigadininkas nustatydavo iš akies, nes tam prietaisų tuo metu neturėjome. Sureguliuotas laidas veržtuvu buvo pritvirtinamas prie stulpo apačios. Taip po vieną visi trys laidai buvo sureguliuojami ir pritvirtinami. Paskui vėl lipome į stulpus pririšti laidus prie izoliatorių. Toliau vėl tokiu pat būdu reguliuodavome ir tvirtindavome laidus tolesnėje linijos dalyje.

Prie ankerinio stulpo apačios pririštus laido galus reikėdavo užkėlus įtemti ir pritvirtinti prie izoliatoriaus. Juos tvirtindavome taip: „*elekstrinis*“ įlipa į stulpą (visada pasiėmęs virvę), jam paduodami skryščiai įtempimui. Sėdėdamas ant skersinio į skryščio „varlytę“ įspraudžia laidą, įtemtą laido galą pritvirtina prie izoliatoriaus.

Statant stulpus pasitaikydavusias kliūtis linijos trasoje galėjome apvažiuoti ir toliau tęsti statybos darbus. Tiesiant elektros laidus, tokių „apvažiavimų“ nebegalėjo būti — laidus reikėjo ištemti tiesiai pagal linijos perimetrą.

Tarp Kvietinių ir Lapių kaimų laidus reikėjo pertemti per Minijos upę. Buvo ruduo, po liūčių vanduo pakilęs, išsiliejęs iš krantų, o laidus tiesti reikėjo. Minijos upė tuo laiku, kaip sakoma, šėlo, esantys prie krantų krūmai ir viduryje upės esančios salelės buvo atsidūrusios po vandeniu. Po 3 – 4 dienų upė butų nuslūgusi, tačiau laidus perkelti reikėjo dabar! Po trumpo pasikalbėjimo su brigados vyrais pasakiau: „Duokite man ilgą virvę ir įdėmiai sekite mano rankų judesius“ (ties salelėmis buvo susidarę vandens sūkūriai). Pradėjau plaukti skersai šėlstančią Minijos upę. Pakol perplaukiau, vandens srovė mane nunešė į šoną apie 100 metrų. Prie virvės galo vyrai pritvirtino laidus, juos po vieną, pertempiau per šėlstančią Minijos upę. Už kelių stulpų nutempęs pritvirtinau juos prie vieno stulpo apačios, kad vandens srovė atgal nenutemptų. Perplaukiau atgal ir tapau tos dienos „darbo didvyriu“. Už tokį „didvyrišką“ darbą meistras man paskyrė net piniginę premiją...

Toliau laidų tiesimas, jų kėlimas į stulpus, laidų įsvyrimo nustatymas vyko sparčiau. Kai pasidarė toli važiuoti į darbą, persikėlėme gyventi į Žvelsėnus, paskui į Šakinių, į Karklėnų kaimus. Įsikurdavome vis pas tuos pačius šeimininkus, kur gyvenome ir ankščiau. Vėl atsinaujindavo senos pažintys su vietiniais gyventojais, jaunimu ir, svarbiausia, su nuostabiomis tų kaimų merginomis. Savaitgaliais, kai vykdavo šokių vakarai, vėl „elekstrinius“ apgaubdavo jų pagarba ir dėmesys.

Palei EPL esančiuose ūkiuose ir kolūkiuose jau darbavosi žemos įtampos brigados, tiesė 0,4 kV įtampos oro linijas kolūkio padalinuose, dirbo vidaus instaliacijos darbus.

VEIVIRŽĖNAI

Veiviržėnų miestelis pirmą sykį rašytiniuose šaltiniuose paminėtas jau 1642 metais, kai buvo pastatyta pirmoji Veiviržėnų bažnyčia. 1767 m. grafas Oginskis pastatė apaštalo evangelisto Mato bažnyčią, kuri nuo 1795 m. tapo parapijine. 1792 m. Veiviržėnai gavo Magdeburgo teises ir herbą.

Nuo 1889 m. Veiviržėnuose veikė lentpjūvė, vandens malūnas, bravoras, rąščių, kalvių ir kt. dirbtuvės, veikė karčema ir valdiška degtinės parduotuvė. 1848 m. Veiviržėnai nukentėjo nuo choleros epidemijos.

1918 m. atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, Veiviržėnuose veikė katalikų bažnyčia, sinagoga, valsčiaus savivaldybė, dvi lentpjūvės, sveikatos ir veterinarijos punktai, parapijinė biblioteka, garinė pieninė, keliolika parduotuvių ir daug amatininkų dirbtuvių.

Pokaryje Veiviržėnuose, kaip ir visoje Lietuvoje, vyko rezistencinis judėjimas, buvo naikinami ar tremiami nekalti žmonės. Miestelis neteko savo šviesuolių. Likę gyventojai buvo priversti pritaipyti prie atvykusių tarybinių aktyvistų ir „kurti“ naują gyvenimo tarpsnį.

Veiviržėnų Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia su varpine

1947 m. Veiviržėnuose pradėjo veikti mokykla, vėliau tapusi vidurine, o nuo 1952 m. atsidarė ambulatorija, vaistinė, ligoninė. Koks vyko gyvenimas iki tarybų valdžios įsigalėjimo, Veiviržėnų žmonėms buvo uždrausta viešai kalbėti, visi buvo agituojami „statyti“ socialistinę visuomenę. Prasidėjus prievartinei kolektivizacijai, Veiviržėnai tapo „Veiviržo“ kolūkio centrinė gyvenvietė.

Apie Veiviržėnus yra labai gražūs gamtovaizdžiai, miestelis išsidėstęs abipus Veiviržo upelio. Tai Minijos kairysis intakas. Toliau iškilęs Veiviržėnų piliakalnis, tirtas dar 1905 m.

Pro Veiviržėnus eina keliai į Endrijavą, Švėkšną, Priekulę, Vėžaičius.

Veiviržėnų kapinių vartai sumūryti 1902 m.

Veiviržėnų Lurdas

Kauno statybos montavimo valdybos viršininkė Lopetaitė Vaitkevičiui paliepė sukviesti visuotinį Klaipėdos aikštelės darbuotojų susirinkimą. Jinai norėjo pati pamatyti ir įsitikinti kaip vyksta šio regiono kaimo elektrifikacijos darbai. Aikštelės viršininkas išrinko susirinkimo vietą Klaipėdos raj. „Veiviržos“ kolūkyje. Tenai visuose kolūkio padaliniuose dirbo žemos įtampos brigados. Šalia Veiviržėnų miestelio, netoli kaimo sodybos, po atviru dangum ant gražios pievelės susirinko, iš kitur suvežė, apie 250 žmonių. Susirinkime dalyvavo Kauno SMV viršininkę atlydėję pareigūnai, mūsų aikštelės viršininkas su meistras, darbų vykdytojai, elektrikų brigadų brigadininkai, įvairių kategorijų elektrikai. Buvo atneštas stalas su kėdėmis viršininkei ir susirinkimo prezidiumui, o mes, susirinkimo dalyviai, susėdėjome ant pievutės žolės. Viršininkė aiškino apie būtinumą skubiai elektrifikuoti Lietuvos kaimus ir miestelius. Papasakojo apie ateities planus, kaip stengiasi Lietuvos TSR vyriausybė, Kompartijos Centro Komitetas, industrializuoti visas Lietuvos pramonės įmones. Ypatin-gai pabrėžė, kad elektrifikacijos darbai yra vykdomi pagal numatytus kompartijos planus, ir žemės ūkio elektrifikacija turi būti baigta iki 1965 metų — visi kaimai ir miesteliai turi būti prijungti prie vieningos energetinės sistemos. Ji nušvietė „šviesius ateities planus“ — bus plečiamas energetinis ūkis, Lietuvoje bus statomos naujos šiluminės elektrinės, numatyta ateityje turėt branduolinę elektrinę, plėsis aukštos įtampos elektros perdavimo linijų statybos. Paminėjo, kad prie Ministrų Tarybos sukurta Nuolatinė energetikos plėtros komisija (komisijos vadovai prof. Algirdas Žukauskas ir Leonas Kaulakis), kuriai pavesta ruošti energetikos plėtojimo perspektyvinius planus. Jų dėka buvo paskelbta nemažai mokslinių straipsnių, parašyta knygų ir vadovėlių. Baigiantis susirinkimui, viršininkė paklausė mūsų gal turime kokių pageidavimų ar pasiūlymų darbo sąlygų gerinimui ar asmeninių klausimų. Baigdama pasakė, kad nuo 1961 metų bus įsteigta nauja Plungės statybos montavimo aikštelė, kuri vykdys elektrifikacijos darbus Telšių, Skuodo, Mažeikių ir Plungės rajonuose.

Apvažiavusi visus elektrifikuojamus objektus, viršininkė liko patenkinta padarytais darbais, padėkojo visiems aikštelės darbuotojams, palinkėjo sėkmės, atsisveikino ir išvažiavo atgal į Kauną.

Šią elektros perdavimo liniją būtinai reikėjo užbaigti tais metais. Užbaigėme laiku tiesti laidus, sunumeravome visus stulpus, ant kiekvieno jų užrašėme datą - 1960. Priėmimo komisija patikrino, įvertino gerai ir perdavė eksploatuoti Klaipėdos elektros tinklams.

Žemos įtampos brigados vyrai vėlavo elektrifikuoti kolūkio teritorijoje esančius objektus. Saugų aikštelės vadovybė dalį mūsų brigados žmonių laikinai pervedė padėti instaliuoti kolūkio fermas ir gyvenamuosius namus. Mūsų brigadininką Jeronimą Krikščiūną paskyrė dirbti meistru, priskyrė objektus Šilutės rajone. Jeronimas su meistru Samsonavičiumi, kaip kolegos, gerai sutarė, jie vienas kitą gražiai tituluodavo. Jeronimas į savo kolegą kreipdavosi „sere“, o Samsonavičius savo kolegą vadindavo „džoni“.

Žemos įtampos brigados brigadininkas Kačinskas mus, keturis „*elekstrinius*“, paskirstė į skirtingas grupes. Dirbome įvairiausių darbus — statėme žemos įtampos oro linijas, instaliavome fermas, kolūkiečių gyvenamuosius namus. Įvadiniams stulpams statyti jau buvo naudojamas specialus gražtas, sumontuotas automašinos su dviem varančiaisiais tiltais „GAZ-66“ bazėje. Mašinos priekyje buvo sumontuota „gervė“ su ilgu lynu. Jei mašina užklimpdavo, išvyniotas lyno galas būdavo pritvirtinamas prie medžio ar kitokio įtvirtinimo ir vyniojant tą lyną mašina pati save išsitempdavo iš klampynės. Stulpus statydavome sparčiau, į išgręžtą duobę lynu pakeldavome stulpą ir įstatydavome į duobę. Išgręžta duobė jau nebuvo per didelė, todėl žemių užpylimas, jų suplūkimas buvo žymiai spartesnis. Su šia gręžimo mašina dirbo du darbuotojai-vairuotojai, jie stengėsi be prastovų išnaudoti jos galimybes ir kokybiškai pastatyti visus stulpus.

Man dirbant kartu su patyrusiu žemos įtampos darbų specialistu—elektriku, jo pavardė Kampas, išmokau praktinių instaliavimo darbų — kaip paprasčiau įvesti laidus į gyvenamojo namo kambarius, kaip patikimai sujungti laidų galus paskirstymo dėžutėse ir kt. Mediniuose namuose instaliacijos darbai vyko gana sparčiai — ant medinių namo sienų pritvirtindavome keraminius baltos spalvos apvalius izoliatorius. Per aliumininio dvigyslio laido vidurį prapjaudavome tarpą ir, užmovę ant izoliatoriaus, suspausdavome. Paskirstymo dėžutėse laidų galus susukdavome replėmis ir apvyniodavome izoliacija.

Mūriniuose namuose instaliacijos darbai vyko sudėtingiau, užimdavo daugiau laiko. Reikėdavo mūro sienoje rankiniu gręžtuvu—”drele” išgręžti skylės izoliatorių tvirtinimui. Skylės per mūrines sienas ilgai daužydavome “šlamburu” (“šlamburas” - tai toks metalinis dantytas vamzdis).

Kolūkio fermose, visuomeniniuose pastatuose dirbo kita elektrikų grupė. Vėliau ir man teko instaliuoti jėgos linijas įvairiuose kolūkių objektuose.

Po transformatorinės pastotės prijungimo, buvo išbandomi išeinantys fideriai, patikrinami žemos įtampos parametrai (įtampa, srovės dažnumas, įtampos asimetriniai duomenys ir kt.). Paskui, pagal mūsų turimą kvalifikaciją, tikrindavome visų sumontuotų objektų laidų sujungimus, nustatydavome elektros variklių sukimosi kryptį ir t.t.

Išliko atmintyje ir vienas toks įdomus įvykis. Vienoje kiaulinkystės fermoje buvo sumontuota automatinė pašarų padavimo sistema. Jinai, aišku, neveikė nes nebuvo elektros. Mūsų elektrikų brigada ją sutvarkė ir automatizavo pašarų padavimo sistemą. Paspaudus mygtuką, atvažiuodavo ant vieno bėgio pakabintas vežimėlis su paruoštu pašarų daviniu (jovalu). Kai fermos darbuotojai pirmą sykį pamatė tokią modernią pašarų padavimo sistemą, labai dėkojo už tokių kiaulių šėrėjų darbo palengvinimą.

Kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose buvo įvedamas naujas darbuotojų etatas — kolūkio elektrikas. Kolūkio elektrikai buvo supažindinami su elektros vartojimo taisyklėmis, apmokomi ir laikinai įdarbinami mūsų žemos įtampos įrengimo brigadose. Vėliau respublikos mastu buvo įkurtas Mokymo kombinatas prie Lietuvos Liaudies Ūkio Tarybos, kurio organizuotuose kursuose buvo apmokomi įvairių specialybių atstovai.

Klaipėdos elektros tinklų sudaryta elektros linijų priėmimo komisija patikrindavo ir duodavo leidimą pajungti elektros srovę. Pajungus magistralinę aukštos įtampos liniją, skyrikliais pajungiamos atšakojimo į kolūkio padalinius linijos. Paskui pajungiama transformatorinė pastotė, išbandomi techniniai įtampos parametrai, kad ateinanti įtampa atitiktų visas galiojančias elektros saugos normas.

Po TP pajungimo būdavo išbandomi 0,4 kV įtampos išeinantys linijų fideriai. Jeigu visi linijų parametrai atitinka, priėmimo komisija duoda leidimą eksploatuoti šitą elektros pastotę.

Po transformatorinių pastočių pajungimo, kolūkio fermas, sandėlius, kitus visuomeninius objektus prijunginėdavome visi brigados nariai. Prijungti elektros srovę gyvenamuosiuose namuose, butuose, kuriuose jau įrengta instaliacija, eidavome po du elektrikus. Tas prijungimas vykdavo maždaug taip:

Mudu su kolega Kampu, atėję į namą, pranešėme, kad dabar pajungsime Jūsų namui elektrą. Patikriname prie gyvenamojo namo atvestą vienfazę elektros perdavimo liniją, kontūrinę įžeminimo varžą ir sujungdavome ją su nuliniu laidu. Iš naujo patikriname visus laidų sujungimus paskirstymo dėžutėse, įvadinius laidus nuo stulpo iki namo. Prie namo fasado būdavo pritvirtintas toks užriestas vamzdis (“pypkė”) ir per jį įvedami laidai į namo vidų. Kai visos paskirstymo dėžutės patikrintos ir suderinti įvadiniai laidai, ruošdavomės elektros srovės pajungimui. Prie namo stulpo viršuje būdavo sumontuotas įvadinis grybinis saugiklis. Jis būdavo įrengiamas tam, kad trumpo elektros sujungimo atveju atjungtų viso namo elektros srovę. Gyventojams tai buvo nepatogu, nes po kiekvieno trumpo sujungimo reikėdavo kviesti kolūkio elektriką perdegusio saugiklio pakeitimui. Vėliau įvadinė elektros dėžutė buvo tvirtinama patogioje vietoje prie gyvenamojo namo išorinės sienos.

Įsukę ant stulpo grybinį saugiklį, dar sykį su laikinąja elektros lempute arba įtampos indikatoriumi patikrindavome visus sumontuotus elektros lizdus ir kitus prietaisus. Kolūkiuose gyventojams elektros skaitikliai nebuvo montuojami. Mokėjimas už elektros energijos suvartojimą buvo skaičiuojamas pagal esamas lemputes ir elektros lizdus.

Pakol mudu su kolega tikrindavome įrengtus instaliacijos darbus, namo gyventojai, ruošdavo mums vaišes. Baigus pajungimo darbus, šeimininkai pakviesdavo mus prie vaišių stalo. Prie stalo susėsdavo visi šeimos nariai, mus pasodindavo į pačią garbingiausią vietą. Prasidėdavo vaišių vakarienė, nuoširdūs padėkos žodžiai mūsų adresu. Šalia mūsų pasodindavo savo pilnametes dukras. Šeimininkas papasakodavo apie jas — kokios jos geros širdies ir dorovingos, lyg piršliaudamas...

Kiti elektrikai eidavo į kitus namus, atlikdavo panašius pajungimo darbus. Per keliolika dienų prie elektros srovės pajungdavome visus kolūkio kaimo gyvenamuosius namus ir butus. Kolūkio pirmininkas ar tarybinio ūkio direktorius irgi iškeldavo iškilmingą vaišių vakaronę su muzika ir šokiais. Į vaišes pakviesdavo priėmimo komisijos narius, svečius iš rajkomo, kolūkio administracijos darbuotojus, kaimo jaunimą, visus elektrikus, kurie dalyvavo elektrifikuojant ūkį.

Ne visi, kolūkio pirmininkai ar tarybinio ūkio direktoriai organizuodavo tokias vaišes ir vakarones elektros pajungimo proga.

Kolūkio kultūros namuose šokių vakarai jau vykdavo elektra apšviestoje salėje. Per vieną kaimo šokių vakarėlį pašėdėdavau — suorganizavau kaimo merginoms “elektrinę išdaigą” — parodyti kas iš tikrųjų yra tie jų taip vadinami *elekstriniai*. Salės pasieniais buvo išdėlioti mediniai suolai, ant jų susėsdavo merginos, laukdavo kas iš bernų pakvies jas šokti. Ant vieno medinio suolo susodinau tris elektrikus, o aš atsisėdau prie krašto netoli elektros rozetės. Pasakiau, kad visi susikabintu rankų delnais, po mano signalo paskutinis elektrikas paliestų šalia sėdinčios merginos ranką ir staigiai atitrauktų. Aš viena ranka suspaudžiau ranką šalia sėdėjusiam elektrikai, o kitoje rankoje laikydamas metalinį kaištuką įkišau jį į rozetės fazinį kontaktą. Elektrikai, kuris sėdėjo šalia merginos, pasakiau, kad lyg netyčia prisiliestu prie merginos rankos. Prisilietimo momentu tos merginos ranką lyg tai kažkas pakutena, lyg tai truputi labai silpnai papurto. Mergina nieko nesuprasdama pasižiūrėdavo į šalia sėdėjusi elektriką, bet jam nieko nesakydavo. Tokius momentinius prisilietimus pakartojus, mergina atsistodavo ir nueidavo atsisėsti į kitą vietą. Į laisvą jos vietą atsisėsdavo kita mergina. Su ja pakartodavome prisilietimo ceremoniją. Merginos nesuprasdavo — kaip prisilietęs prie jos elektrikas taip keistai dirgindavo...

Paskui kolegos, manęs klausė, kodėl viduryje sėdintys nejautė jokie dirginimo. Jiems paaiškinau apie elektros srovę, įtampą, žmogaus vidinę varžą, nuo ko ta varža priklauso. Mokydamasis Šiaulių agrozootechnikume elektriko specialybės turėjau žinių apie elektros srovės tekėjimo procesus. Tik brigados elektrikas paaiškinau, kad jie vieni taip nedarytų...

STALGĖNAI

Stalgėnai — kaimas 11 km. nuo Plungės, prie kelio Mažeikiai – Plungė – Tauragė. Kaimas įkurtas XX amžiaus pradžioje, kai Stalgo kaimo ūkininkai Petras ir Petronėlė Stoniai būsimai bažnyčiai doveno savo ūkį su pastatais ir 15 ha žemės. Plungės klebono Povilo Pūkio rūpesčiu pagal inžinieriaus Kačanausko projektą 1918 m. pastatyta Šv. Apaštalo Petro ir Pauliaus medinė bažnyčia. Medieną dovenojo M. Oginskienė. Tada vietovei ir suteiktas Stalgėnų kaimo pavadinimas. 1921 m. įkurta Stalgėnų parapija.

1916 m. Stalgėnų parapijos namuose valstybės lėšomis įsteigta mokykla, kurioje pradėjo mokytis 12 mokinių. 1927 m. ši mokykla perkelta į privatų Kazio Skuodo namą. 1931 m. mokykla persikėlė į būsimos klebonijos patalpas. 1949 m. atidaryta Stalgėnų septynmetės mokyklos 5 klasė. 1951 m. išleista pirmoji septintokų laida.

1954 m. prie Stalgėnų apylinkės prijungta Luknėnų apylinkė.

Prie kaimo stūkso gražus piliakalnis datuojamas I tūkstantmečiu pr. Kr., šalia teka vaizdinga Minijos upė.

*Stalgėnų
Šventųjų apaštalo
Petro ir Pauliaus
bažnyčia*

Baigęs mokslus, pagal paskyrimą, į Saugų aikštelę atėjo dirbti naujas meistras. Jam davė užduotį — prie Kretingos esančios atviros paskirstymo pastotės sumontuoti 10 kV įtampos skyriklius ir kitus su tuo susijusius montavimo darbus. Mus tris patyrusius elektrikus paskyrė meistro žinion ir visi kartu atvažiavome į paskirties objektą. Meistras parodė kokius darbus reikės atlikti, mane paskyrė vyresnioju elektriku ir išvažiavo.

Apsigyvenome tarp Kretingos ir Palangos esančiame Pryšmančių kaime. Viena gyventoja savo bute išnuomojo kambarį, kuriame mes trys elektrikai ir apsigyvenome, susitarėme dėl kainos už kambarį ir maitinimą.

Šeiminkė augino aštuoniolikmetę dukrą, kuri patiko vienam mano bendradarbių, jis siekė jos prielankumo. Merginos mama labiau norėjo, kad jos dukra geriau draugautų su manimi. Ji man visokeriopai pataikaudavo, norėjo, kad ir aš jos dukrai nebūčiau abejingas. Buvau dar jaunas, be to nenorėjau būti konkurentu kolegai, todėl išlikome visi vien gerais draugais.

Užbaigus darbus Kretingoje, mus paskyrė žemos įtampos brigados brigadininko Saukos žinion. Jis darbavosi Plungės rajono „Minijos“ kolūkio centrinėje gyvenvietėje — **Stalgėnų** kaime. Brigadininkas Sauka turėjo didelę 0,4 kV oro linijų statymo, elektrifikavimo, instaliavimo stambiuose žemės ūkio paskirties objektuose patirtį. Jo brigadoje tiesėme oro linijas, dirbome instaliavimo darbus gyvulininkystės fermose, kituose kolūkiams priklausančiuose pastatuose.

Mums, elektrikų brigadoms, reikėdavo keltis vis toliau palei tiesiamą elektros liniją į „neapšviestas“ kolūkių ar tarybinių ūkių kaimo sodybas. Jautėmės reikalingi galėdami savo triūsu atvesta elektros šviesa praturtinti kaimo žmonių buitį. Tokia buvo mūsų darbuotojų misija — elektrifikuoti Lietuvą.

Baigiantis metams man pranešė, kad po Naujų Metų reikės man prisistatyti į Plungės aikštelę pas drg. Bartusevičių, nes jis jau pradėjęs komplektuoti naujas elektrikų brigadas Plungės rajono kolūkių elektrifikavimui.

Naujus Metus sutikti išvažiavau namo į gimtąjį Šliktinės kaimą pas nuolat laukiančius grįžtant sūnaus tėvus.

NEPRIKLAUSOMYBĖS (1918-1940) ENERGETIKA

Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje, besitraukiančios Rusijos ir Vokietijos armijos susprogdino daugelį Lietuvos elektrinių. Lietuvos vyriausybė iš karto pradėjo rūpintis jų atstatymu ir savų specialistų ruošimu. Jau 1928 m. Kauno Vytauto Didžiojo universitetas išleido pirmąją inžinierių-energetikų laidą.

1928 m. Klaipėdoje ant Danės upės kranto pradėjo naujos elektrinės statybą. 1929 m. ši elektrinė pradėjo veikti. Tuo metu tai buvo moderni ir pati galingiausia elektrinė Lietuvoje.

1923 m. susikūrė Lietuvos rajoninių elektros stočių akcinė bendrovė, kurioje akcininkais buvo ir Belgijos verslininkai. Bendrovė nutarė statyti naują šiluminę elektrinę Petrašiūnuose. Nuo jos buvo pradėtos tiesti aukštos įtampos 6 kV ir 15 kV elektros tiekimo linijos. Pirmoji 15 kV linija 1930 m. nutiesta į Jonavą. Taip pat buvo prijungti Prienai, Birštonas, Palemonas, Garliava, kiti Kauno apylinkių miesteliai. 1930 m. pabaigoje Petrašiūnų šiluminė elektrinė pradėjo veikti. Tai buvo didžiausia (6400 kW) viešoji elektrinė to meto Lietuvoje. Vėliau elektrinėje buvo sumontuoti dar du turbogeneratoriai ir elektrinės galia išaugo iki 16400 kW.

Šiaulių savivaldybė sudarė 20 metų sutartį su Amerikos lietuvių prekybos akcine bendrove, kuri įsipareigojo pastatyti elektrinę Bačiūnuose. Ji jau 1923 m. pradėjo veikti, jos galingumas buvo 2525 kW. Tais pačiais metais 2 km ilgio 6 kV įtampos elektros linija buvo nutiesta į Piktmiškio durpynus. Tai buvo pirmasis aukštos įtampos generatorius ir pirmoji aukštos įtampos linija Lietuvoje. Vėliau elektros linijos pasiekė Šilėnus, Šiaulius, Radviliškį. Prie Bačiūnų elektrinės prisijungė beveik visos Šiaulių mieste veikusios įmonės, fabrikai, alaus darykla „Gubernija“, spaustuves ir keliolika maisto pramonės įmonių.

Išaugus Šiaulių ir aplinkinių miestų elektros poreikiams, Bačiūnų elektrinės pajėgumas buvo per mažas. Buvo pradėta galvoti apie elektros energijos plėtrą Šiaulių mieste. 1939 m. už 2,5 km. nuo Bačiūnų, pradėta statyti nauja šiluminė Rėkyvos elektrinė. Šita elektrinė buvo pirmoji Lietuvoje suprojektuota lietuvių inžinieriaus Leono Kaulakio. Ji pastatyta be užsienio kapitalo paramos ir jų specialistų. Ją statė Lietuvos energetikų specialistai ir darbininkai. Elektrinės statybai vadovavo inžinierius Antanas Gruodis, kuris vėliau ilgus metus buvo Vyriausiosios energetikos ir elektrifikacijos valdybos vyriausiuoju inžinieriumi. Elektrinė paleista 1940 m., jos galia siekė 2,5 MW. Iš Rėkyvos buvo nutiesta pirmoji Lietuvoje 30 kV įtampos elektros perdavimo linija į Radviliškį ir Panevėžį. Elektrinėje buvo įrengti iki tol Lietuvoje nenaudoti aukštinantys 3200 kVA transformatoriai. Šiauliuose buvo pastatyta 30/6 kV transformatorinė pastotė su dviem 800 kVA transformatoriais.

Lietuvoje išugdyti inžinieriai-elektrikai suprato, kad savarankiška energetika yra ne tik visos Lietuvos valstybės nepriklausomybės, bet ir jos ekonomikos augimo pagrindas, todėl visi stengėsi ją plėtoti.

Antroji dalis
STULPININKAI

1961 m.

Nauji darbai

Kauno statybos montavimo valdybos viršininkės įsakymu Plungėje buvo įkurta nauja statybos-montavimo aikštelė. Prie kelio Plungė-Žemaičių Kalvarija buvo jai parinkta vieta, pastatytas nedidelis vienaukštis medinis pastatas-kontora, toliau kieme įrengtos dirbtuvės elektros montavimo darbams. Aikštelės viršininku buvo paskirtas Simonaitis Algimantas, kuris iki tol dirbo Kaune, analogiškoje Kauno aikštelėje. Darbų vykdytoju, irgi iš Kauno, paskirtas Bartusevičius, turintis elektros oro linijų statymo kaimuose ir mažuose miesteliuose bei transformatorių pastočių montavimo patirtį. Vėliau meistrui atvyko dirbti Kauno politechnikos institutą baigęs inžinierius Preibys.

Plungės kompartijos komitetas ir rajono darbo žmonių deputatų tarybos Vykdomasis Komitetas (DŽDT VK) gavo Lietuvos TSR Komunistų Partijos Centro Komiteto direktyvą, pirmumo tvarka suteikti gyvenamąjį plotą vadovaujantiems darbuotojams, kurie atvyksta dirbti elektrifikacijos darbus Plungės, Kretingos, Skuodo, Telšių ir Mažeikių rajonuose.

Į Plungės aikštelę perėjo dirbti dalis darbuotojų iš Saugų aikštelės. Plungės rajoniniame laikraštyje išspausdino skelbimą, jog reikalingi darbuotojai elektrifikacijos darbams aplinkiniuose rajono miesteliuose.

Atvykęs į Plungę pagal adresą suradau namą, kuriame gyveno drg. Bartusevičius. Tai buvo vienaukštis mūrinis individualus gyvenamasis namas. Panašus namas buvo išnuomotas ir aikštelės viršininkui A. Simonaičiui. Manęs Bartusevičius jau laukė, pasisveikino, pakvietė užėiti į namo vidų. Trumpai papasakojo apie save, kad jis su žmona atvyko iš Kauno, kad gyventi į Plungę pradžioje nenorėjęs važiuoti, bet kai buvo sudarytos geros gyvenimo sąlygos, sutiko. Pristatė savo žmoną — simpatišką inteligentišką Kauno poniutę, kuri nelabai norėjusi išvažiuoti gyventi į provincijos miestelį. Kaune likę gyventi jų suaugę vaikai. Aš papasakojau savo trumpą biografiją, apie gimtąjį kaimą, turimą darbo patirtį EPL statyboje. Bartusevičius iš rekomendacijos jau žinojo apie mano darbą Sauguose.

Pernakvojau Bartusevičių name, šeimininkė paruošė vakarienę, paskui svetainėje ant sofos paklojo lovą. Vakare man dar atnešė EPL projektinę dokumentaciją, pagal kurią turėjome tiesti elektros liniją nuo Godingos transformatorinės pastotės.

Kitą rytą prie namo susirinko beveik visi naujos brigados vyrai. Susėdome į automašiną ir išvažiavome į Alksnėnų kolūkį — apie 7 km. nuo Plungės miesto.

Aukštos įtampos tiesimo brigada jau buvo sukomplektuota ir laukėme signalo darbų startui.

Brigadą sudarė 8 žmonės: brigadininkas Mikalauskas — žemos įtampos linijų tiesimo žinovas bei patyręs administratorius, aš — turintis patirtį gelžbetoninių stulpų statyboje, taip pat elektromonteriai Saudarbas ir Bidva — abu Plungės rajono gyventojai, Degutis Jonas atvyko dirbti iš Jonavos miestelio, Slušnys Vytautas — Kretingos raj. gyventojas, Norkus atėjo dirbti rekomenduotas vietos valdžios, traktorininkas, jaunas vyrukas, baigęs traktorininkų kursus ir nenorėjęs dirbti kolūkyje.

Brigados užduotis buvo nuo Godingos transformatorinės pastotės nutiesti 10 kV aukštos įtampos elektros perdavimo liniją iki Kartenos, Žadeikių kaimo Kretingos raj. Elektros perdavimo linija ėjo pro tokius kaimus:

Plungės rajone - Alksnėnus, Narvaišius, Bučnius, Dauginčius, Aleksandravą;

Kretingos rajone - Gintarus, Karteną, Žadeikius.

Mūsų brigada vėl pirmoji Plungės regione pradėjo statyti 10 kV EPL su gelžbetoniniais centrifuguotais cilindriniais (nebe kūginiais) stulpais.

Vizitas pas Alksnėnų kolūkio pirmininką taip pat buvo malonus, draugiškas. Paskyrė mums medžiagoms sandėliuoti patalpą, savo pavaldinius įspėjo, kad jie padėtų išspręsti visus iškylančius elektrifikacijos darbų klausimus.

Tuo laiku kolūkinė sistema pradėjo stiprėti, kolūkiams pradėjo skirti daugiau technikos, žemės ūkio padargų, kolūkiečiai patys rinkdavosi prie kontoros, paskui juos paskirstydavo dirbti įvairius darbus. Anksčiau, susikūrus kolūkiams, brigadininkas arkliu jodavo per kaimą ir kiekvieną kolūkietį kviesdavo eiti į darbą.

PLUNGĖ

Plungė 1567 m. minima kaip miestelis. 1792 m. ji gavo

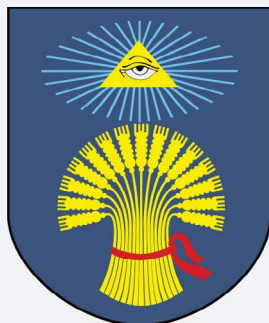

Grafų Oginskių rūmai

Magdeburgo teises. 1806-1873 m. Plungė priklausė grafams Zubovams, o vėliau – grafams Oginskiams, kurie

1879 m. čia pastatė rūmus.

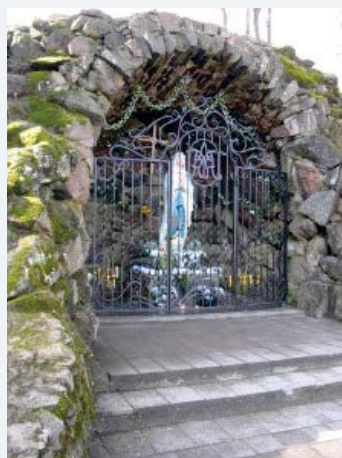
Plungės Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia pastatyta 1933 m. Šalia jos išlikusi 1850 m. statyta varpinė. 1908 m. įrengta Švenčiausiosios Mergelės Marijos Lurdo grotas. 1894 m. pastatyta Šv. Florijono skulptūra.

Plungė 1935 metais (jau elektrifikuota)

1925 m. įsteigta gimnazija, 1932 m. nutiestas geležinkelis.

1946 m. Plungė tapo apskrities miestu. Sovietmečiu veikė „Linų audinių“ ir kt. fabri-

Plungės Lurdas

kai. Per miestą teka Babrungo upė.

ALKSNĖNAI

Alksnėnuose buvo pavyzdingas Sakelio dvaras. Jis veikė ir tarpukario Lietuvoje. 1932 m. Alksnėnuose įvyko gaisras, kuris sunaikino visus dvaro pastatus ir šalia veikusią pieninę.

1938 m. Alksnėnų kaime įkurta mokykla.

1946 m. mokykla reorganizuota į septynmetę mokyklą, vėliau (1961 m.) tapo vidurinė mokykla.

NARVAIŠIAI

Narvaišių kaimas istoriniuose šaltiniuose minimas 1581 m. Prie Narvaišių kapinių yra Pakutuvėnų piliakalnis. 1944-1950 m. Narvaišiai priklausė Alksnėnų apylinkei, Plungės valsčiui.

Narvaišių tvenkinys

Vietiniai gyventojai mūsų brigados vyrus vadino „stulpininkais“, nes mes statėme tik stulpus ir dar nesimatė laidų, kuriais turėjo būti tiekiama elektra į visus kaimus ir miestelius.

Aš apsigyvenau su Slušniu Vytautu Narvaišių kaime, labai gražioje ūkininkų (buvusių) sodyboje. Gyvenamasis pastatas didelis su daug kambarių, atokiau pastatytas ūkinis pastatas su tvartais ir įvairiomis pašiūrėmis. Už kambarį ir maistą šeiminkams sutarėme mokėti po 150 rub. per mėnesį.

Kitoje kelio pusėje prie sankryžos, gražioje sodyboje, apsigyveno Jonas Degutis ir Norkus. Visi brigados vyrai įsikūrė geros kolūkiečių šeimose, maistu ir gyvenimo sąlygomis „stulpininkai“ buvo patenkinti.

Mano sodybos šeiminkai turėjo dukrą Palmyrą. Jinai dirbo siuvėja, kasdien pas ją ateidavo padėjėja. Jos abi namuose priimdavo klientus, siūdavo įvairius moteriškus ir vyriškus rūbus.

Palmyra buvo jauna, graži simpatiška mergina. Man atrodė, jog jos tėvai norėjo, kad mes draugautume, nes nebuvo kaime tinkamo berno, kurs tiktų jai į porą.

Palmyros tėvai buvo paveldėję nemažą ūkį. Ūkio darbus nudirbdavo samdyti bernai ir mergos. Ūkio savininkai irgi dirbo savo ūkyje, tvarkingai ūkininkavo, bet neturėjo savo vaikų, todėl labai pergyveno. Atsitiko taip, kad savininkas slapčia susitikinėdavo su viena ūkyje dirbusia mergina ir jinai pagimdė dukrą. Nenorėdami didelio skandalo, abu ūkio šeiminkai susitarė, kad jie įsidukrins mergaitę, jos mama nuolat galės gyventi jų namuose. Mergaitę pakrikštijo Palmyros vardu. Visi šeimos nariai labai mylėjo tą nuostabią mergaitę.

Palmyros tikroji mama anksčiau dirbo įvairius darbus ūkininkų namuose. Vėliau, kai ji jau buvo senyvo amžiaus, ji gyveno kitame šeiminkų gyvenamojo namo gale, gražiai įrengtame kambaryje. Ją prižiūrėjo („karšino“) ir rūpinosi visi šeimos nariai.

Palmyra buvo baigusi vidurinę mokyklą, domėjosi savo krašto istorija, įdomiai pasakodavo apie vietinių žmonių gyvenimą, [Alksnėnų ir Narvaišių kaimų istoriją](#), [Plungės miestą](#).

Mūsų tiesiama elektros perdavimo linija ėjo beveik lygiagrečiai kelio Plungė – Kartena – Kretinga. Tai kartais ji nutoldavo, tai priartėdavo prie kelio, bet visada važiuojant keliu galima buvo matyti dirbančius „stulpininkus“.

Atvežtus stulpus iš automašinos iškraudavo prie kelio, patogioje vietoje, kad paskui traktoriumi būtų patogiau juos tempti iki tiesiamos linijos. Centrifuguoti cilindriniai stulpai jau buvo lygūs, vienodo skersmens, į juos galėdavo lipti „nagėmis“. Stulpams duobes kasėme rankiniu būdu kastuvais, priklausomai nuo stulpo ilgio duobė turėjo būti 1,8 – 2 metrai gylio.

Gelžbetoninius stulpus atitemdavome traktoriumi iki iškastos duobės krašto. Apkaustytus stulpus statydavome per krentančią atramą, tempdavome „DT-54“ markės traktorius. Atstumas tarp stulpų - 150 metrų.

Brigados vyrai dirbo darniai, susiklausydami, padėdami vieni kitiems be paliepiamo. Brigadininkas Mikalauskas, buvo patenkintas mūsų darbais, atvykęs darbų vykdytojas Bartusevičius irgi pagirdavo mūsų darbų kokybę.

EPL tiesimo darbai vyko iš lėto, nes ilgai užtrukdavome kol iškasdavome duobes, ypač žiemos laikotarpiu. Stulpo atitemimas, jo paruošimas pakėlimui irgi užimdavo daug laiko. Per dieną vidutiniškai pastatydavome 2-3 stulpus.

Kol mes statėme stulpus ir tiesėme elektros laidus, aplinkui vyko ir kitokie darbai. Į Alksnėnų kolūkį atvažiavo ir žemos įtampos montavimo brigados, pradėjo tiesti oro linijas, instaliuoti ferms, visuomeninius pastatus, gyvenamuosius namus. Ant oro linijos stulpų tvirtino šviestuvus, kad apšviestų privažiavimo prie fermų kelius.

Žemos įtampos brigados brigadininkas Kačinskas su gausia elektrikų brigada statė stulpus, tiesė elektros laidus, montavo transformatorines pastotes beveik prie visų kolūkio gyvulinkystės fermų. Jis turėjo nusipirkęs motociklą „IŽ“, juo retkarčiais važiuodavome į Karteną ar Plungę apsipirkti, retkarčiais nuvažiuodavome pažiūrėti kino filmų.

Tiesiant liniją netoli Minijos upės slėnio ant šlaito prie Vaitkių kaimo, pagal projektą reikėjo statyti trikojį stulpą atsišakojimams nuo jo į atskiras linijas. Brigadininkas Mikalauskas nenorėjo tokio stulpo vietoje statyti ir truputį pakeitė linijos kryptį.

Atvažiavęs darbų vykdytojas Bartusevičius užpyko ant brigadininko už savivaliavimą ir nubaudė papeikimu. Paskui turėjome išmontuoti du stulpus, kurios buvome pastatę pakeitus linijos kryptį. Pastatėme tą reikalaujamą trikojį stulpą (tokį statėme pirmą sykį) ir linija toliau ėjo tiksliai pagal projektą.

Pereinant per Minijos upės šlaitus reikėjo iškirsti nemažai medžių ir krūmų, kurie puošė tos vietovės kraštovaizdį. Stulpų statymo darbai vyko toliau, mes visa elektrikų brigada stengėmės daugiau nenukrypti nuo projekto reikalavimų.

Vėliau brigadininkas Mikalauskas dėl pablogėjusios sveikatos įteikė darbų vykdytojui Bartusevičiui prašymą atleisti iš darbo. Po dviejų savaitių su juo atsisveikinome, išlydėjome į pensiją.

Mikalauskas buvo humoro žmogus, kuris visada sugebėdavo savo linksmomis istorijomis visus pralinksminti, pakelti nuotaiką. Jis visada su savo brigados nariais kalbėdavo ramiu tonu, dalykiškai ir įtikinamai. Savo išradingoje kalboje visada rasdavo pritaikyti įdomius anekdotiškus pasakojimus įvairioms situacijoms. Jis visoms sutiktoms, praeinančioms pro šalį moterims kilstelėdavo galvą lyg pasisveikindamas. Moterys visada atsakydavo jam tuo pačiu. Mums, brigados nariams, patiko jo vadovavimo metodai, sugebėjimas konkrečiu atveju asmeniškai pasibelsti į kiekvieno darbuotojo širdį. Išlydėdami į pensiją, jam palinkėjome sveikatos, ilgų gyvenimo metų, toliau būti linksmam, džiuginti kitus savo sugebėjimais, toliau išradinškai pasakoti įvairias gyvenimiškas istorijas, kad sveikas humoras lydėtų jį visą gyvenimą.

Darbų vykdytojas Bartusevičius pasikvietė iš Kauno savo pažįtamą darbuotoją Slavinską ir paskyrė mūsų brigados brigadininku. Tai buvo stambaus sudėjimo vyras, savotiškai išdidus, nelabai sugebantis žmoniškai bendrauti su brigados vyrais. Jis pykdavosi su brigados nariais, tušti kivirčiai pereidavo į agresyvius veiksmus. Kartą nuėjęs į prie kelio esančią sodybą pas darbuotojus sukėlė triukšmą, susiginčiojo, apsistumdė su Jonu Degučiu. Namo šeimininkė liko nepatenkinta savo gyventojais. Kitą dieną vyrai jos atsiprašė ir viskas pasimiršo. Po kurio laiko Slavinskas įteikė meistriui Bartusevičiui atsistatydinimo pareiškimą ir išvažiavo atgal į Kauną.

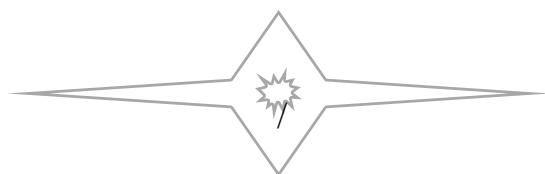
Brigadininku paskyrė mūsų brigados narį Slušnį Vytautą. Jis buvo baigęs vidurinę mokyklą, buvo taktiškas, sugebėjo bendrauti su žmonėmis.

Tiesiant elektros perdavimo linijas kartais prireikdavo važiuoti traktoriais per kolūkiečio sodybinį sklypą, statyti jame stulpą. Kolūkiečiai kartais prieštaraudavo. Atvykdavo kolūkio pirmininkas ar jo atstovas ir kolūkiečio nepasitenkinimas nuslopdavo.

Pagal galiojančias technines sąlygas trasos plotis turėjo būti 30 metrų — po 15 metrų į abi puses nuo linijos centro. Sodybos šeimininkas dažnai geruoju prašydavo, kad kuo mažiau nuostolių pridarytume jo žemės lopinėlyje. Mes irgi pasistengdavome traktoriais tik vieną sykį pravažiuoti per kolūkiečio sklypą bei tomis pačiomis vėžėmis neapsisukus grįžti atgal.

Mus, vadinamus stulpininkus, vietiniai gyventojai gerbė, matydavo mūsų pastangas kuo mažiau padaryti jiems nuostolių tose nedideliuose jiems priskirtuose prie pat gyvenamųjų sodybų sklypuose. Nuosavos žemės sovietmečiu nebuvo — visa buvo valstybinė ir kolūkiečiai neturėjo teisės leisti ar neleisti kam nors joje ką nors daryti net po pat jų gyvenamo namo langais. Už mūsų žmogišką jų supratimą ir sklypo išsaugojimą jie mus pakviesdavo pietų (ar vakarienei). Mes, žinoma, neatsisakydavome ir po darbo susirinkdavome prie jų vaišių stalo.

Būdavo ir piktų kolūkiečių, kurie keikdavosi, už tai, jog naikiname jam priklausančius pasėlius, gadiname jo žemės sklypą, net grasindavo, bet mes nieko negalėdavome pakeisti. Tokių buvo nedaug. Kiti nuolankiai susitaikydavo su neišvengiamybe.

“Liaudies gynėjas”...

Mūsų brigadoje dirbo toks Norkus. Vieną sykį, pasivaišinęs kaudugine, pasipasakojo savo gyvenimo tarpsnį.

Po II pasaulinio karo jis dirbo, kaip pats įsivardino, liaudies gynėju — dalyvavo komisijose kuriant kolūkius, buvo priskirtas prie matininkų, kurie matavo gyventojams pasodybinius sklypus, saugojo konfiskuotą gyventojų turtą, atliko kitokius jam pavestus darbus. Iš Norkaus pasakojimo sužinojau kas tokie tie “liaudies gynėjai”, žmonių vadinami sribais. Jie buvo sudarinėjami iš komunistų, komjaunuolių, atvežtų ir vietinių tarybinių aktyvistų kovoti su antisovietiniais partizanais, vietinių gyventojų pasipriešinimo tarybinei valdžiai darinių dalyviais.

Stribitelių (skrebu) pavadinimas kilęs iš iškraipyto rusiško pavadinimo “istrebiteli” - naikintojai. Jie buvo atleidžiami nuo karinės tarnybos, vėliau jiems suteikė gražų pavadinimą „liaudies gynėjas“. Jie dalyvavo NKVD operacijose prieš Lietuvos partizanus, būdavo jų vedliai. Ypač aktyviai jie talkino sovietiniams okupantams suimant ir tremiant Lietuvos žmones į Sibirą.

“Stribiteliams” algų nemokėjo, todėl jie nebaudžiami plėšikavo. Vėliau jų statutą prilygino kaimo milicininkui ir pradėjo mokėti algas. Nuo 1954 metų sribų būriai buvo mažinami, galiausiai visiškai panaikinti.

Norkus neigė pats dalyvavęs NKVD organizuojamose panašiose operacijose. Sakėsi buvęs po karo priskirtas “tvarkai palaikyti” Kretingos ir Salantų (dabar Skuodo) rajonų kaimuose, mažuose miesteliuose.

Kai panaikino sribų būrius, jiems pasakė, kad tie, kurie turi vidurinį išsilavinimą gali toliau dirbti kitose NKVD struktūrose. Turinčių vidurinį išsilavinimą “sribitelių” mažai atsiradę, tik vienas kitas. Tie sribai, kurie labai norėjo dirbti tuose struktūrose, pradėjo ieškoti pažinčių su mokyklos direktoriais, kad jiems išduotų vidurinės mokyklos baigimo pažymėjimus. Norkus tokių pažinčių, su mokyklų direktoriais neturėjęs ir išėjęs iš to darbo.

Kartą Norkaus paklausiau — gal būtent jis buvęs mano tėvų sodyboje tada, kai konfiskavo ir išvežė visą jų visą turtą? Priminiau jam savo vaikystės atvejį, kai sribas (paklausiau — ar ne jis), atkišęs į mane šautuvą, norėjo nušauti. Man tai buvo šiurpus įvykis.

1952 metaisėjau į Šliktinės pradinės mokyklos antrą klasę. Vietinės kompartijos valdžios nurodymu atsiuntė į mūsų sodybą “padvadas” (vežimų vilkstinę) - už nepajėgiamų supilti pyliavų ir sumokėti nerealių mokesčių, uždėtų dėl nestojimo į organizuojamą kolūkį, išvežti iš tėvų sodybos visą per jų amžių užgyventą turtą. Stribiteliai ir jų atsivežti žmonės iš namų nešė viską — veidrodį su gražia spintele, sofą, stalus, kėdes, grūdus — viską krovė į vežimus, išvarinėjo iš tvarto gyvulius. Gerajame namo kambaryje ant sienos kabėjo senovinis laikrodis su keliais pasvarais — kas 15 min. mušdavo vieną sykį, kas 30 min. du sykius, o 45 min tris sykius. Atėjus valandai, išmušdavo valandų skaičių ir sugrodavo labai gražią melodiją. Kai vienas sribitelių ruošėsi nuo sienos laikrodį nukabinti, mama labai prašė tą laikrodį palikti — nežinos kada vaikus leisti į mokyklą. Veltui — laikrodį išnešė išvežimui.

Mama manęs paprašė: “vaikeli, bėk į kiemą, paprašyk ten stovinčio ginkluoto pareigūno, kad paliktų laikrodį, gal tavo prašymo išklausus”. Išbėgau į kiemą prie to ginkluoto pareigūno ir labai prašiau, kad paliktų laikrodį, sakiau, jog nežinosiu kada eiti į mokyklą... Tas ginkluotas žmogus, išgirdęs mano prašymą, atsisuko į mane, atstatė į mane šautuvą ir suriko: “Dink iš mano akių arba tuojau tave nušausiu.” Man pasidarė taip baisu — klykdamas nubėgau pas mamą, kukčiodamas pasakiau, kad mane nori nušauti. Mama priglaudė mano galvą prie savęs, glostė, visaip ramino, sakė, kad neleis manęs nušauti. Atsimenu kaip prisiglaudęs prie mamos visas drebėjau.

Ilgai man dar drebėjo širdis — šitas šiurpus vaizdas su atstatytu į mane šautuvu pasiliko visam gyvenimui...

Norkus teisinosi, jog tuo laiku jis tame kaime tikrai nebuvo, turto iš gyventojų išvežime nedalyvavęs. Norvaišių kaimo žmonės žinojo, jog jis buvo sribas. Kurį laiką jis dar mūsų brigadoje kiek padirbo, paskui padavė pareiškimą ir išėjo iš darbo.

Kaimynų latvių darbai...

Šalia mūsų tiesiamos linijos pasirodė Rygos statybos – montavimo valdybos elektrikų brigada, kuri tiesė 110 kV aukštos įtampos liniją. Jie lyg nepastebimai „atžingsniavo“ nuo Plungės ir “nužingsniavo” link Kretingos. Visa jų elektrikų brigada gyveno Plungėje, kiekvieną dieną atvažiuodavo į trasą dirbti. Jie tokiems stulpams statyti jau turėjo specialią techniką — automašinos „ZIS“ bazėje buvo sumontuotas grąžtas duobėms išgręžti, specialia strėle lynu stulpą įstatydavo į išgręžtą duobę. Iš Plungės jie atvažiuodavo dviem automašinomis — vienoje mašinoje būdavo sudėtos izoliatorių girliandos, stulpų skersiniai (traversai) bei kitos medžiagos. Jie stulpus statė labai sparčiai. Greitai ant stulpų užkeldavo elektros laidus, sureguliuodavo jų įlinkimą. Viską jie darydavo specialiais prietaisais. Prie izoliatorių girliandos apačios prikabindavo skriemulį, ant jo uždėdavo laidus. Tempdami per skriemulį laidą sureguliuodavo ir jo įsvyrimą. Po laidų ištempimo juos pritvirtindavo prie izoliatorių girliandos labai įdomiai. Turėjo pasigaminę specialų kabantį „dviratį-kėdutę“ ir laidu nuo vieno stulpo iki kito tuo specialiu dviračiu ir važiuodavo. Pritvirtindavo laidus — nuvažiuodavo laidu iki kito stulpo.

Kaip Rygos elektrikų brigada netikėtai pasirodė, taip netikėtai, lyg kokia paslaptina organizacija, ir dingo. Mūsų aikštelės administracija apie tokios 110 kV aukštos įtampos statybos brigados pasirodymą iš anksto nieko nežinojo. Viską žinojo SSSR Šiaurės-Vakarų energetinės sistemos planuotojai ir įgyvendintojai. Galbūt apie tai ir informuodavo Lietuvos TSR vyriausybę, Lietuvos energetinės sistemos vadovus. Sovietinėje sistemoje elektrifikacija buvo vadinamo „socializmo kūrimo“ neatsiejama propagandos dalimi. Garsiai trimtavo: 1945-1948 metais buvo atstatytos visos per karą sugriautos elektrinės, nuo 1948 m. prasidėjo naujų elektrinių statyba, 1960 m., įjungus 110 kV elektros tiekimo liniją Kaunas – Marijampolė – Tilžė – Šilutė – Klaipėda, pradėjo veikti pirmasis tarpsisteminis ryšys tarp Lietuvos TSR ir Kaliningrado energetikos sistemų.

Pinigų reforma

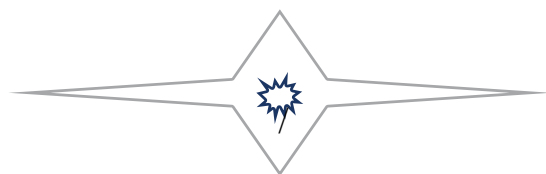
1961 metų pradžioje iš Kauno statybos montavimo valdybos atvykusi buhalterijos kasininkė atvežė darbuotojams atlyginimą jau naujos formos pinigų banknotais — gavome 10 kartų mažesnę rublių kiekį.

TSKP generalinio sekretoriaus Nikitos Chruščiovo valdymo laikotarpiu, dėl susidariusios finansinės-ekonominės krizės, buvo vykdoma pinigų reforma. Tikslas — stabilizuoti finansinę TSRS sistemą, rasti balansą tarp pinigų masės ir prekių kiekio.

Daug ko siekė N. Chruščiovas — net pralenkti Jungtines Amerikos Valstijas...

Įdomi Rusijos rublio istorija. Jos pinigų prototipas buvo sidabro liejinio juostelės. Jų vertė buvo nurodoma įkertant tam tikrą kiekį įkirtų. Žodis rublis (nuo slaviško рубить - „kirsti, kapoti“) atsirado XIII amžiuje Novgorode, reiškė jog tai yra apie 200 gramų sidabro. Rublio šimtosios dalies pavadinimas kapeika kilęs iš ant šių monetų vaizduoto kario su ietimi (ietis — rusiškai копье). Nuo 1897 m. iki 1917 m. pagrindinė Rusijos valiuta buvo *auksinis rublis*. Aukso rublis buvo prilygintas 0,774235 g. gryno aukso (10 rublių monetoje aukso buvo 7,7 g.). Palyginimui — 1 JAV doleris – 1,5 g. aukso.

Nuo 1919 m. tarybinis rublis buvo leidžiamas tik kaip popierinis kredito bilietas. 1961 m. į TSRS vidaus apyvartą buvo išleisti aukso atsargomis dengti banknotai, kur 10 rub. senųjų pinigų prilyginama 1 rub. naujų pinigų. Pasikeitė naujojo rublio aukso turinys. Jis prilyginamas 0,987412 g. Vienas JAV doleris buvo lygus 0,9 rublio. Visa tai buvo sovietų skelbiamame teoriniame lygmenyje. Iš tikrųjų rublio ir dolerio perkamosios galios buvo visiškai skirtingos.

Karibų krizė...

Netoli Plungės, Šateikių apylinkėse, vyko ir kiti strateginiai TSRS darbai. Kelyje Plungė-Kartena pasirodė didelių kareiviškų savivarčių mašinų virtinės. Jomis kareiviai iš žvyro karjerų vežė smėlį į netoli Šateikių statomą įslaptintą karinę bazę. Įdomiausia buvo tai, kad vienas kareivis-vairuotojas, atvežęs mašiną žvyro iki Šateikių miško, prie šlagbaumo turėjo perduoti mašiną kitam kareiviui, o jis su tuo krovinium nuvažiuoja iki kito šlagbaumo, perduoda trečiam vairuotojui. Atgal atvarydavo tuščias mašinas. Taip kareiviai-vairuotojai vėl važiuoja pradėti darbą iš naujo.

Vyko labai įslaptinti raketinės bazės statybos darbai. Mes susitikę su tais kareiviais kalbėdavomės, bet jie nieko nepasakodavo, sakydami, kad jie nežino ką tenai stato, nes priveža krovinį ir atiduoda mašiną su krovinium kitam vairuotojui.

Toks nenutrūkstamas savivarčių mašinų eismo srautas mums „stulpininkams“ trukdė normaliai statyti EPL linijas. Kelias Plungė-Alksnėnai - Bučnių kelio sankryža, toliau link Šateikių buvo nuolat užimtas. Pro mašinų kolonas reikėjo taikytis pravažiuoti traktoriumi su stulpu. Tas begalinis kolonos srautas sukeldavo dar ir nuolatinius dulkių debesis.

Dalis kareivių, buvo dislokuoti Plungės kariniame miestelyje, dalis Šateikiuose, kita dalis — Šateikių miškuose. Nedarbo dienomis kareiviai atvažiuodavo į Aleksandravo kultūros namus į šokius. Šokių salė būdavo pilna rusiškai kalbančių kareivių. Dalis kaimo merginų ateidavo į šokius, būdavo patenkintos. Dorovingesnės merginos neidavo į tokius pasilinksminimo vakarėlius, kitų merginų neišleisdavo tėvai.

Būdavo ir keistų atvejų. Netoli Plungės viena neturtinga šeima augino tris pilnametes dukras. Šalia jų namų nuolat sustodavo kareivių mašinos — lyg tai šeimai atveždavo maisto produktų. Kaimynai suprasdavo tų vizitų tikslus, tą šeimą gėdindavo, bet ir toliau mašinos sustodavo ant kelio priešais jų namą. Vėliau viena dukra pagimdė siauraakį berniuką, paskui visos dukros tapo jaunomis mamomis.

Prieš pradėdant veikti raketinei bazei patys kareiviai nuo Plungės transformatorinės pastotės į Šateikių bazę nusitęsė 10 kV elektros perdavimo liniją su 120 mm². skersmens laidais. Plungės elektros tinklų dispečeriai sakėdavo, kad jei raketinė bazė įjungia „elektros imtuvus“, turėdavo atjungti beveik visus kitus Plungės miestelio ir rajono vartotojus. Transformatorius kaukdavo nuo apkrovimo. Gerai tik, kad tai tęsdavosi neilgai.

Per Šateikių geležinkelio stotį buvo atvežami kroviniai su komplektuojančiomis medžiagomis, įrengimais tai įslaptintai karinei bazei. 2 km. spinduliu nuo statomo objekto iškeldino visus vietinius gyventojus, jiems išsikėlimą kompensavo didelėmis sumomis. Teritoriją juosė šešios neįveikiamos užtvartos, išorinės prijungtos prie elektros srovės.

Tuo metu Kubos komunistinio režimo lyderis F. Castro susitarė su TSRS vadovais branduoliniais smūgiais sunaikinti JAV (vardan pasaulinio socializmo). TSRS netrukus priėmė sprendimą Kuboje išdėstyti balistines raketas su kovinėmis galvutėmis.

Įvyko neįtikėtinas dalykas — kažkaip sutapo Žemaitijos ir Kubos operacija, pasivadinsi „Karibų krize“. Iš Žemaitijos šitas Šateikių raketinis pulkas išvyko statyti Kuboje antžemines raketų bazines. Vėliau paaiškėjo, jog raketos iš Šateikių miško požemių naktį slapta buvo vežamos į Sevastopolį, o toliau plukdomos į Havaną. Tokių R-12 tipo raketų sovietų kariškiai Kuboje pastatė 36. Norėjo įrengti dar daugiau, tačiau po mėnesio amerikiečiai tai pastebėjo.

„Karibų krizė“ buvo išspręsta JAV užblokavus vandenyne vykstančius į Kubą sovietų laivus su branduolinėmis raketomis. Tik po griežtų derybų su JAV prezidentu, N. Chruščiovas sutiko išgabenti visas raketas iš Kubos. JAV viešai įsipareigojo niekada Kubos nepulti.

1963 m. pabaigoje nušautas JAV prezidentas Džonas Kenedis, 1964 m. pabaigoje priverstinai atstatyintas Nikita Chruščiovas.

Žemaitijos krašto gyventojai tada net nežinojo, jog jie gyvena šalia branduolinio ginklo – balistinės vidutinio nuotolio raketinės bazės. Raketos R-12U tipo su 2 megatonų termobranduoliniu užtaisu buvo nukreiptos į vakarų Europos valstybes, o jų — į Šateikius.

Mūsų statoma EPL ėjo ne tik palei žvyruotą vieškelį, bet ir laukais pro gyventojų sodybas, kolūkio pastatus, gyvulininkystės fermas. Pasidomėti mūsų darbais ateidavo vietiniai gyventojai, kolūkio administracijos darbuotojai. Su jais padiskutuodavome įvairiomis temomis. Vieną kartą, kai mes jau buvome apkaustę stulpą, ruošėmės jį statyti, atėjęs vietinis gyventojas ir pranešė, kad šiandien t. yra balandžio 12 d. tarybinis kosmonautas Jurijus Gagarinas kosminiu laivu apskriejo žemės orbita ir laimingai nusileido ant žemės. Kitą dieną apie tai skaitėme ir laikraščiuose. Tai buvo pateikiama, kaip tarybinės kosmonautikos proveržis ir demonstravimas prieš JAV, kad TSRS mokslininkai aplenkė amerikiečius.

Stulpų statymo darbai vyko pagal planą, mes vis artėjome prie Kartenos. Kai pasidarė toli važinėti iš namų į darbą, sutartą dieną visa brigada su visu inventoriumi, medžiagomis, persikraustė gyventi į Gintarų kaimą. Prieš mums persikraustant, nuvykęs į Karteną — ji vadinosi Julijos Žemaitės vardo kolūkis, darbų vykdytojas Bartusevičius su kolūkio pirmininkų aptarė organizacinius, techninius bei elektromonterių apgyvendinimo Gintarų kaime klausimus.

Kartenos miestelyje jau darbavosi žemos įtampos brigados elektromonteriai, vadovaujami brigadininko Bubnelio. Kolūkio centrinė gyvenvietė buvo Kartenos miestelis. Kolūkiui dar priklausė 14 aplinkinių kaimų. J. Žemaitės kolūkis buvo vienas didžiausių ir geriausiai besitvarkančių ūkių Kretingos rajone.

Gintarų kaime mudu su traktorininku apsigyvenome kolūkiečių šeimoje, gražioje sodyboje. Abu šeimnininkai dirbo kolūkyje, dukrai buvo apie 17 metų, lankė Kartenos vidurinę mokyklą. Kiti brigados vyrai apsigyveno toliau nuo kaimo, arčiau Minijos slėnio. Šeimnininkų dukra mokėsi Kartenos vidurinėje mokykloje.

Gyvendamas kartu su jaunu ir humorą mėgstančiu traktorininku, padėdavau jam užkurti traktorių, paruošti jį techninei apžiūrai, atlikdavome kitus profilaktinius darbus. Pasitaikydavo atvejų kai įvairiais reikalais traktorininkas išvykdavo, tada brigadininkas Vytautas sutikdavo leisti man traktoriumi dirbti savarankiškai. Su tuo darbu susitvarkydavau gerai ir tapau dar ir beveik traktorininku.

GINTARŲ KAIMAS

Pirmą kartą, Gintarų kaimas paminėtas 1567 m. Šalia ant Vyšnių kalno buvo pastatytas Kartenos dvaras. Prie dvaro XVI a. buvo pastatyta evangelikų reformatų bažnyčia. 1656 m. dvarą sudegino švedai. Naujoji Kartenos dvaro sodyba buvo pastatyta arčiau Minijos ir Alanto santakos. Prie Minijos, išaugus naujam Kartenos miesteliui, dvaro žemes imta vadinti Senąja Kartena. Gintarų kaimo žemėse stūkso Vyšnių kalnas. Ant jo pirmaisiais amžiais po Kr. stovėjo pilis, o XVI–XVII a. – Senosios Kartenos dvaras. Dvarui sudegus, senąją dvarvietę ilgus šimtmečius ženklino joje augusios vešlios vyšnios, davusios kalvai Vyšnių vardą.

Vykdamas Lietuvos žemės reformą, dvaras 1922–1926 m. išparceliuotas, o žemė išdalinta kariams savanoriams ir kumečiams.

XIX a. dvarą valdė grafai Pliateriai, rezidavę Šateikiuse. Prie dvaro veikė kalkių degykla, o prie Alanto stovėjo vandens malūnas.

XIX a. pabaigoje dvaro savininkas Adomas Pliateris valdos centrą iš Kartenos perkėlė į naujai pastatytą Gaudučių dvarą. Per pirmąjį pasaulinį karą Pliateriai pasitraukė iš Lietuvos. 1915–1918 m. dvarą administravo karinė vokiečių valdžia.

Skaudų pėdsaką Gintarų kaimo istorijoje paliko 1940 – 1952 m. laikotarpis — trėmimai į Sibirą, partizaninė kova, sunkus prisitaikymas prie svetimos santvarkos. Vėliau Gintarų kaimas beveik susiliejo su Kartenos miesteliu ir tapo „Julijos Žemaitės“ kolūkio padaliniu.

Vaizdingos Minijos pakrantės ties Gintarais

Traktoriumi iš lėto keldavau stulpus, stebėdamas kolegų bendrus tarpusavio darbų veiksmus. Vėliau traktoriumi teko tempti elektros laidus — nebuvo jokių sunkumų.

Kartenos kultūros namuose savaitgaliais vykdavo šokiai. Kai mes „stulpininkai“ kartu su žemos įtampos vyrais pasirodydavome šokiuose, miestelio merginos „šaudydavo“ mus akimis, norėjo su mumis pašokti. Vėliau susipažinome su kultūros namų direktore, kitais kultūros darbuotojais, jie parūpindavo mums bilietų į įvairius atvykstančius koncertuoti į Kartena koncertus.

Vieną kartą, kai Kartenos kultūros namuose per šventinį vakarą vyko šokiai, buvau linksmai nusiteikęs, suorganizavau šokį — „polka su ragučiais“. Tai buvo mano vaikystėje nuolat matomas kaimo jaunimo mėgstamas šokis. Atsikūrė kas buvo vaikystėje matyta ir sėkmingai pravedžiau visus šio šokio elementus — „audimėlis“, „pynimas“, „Nemunėlis banguoja“, „krepšelis“, „berniukai ar mergaitės renkasi“ ir daugelį kitų sudėtinių dalių. Visiems labai patiko. Po tokios polkos būna ilga „atsikvėpimo“ pertrauka...

Atvykusi į J.Žemaitės kolūkį žemos įtampos darbų brigada nespėjo laiku atlikti jiems skirtų darbų visuose 14 kolūkio padaliniuose. Darbų vykdytojas Bartusevičius susitarė su kolūkio pirmininku, kad leistu kolūkiečiams dirbti žemos įtampos brigadoje. Buvo priimti į darbą vietiniai jauni vyrai, kurie ateityje galėtų dirbti kolūkio elektrikai. Į mūsų aukštos įtampos brigadą irgi atėjo dirbti iš Martinaičių kaimo jaunas vyras pavarde Varpukauskas.

Anksčiau, dar „smetoniniais laikais“, Varpukauskai prie pat Minijos upės turėjo nemažai žemės, sėkmingai ūkininkavo. Kartą mane pasikvietė apsilankyti jo namuose. Nuo Gintarų kaimo, einant link Minijos, iš viršaus atsiveria nuostabus Minijos upės vagos šlaito vaizdas. Apačioje, kaip ant delno atsiveria Martinaičių kaimas, o priartėjus arčiau Minijos, atsidūrėme Varpukauskų sodyboje. Tuo metu sodyboje gyveno Varpukauskienė su dukra ir sūnumi, su kuriuo ir atėjome jos aplankyti. Kai Tarybų Sąjunga okupavo Lietuvą, iš jų, kaip ir kitų ūkininkų buvo atimta žemė, dalis ūkininkų buvo atsidūrę Sibiro amžiname įšale. Daug apie save tuo laiku kalbėti buvo nepriimta, reikėjo ieškoti galimybių toje aplinkoje saugiai išlikti ir neskursti.

KŪLUPĖNAI

Kaimui vardą davė šiauriniu jo pakraščiu link Salanto tekantis Kūlupis. Upelis taip buvo pavadintas todėl, kad jame seniau buvo daug akmenų — žemaitiškai: kūlių. Rašytiniuose istorijos šaltiniuose Kūlupėnų vardas žinomas nuo 1566 m. 1849 m. grafo Franso Pliaterio dvarui priklausė 154 baudžiauninkai, o baudžiąvą panaikinus 1870 m. išperkamuosius žemės mokesčius dvarui mokėjo 127 valstiečiai. 1904 m. atidaryta Kūlupėnų pradinė mokykla. 1923 m. kaime buvo 75 sodybos. Gyventojų ir ūkių skaičiumi Kū-

Kūlupėnų geležinkelio tilto statyba per Salanto upę 1932 m.

lupėnai pranoko visus Kartenos valsčiaus kaimus ir mažai kuo nusileido Kartenos miesteliui. Tarpukariu Kūlupėnai tapo ekonomiškai svarbia Kretingos apskrities gyvenvietė. 1931–1932 m. nutiesus Kretingos-Telšių geležinkelio ruožą, Kūlupėnuose buvo pastatyta moderni

geležinkelio stotis, o virš Sa-

lanto upės nusidriekė vienas didžiausių Žemaitijoje geležinkelio tiltas. Prie stoties ėmė kurtis gyvenvietė, savo sandėlius ir parduotuvę pasistatė stambiausia Vakarų Žemaitijoje kooperatinė prekybos įmonė – Kretingos vartotojų bendrovė. 1940 m. Lietuvos kooperatyvų sąjunga *Linas* kaimo pakraštyje įkūrė Kartenos linų apdirbimo fabriką ir suprojektavo darbininkų gyvenvietę. 1947 m. baigtas statyti ir visu pajėgumu ėmė dirbti Kartenos linų apdirbimo fabrikas, prie kurio pastatyta 220 kW galingumo elektrinė tiekė elektrą ir gyvenvietei. Pradinė mokykla 1949 m. pertvarkyta į septynmetę, o vėliau – į aštuonmetę mokyklą, 1953 m. atidaryta biblioteka, 1957 m. – felčerių-akušerių punktas, o 1960 m. prie linų fabriko pradėjo veikti kultūros namai.

Taip atrodo pastatytas tiltas — aukštis 28 metrai, ilgis apie 30

Kūlupėnų geležinkelio stotis

O mūsų stulpininkų darbai vyko toliau. Magistralinė 10 kV EPL Plungė – Kartena baigėsi galinio stulpo pastatymu Žadeikių kaime už Kartenos miestelio. Reikėjo dar nutiesti 10 kV linijas į kolūkio padalinius, bet tai jau buvo lengvesnis darbas. Stulpai buvo lengvesni, duobės kasti reikėjo ne tokias galias, darbai vyko greičiau. Kai pastatėme stulpus linijoms į kolūkio padalinius, reikėjo dar sumontuoti skyriklius su atjungimo pavara. Mūsų brigadai buvo pavesta atsišakojimo linijos pradžioje ir gale ant ankerinių stulpų sumontuoti atjungimo skyriklius. Tai nelabai sunkus, bet labai kruopštus ir atsakingas darbas.

Užbaigus stulpų statymo darbus, grįžome vėl į Narvaišių kaimą pradėti nuo pradžios tiesti elektros laidus. Išvyniotus laidus užkelti ant stulpo skersinio vyko žymiau greičiau, nes stulpų forma buvo cilindro formos. Su gerai pagamintomis nagėmis lenktyniaudavome vienas su kitu kas greičiau užlips į stulpą ir sukels laidus ant skersinio (traverso). Laidų išvyrimus brigadininkas Vytautas sureguliuodavo iš akies greitai ir tiksliai.

Sugrįžęs į sodybą, kur ankščiau gyvenau Narvaišių kaime, sužinojau, kad Palmyros tėvas jau miręs nuo nepagydomos ligos. Pareiškiau užuojautą visiems šeimos nariams, sukalbėjau „amžinąjį atilsį“ Palmyros tėveliui.

Kai jau buvome nutiesę laidus netoli Bučnių kaimo, atvykęs darbų vykdytojas Bartusevičius pasakė, jog ant tarpinio ankerinio stulpo reikia elektros laidus pritvirtinti jau aklinais. Alksnėnų kolūkyje žemos įtampos brigados jau buvo užbaigusios vedžioti oro linijas bei instaliavusios pastatus, reikėjo skubiai šiam kolūkiui prijungti elektrą.

1961 m. Alksnėnų kolūkyje įvyko šventė — pirmą kartą pajungta elektra. Prie elektros buvo prijungtos ne tik fermos, visuomeniniai pastatai, bet ir kolūkiečių gyvenamieji namai. Elektros pajungimo proga kolūkio pirmininkas suorganizavo didelę šventę su vaišėmis ir šokiais. Buvo sukviesta daug svečių, dalyvavo priėmimo komisijos nariai, visi elektrikai, „stulpininkai“, kolūkiečiai, kaimo jaunimas. Įsilinksminęs vietinis jaunimas buvo pradėjęs konfliktuoti su kai kuriais elektrikais, bet vėliau susitaikė ir šventė tęsėsi linksmiai.

Su brigadininku Vytautu retkarčiais nueidavome į Kūlupenų linų fabriko kultūros namus. Tenai, kartą per mėnesį, vykdavo šokių vakarai. Eidami į Kūlupėnus, užsukdavome pas Varpukauskus, su jais eidavome pasivaikščioti, pasigrožėti Minijos gamtovaizdžiais.

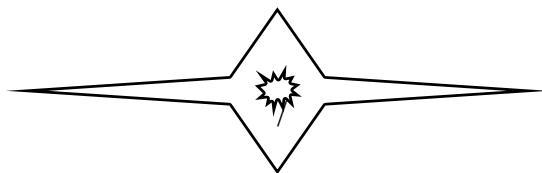
Norint patekti į Kūlupėnus, reikėdavo pereiti per pakabinamą Minijos tiltą, vietinių vadinamą „beždžiontilčiu“. Pakilus šlaitu, atsiverdavo nuostabi Kūlupėnų kaimo gyvenvietės panorama.

Mes toliau vyniojome laidus ir kasdien artėjome link Kartenos miestelio. Pagrindinės elektros linijos trasos buvo tiesiamos AS-50 markės laidais, o atsišakojimai į kolūkio padalinių transformatorines pastotes — A-35 arba A-25 markės laidais.

Vėliau, kai laisvadieniais nueidavome į Kartenos miestelį, apsilankydavome bare-valgykloje, kuris buvo įsikūręs gražioje vietoje netoli Minijos upės. Ilgai mes sėdėdavome, šnekėdavome apie viską. Jeigu ten besivaišinant ateidavo kokie pažįstami gyventojai iš Gintarų kaimo, juos visus nemokamai pavaišindavome „stulpininkų“ sąskaita.

Tuo metu aš pradėjau studijuoti neakivaizdiniu būdu Vilniaus politechnikume žemės ūkio elektrifikacijos specialybę, nes Šiaulių agrozootechnikume, kur ankščiau mokiausi, neakivaizdinio skyriaus nebuvo. Po darbo, vakarais, pagal patvirtintas užduotis, paruošdavau kontrolinius darbus ir išsiųsdavau paštu į Vilniaus politechnikumą.

Keliantis man gyventi iš vienu objektų į kitus, visada kartu keliaudavo ir pilna mokymosi literatūros bei metodinių užduočių dėžė. Du kartus per metus po 12 dienų važiuodavau į Vilniaus politechnikumo neakivaizdininkų sesijas laikyti egzaminų ir įskaitų.

Žemaitijos sostinėje...

Mūsų „stulpininkų“ brigada, visiškai užbaigusi ir pridavusi eksploatacijai 10 kV aukštos įtampos liniją Plungė – Kartena, tolimesnius darbus pradėjo pačioje Žemaitijos sostinėje Telšiuose.

Prieš išvykstant į Telšius, darbų vykdytojas Bartusevičius sukvietė mūsų brigadą ir pasakė, kad Plungės aikštelės administracija ir priėmimo komisija yra patenkinti linijos Plungė-Kartena atliktų darbų kokybe, visiems brigados nariams išmokėjo pinigines premijas.

Atvykę į Telšius pirmiausiai ieškojome kur išsinuomoti kambarius. Susiradome miesto pietinėje dalyje, kur buvo individulių namų kvartalas. Čia už kambarį ir maistą mokėjome žymiau daugiau negu ankščiau gyvendami kaimo sodybose. Mudu su Jonu apsigyvenome individualiame mūriniame name su veranda. Šeimininke nelabai norėjo mus priimti gyventi, bet kai padidinome nuomos mokesťį, sutiko išnuomoti kambarį vienam mėnesiui, o paskui pažadėjo pratęsti. Šeimininkai augino dvi dukras — vienai buvo apie 24 metus, dirbo „Masčio“ fabrike, kitai 16 metų, lankė vidurinę mokyklą. Su šeimininke susitarėme, kad ji paruoštų pusryčius ir vakarienę, o pietums įdėtų sausą davinį („praventą“). Kiti brigados vyrai irgi išsinuomavo kambarius panašiomis sąlygomis.

Pagal projektą, nuo Telšių transformatorinės pastotės reikėjo nutiesti 10 kV aukštos įtampos elektros perdavimo liniją į naujai statomą skaičiavimo technikos gamyklą. Naujos gamyklos pagrindinė produkcija — perforacinė skaičiavimo technika (tuo laiku dalinai įslaptinta). Gamykla buvo sąjunginio pavaldumo, jos iškaboje labai ilgas pavadinimas: „*TSRS prietaisų automatizacijos priemonių valdymo sistemų ministerija, Vilniaus gamybinio susivienijimo „Sigma“ Telšių skaičiavimo technikos gamykla*“.

Ši mūsų tiesiama elektros perdavimo linija ėjo palei kelią Telšiai-Seda, kaire jo puse. Pagal projektą, linija toliau buvo tiesiama į artimiausius rajono tarybinius ūkius ir kolūkius. Ties atsišakojimu į skaičiavimo technikos gamyklą pastatėme ankerinį stulpą su skyrikliais. Iki gamyklos linija nebuvo ilga, greitai pastatėme, paskui uždėjom laidus ir ji numatytu laiku buvo pajungta.

TELŠIAI

XV a. Telšiuose vykdavo Žemaičių seniūnijos seimai ir teismai. 1721 m. Augustas II Telšiams suteikė turgaus teisę. Turgūs čia vykdavo kartą per savaitę, o jomarkai 4 kartus per metus.

1795 m., žlugus LDK, Telšiai tapo carinės Rusijos administraciniu miestu. 1795-1797m ir 1801-1843 m. priklausė Vilniaus gubernijai (1797-1801 m. Lietuvos gubernija) o nuo 1843 m. naujai sudarytai Kauno gubernijai. Šis administracinis suskirstymas nepakito iki 1915 m.

1918 m atkūrus Lietuvos valstybę, Telšiai vadinami Žemaitijos sostine. 1927 m. Telšiuose įsteigta Žemaičių kunigų seminarija. Praėjus 19 metų, ji buvo sovietų valdžios uždaryta, turtas konfiskuotas.

Seniausia bažnyčia Telšiuose yra Šv. Antano Paduviečio katedra. 1650 m. buvo pastatyta medinė bažnyčia, bet 1702 m. per miesto gaisrą sudegė. 1738 m. buvo pastatyta nauja, medinė bažnyčia. 1761 m. pradėta statyti mūrinė bažnyčia, 1794 m. konsekruota. Prie katedros esantį Bernardinų vienuolyną Carinės Rusijos valdžia 1853 m. uždarė. 1893 m. pastatyta šventoriaus tvora ir vartai. Įkūrus Telšių vyskupiją, bažnyčia 1926 m. tapo katedra.

Šventasis Antanas Paduvietis buvo Bažnyčios mokytojas. Romos katalikų bažnyčia iki šiol yra paskelbusi tik 35 Bažnyčios mokytojus.

1946 m. Telšiai tapo apskrities miestu. Sovietmečiu iš buvusios nedidelės įmonės išaugo stambus trikotažo fabrikas „Mastis“, įkurtas vaisių ir daržovių konservų fabrikas, skaičiavimo technikos gamykla.

Čia mūsų statomi gelžbetoniniai cilindriniai stulpai buvo tokie pat kaip statėme Plungės rajone. Darbai buvo žinomi, kasėme kastuvais duobes stulpams, dirbome įprastus darbus.

Telšių miesto transformatorinė pastotė buvo sumontuota sovietinės armijos kariškių, kurie buvo dislokuoti kariniame miestelyje. Statant pirmąjį, bei kelis kitus stulpus, visus darbus reikėjo derinti su karinio miestelio vadovybe.

Kiekviename Lietuvos rajone buvo sovietiniams kariniams daliniams priklausantys žemės plotai ir pastatai. Karinio miestelio kariškiai nebuvo pavaldūs miesto DŽDT vykdomajai valdžiai, visus leidimus reikėjo derinti su Pabaltijo karinės apygardos atstovais. Dislokuoti kariniai daliniai, turėjo savo mokymo centrus, poligonus, kurie užėmė didelius žemės plotus. Telšiuose, gražioje vietoje prie Germanoto ežero, sovietinė armija buvo užėmusi 5 ha. plotą.

Atvykusieji karininkai naujai pastatytuose namuose be eilės gaudavo gerus butus, o vietiniai miestelio gyventojai jų laukdavo eilėje daugelį metų.

Telšiuose buvo „ypatingas“ karinis miestelis — iš jo teritorijoje pastatytos transformatorinės pastotės elektros srovė buvo tiekama visam miestui. Įvykus bet kokiems netikėtiems „neramumas“, kariškiai galėjo atjungti elektrą bet koku metu.

Miesto gyvenimas buvo įdomesnis nei kaimo vietovėse. Su Jonu sekmadieniais, ir šiaip laisvu nuo darbo laiku, aplankydavome miesto įžymybes, nueidavom pažiūrėti kino filmų. Jie buvo rodomi kino teatre „Džiugas“. Vakaraus užeidavome ir į restoraną papietauti ar pavakarieniauti. Restorane Jonas žinojo kaip atėjusį klientą turi aptarnauti restorano personalas. Nuėjus į drabužių parduotuvę, Jonas išsirinkdavo sau madingus rūbus, padėdavo ir man skoningai apsirengti.

Su Jonu einant Telšių miesto centrine gatve beveik visos moterys ar jaunos merginos atsigręždavo į tokius inteligentiškus vyrus...

Bendravimas su Jonu, jo gyvenimo patirtis, patarimai, pamokymai, man nemažai padėjo įvairiose tolimesnio gyvenimo situacijose.

Jaunasis brigadininkas...

Pajungus 10 kV elektros liniją į Telšių skaičiavimo technikos gamyklą, mūsų brigada toliau statė stulpus į artimiausius kolūkio padalinius.

Vieną dieną pas mus atvažiavo darbų vykdytojas Bartusevičius pasidomėti kaip sekasi darbai prie Žemaitijos sostinės. Pasakė, jog elektrifikacijos darbai Žemaitijoje turi vykti žymiai sparčiau negu iki šiol. Vilniuje, Energetikos statybos trešte, buvęs pasitarimas, kuriame nutarę EPL darbų spartinimui sukomplektuoti naujas elektromonterių brigadas. Tresto planuose esą įkurti naują Klaipėdos statybos-montavimo valdybą, kuriai bus pavesta elektrifikuoti Skuodo, Mažeikių, Kretingos ir Plungės rajonus. Jau dabar Plungės aikštelės administracija savo iniciatyva sukūrusi naujas brigadas, kurios stato EPL ir instaliuoja kolūkių ir tarybinių ūkių fermas. Bartusevičius toliau sakė, kad stulpų statytojų brigada, užbaigusi statyti stulpus, neturėtų vėl grįžti į linijos pradžia tiesti laidų — turėtų būti sukurta kita elektros laidų tiesimo brigada.

Ta sukurtoji brigada ir pradėjo dirbti tuos darbus, bet atsitiko taip, kad brigadininkas Adomas, kuris jai vadovavo, nebenorėjo dirbti, nesugyveno su kolektyvu. Be to jam buvo sunku iš akies sureguliuoti laidų įsvyrimus. Adomas grįžo dirbti elektromonteriu į ankstesnę brigadą. Darbų vykdytojas Bartusevičius lyg juokaudamas pasakė, kad atvažiavo pas mus ieškoti naujo brigadininko. Šyptelėjęs atsisuko į mane ir pasakė:

- Plungės aikštelės administracija, pasikonsultavusi su Saugų aikštelės meistru Samsonavičiumi, nutarė brigadininku paskirti tave. Mesk kastuvą, laužtuvą į šalį, atsisveikink su savo brigados vyrais — tavęs laukia nauja brigada, kuriai teks tau vadovauti.

Pradžioje pasimečiau nuo tokio pasiūlymo, bet pagalvojau, jog tas darbas man žinomas, sutikau. Atsisveikinau su vyrais, ir darbų vykdytojo mašina išvažiavau į naują paskirties vietą. Prieš tai užsukome pas mano būsto šeimininkus, susimokėjau už butą, pasiėmiau savo daiktus, atsisveikinau, šeimininkė palinkėjo sėkmės naujame darbe, pakvietė, progai esant, ją aplankyti.

Šita brigada buvo pradėjusi tiesti elektros laidus ant jau pastatytų stulpų EPL Plungė – Rietavas. Kad patogiau būtų važinėti į darbą, brigados vyrai apsigyveno Stalgėnų kaime, 11 km. nuo Plungės. Darbų vykdytojas pristatė mane, supažindino su visais brigados nariais.

Taip pradėjau brigadininkauti. Visoje elektros linijų statytojų sistemoje tuo metu buvau jauniausias brigadininkas — man buvo tik 17 metų. Brigados darbuotojai: Jankauskas, Pukelis, Kuliešius, Saudargas, traktorininkas Stirbys. Traktorius „DT-45“ markės buvo senas, dažnai gesdavo, trukdydavo sparčiai dirbti. Traktorininkas Stirbys buvo patyręs traktorininkas, sugebėdavo kolūkio garaže greitai susiremontuoti ir vėl galėjome toliau vynioti elektros laidus.

Darbų vykdytojui dažnai primindavau, jog norint greitai išvynioti ir užkelti laidus ant stulpų, reikia gero, negendančio traktoriaus. Vieną sykį sulaukiau — prie mūsų brigados privažiavo didelis sunkvežimis. Jo vairuotojas pasakė, kad atvežė mums naują traktorių. Suradome pagriovyje patogią nuokalnę, traktorininkas užkūrė traktorių ir nuvažiavo nuo sunkvežimio kėbulo ant žemės paviršiaus. Vikšrinis „DT-55“ markės traktorius buvo visiškai naujas, atsiųstas tiesiai iš gamyklos, o senąjį traktorių tuo pačiu sunkvežimiu išvežė atgal kapitaliniam remontui.

Traktorininkas Stirbys, dirbdamas su senu traktoriumi, nuolat būdavo tepaluotas, murzinas. Dabar jis juokaudamas sakė, jog galės dirbti baltomis pirštinėmis.

Vikšrinio traktoriaus gale buvo sumontuotas hidraulinis keltuvas, matyt, žemės arimo plūgams kilnoti. Pasitarę su brigados vyrais nutarėme, jog traktoriaus gale esantį keltuvažį panaudosime ritėms su laidais kilnoti. Nuėjau pas kolūkio pirmininką, paprašiau, kad leistų pasinaudoti kolūkio mechaninėmis dirbtuvėmis, metalo suvirinimo aparatūra. Pagaminome du maždaug 1,7 metro ilgio metalinius lovinio profilio „ragus“ ir varžtais juos pritvirtinome prie hidraulinio keltuvažio. Prie laidų ritės atbulas privažiuoja traktorius, tie „ragai“ apglėbia ritę, o per išgręžtas tų ragų galuose skylės ir tarp „ragų“ esančią ritę prakišamas metalinis vamzdis, vamzdžio galai fiksuojami kaiščiais. Tuo įrengimu laidų ritė pakeliama, laido galas pritvirtinamas prie stulpo apačios ir važiudamas traktorius išvynioja visus laidus.

Už tokį paprastą racionalizacinį „išradimą“, darbų vykdytojas paskyrė mūsų brigadai piniginę premiją.

Laidų įsvyrimą tarp atramų nustatydavau iš akies, laidai būdavo įsvirę pagal tuo metu keliamus reikalavimus, niekada nuo jokių žiemos šalčių netrūkinėjo, vasarą nuo karščio nebūdavo „nukarę“.

Po kurio laiko mums atvežė labai gražų skliautiniu stogu medinį namelį. Tas namelis buvo nemažas, maždaug 2 m. pločio, 4 m. ilgio, apkaltas (apipierytas) dailylentėmis, šonuose po nedidelį langelį, durys stiprios su rankena ir vidiniu užraktu. Kolūkio stalių dirbtuvėse pasidarėme darbo stalą, prie jo pritvirtinome spaustuva, vėliau susikomplektavome reikalingus laidų tiesimui įrankius ir instrumentus. Tai buvo lyg gyvenamasis namelis, kuriame buvo galima pailsėti, pasislėpti nuo lietaus, išgerti išvirtos ant „primuso“ karštos arbatos. Brigados vyrai po šokių, palydėję mergaitę, nenorėdami trukdyti savo šeiminkų, namelyje ir permiegodavo.

Apsigyvenau pas tuos šeiminkus, pas kuriuos anksčiau gyveno brigadininkas Adomas. Šeiminkų namas buvo pastatytas iš siliakatinių baltų plytų su galerijomis, verandomis, gražioje Stalgėnų kaimo vietoje. Prie namo užveistas sodas. Vaismedžiai dar buvo jauni, bet kasmet jau duodavo vaisių. Šeiminkai jau metuose, vaikai išvažiavę gyventi į miestą, o jie abu dar dirbo Stalgėnų kolūkyje. Šeiminko tėvai buvo ūkininkai, bet, kaip ir visoje Lietuvoje, per prievartą suvaryti į kolūkį.

Prie namo buvo labai gražus gėlių darželis, aptvertas tvorele. Mokėjau šeiminkams už kambarį ir maistą po 20 rub. (naujais pinigais) per mėnesį. Gyvenimo sąlygomis buvau patenkintas ir nebe persikėlėme gyventi arčiau Rietavo miestelio, nors į darbą buvo važinėti toliau.

Šeiminkas, mėgdavo su manimi padiskutuoti apie dabartinį kolūkietišką gyvenimą. Šiaip, kolūkiečiai bijojo pasakyti kolūkio pirmininkui teisybę — jei jam nepatiks, tai tavo šeima bus nubausta. Likdavo tik — arba kentėti komunistinių pareigūnų patyčias, arba — degtinė! Dauguma vyresniųjų kaimo žmonių prisiminė smetoninius laikus, vokiečių valdymo laikotarpį ir lygino su pokario baisumais kaimo vietovėse.

Šeiminkas, lyg klausdamas savęs, lyg tai klausdavo manęs, kodėl, už ką likimas taip skaudžiai nubaudė tokios mažos ir taikios tautos žmones, už ką tiek daug išnaikinta jaunų Lietuvos vyrų... Tokios buvo mūsų pokalbio temos su namo šeiminku.

Mūsų brigados darbas buvo ne tik tiesti laidus ant stulpų, bet ir montuoti ant ankerinių stulpų srovės atjungimo skyriklius su alkūnine atjungimo rankena. Galiniuose stulpuose prie transformatorinės pastotės nutiesdavome laidus iki pastotės įvadinių izoliatoriaus gnybtų. Darbas buvo įdomus, brigados vyrai, suprasdami darbų svarbą, padėdavo vienas kitam, net lenktyniaudavo kas greičiau su nagėmis užlips į stulpą, sukels laidus, kokybiškai juos pritvirtins prie izoliatorių. Iš Plungės aikštelės išsikviesdavome suvirintoją su elektros suvirinimo aparatu „Sakas“ (ant ratų sumontuotas dizelinis variklis sujungtas su elektros suvirinimo generatoriumi). Iš stambesnio metalinio kampučio ar lovinio profilio darbo vietoje paruošdavome atitinkamo ilgio ruošinius skyriklio aikštei, paskui rankiniu būdu (virvėmis) užkeldavome ją į ankerinį stulpą ir tenai varžtais prisukdavome. Ant paruoštos „aikštelės“ pritvirtindavome, irgi virvėmis pakeltą, trifazį skyriklį. Paskui pagamindavome ir stulpo apačioje pritvirtindavome rankinę svirtinę pavarą skyriklio atjungimui.

Jau buvo žiemos pradžia, atvažiavęs darbų vykdytojas priminė, kad šita EPL turi būti užbaigta ir priduta eksploatacijai iki šių metų pabaigos. Informavo, jog Energetikos statybos trestas nuo 1962 metų pradžios įkūrė naują - *Klaipėdos statybos-montavimo valdybą su Plungės ir Saugų aikštelėmis*. Pagrindinis įkūrimo tikslas — greičiau elektrifikuoti Žemaitijos krašto kaimus, mažus miestelius.

Mes, vyniodami laidus, priartėjome prie Rietavo miestelio, kur buvo pastatytas galinis ankerinis stulpas. Tuo metu miestelį vadino — Rietavo tarybinio ūkio-technikumo centrine gyvenvietė. Pats technikumai buvo įsikūręs dvaro pastatuose.

Simboliška — 1892 metais čia pradėjo veikti pirmoji Lietuvoje elektrinė, o dabar, praėjus 70 metų, Rietavas prijungiamas prie Lietuvos vieningos energetinės sistemos.

Paskutinėmis gruodžio mėnesio dienomis darbų vykdytojas pranešė — EPL Plungė-Rietavas jau pajungta, laukite premijų ir galite pradėti švęsti Naujuosius 1962-uosius metus...

RIETAVAS

Minimas nuo 1253 m. Nuo 1527 m. minimas Rietavo valsčius ir miestelis. 1667 m. minimas Rietavo pavietas.

1812-1909 m. jis priklausė grafams Oginskiams, kurie reformavo baudžiavinį valstiečių valdymą, įvedė savivaldą. XIX a. Rietavas buvo svarbus švietimo ir kultūros centras. 1882 m. į Plungę (dar vienus Oginskio rūmus) nutiesta pirmoji Lietuvoje telefono linija. 1892 m. čia pradėjo veikti elektrinė. Tai buvo pirmoji Lietuvoje ir carinėje Rusijoje pastatyta elektrinė! Per 1892 m. Šv. Velykas Rietavo dvare, parke ir bažnyčioje įžiebtos pirmosios Lietuvoje elektros lemputės!

Pirmoji Lietuvoje Rietavo muzikos mokykla

Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia

Grafų Oginskių rūmai XIX a.

1873 metais pastatyta Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia.

1874–1903 m. Rietave veikė muzikos mokykla. 1883 m. suburtas 60 žmonių simfoninis orkestras.

1909 m. Rietavo rūmus nusiaubė gaisras. 1924 m. dvarą nusavino valstybė. 1926 m. dvaras parduotas iš varžytinių.

Trečioji dalis
VIELININKAI

1963 m.

Pokario energetika

Prasidėjus taip vadinamam “Nikitos Chruščiovo atšilimui” buvo suteikta daugiau teisių sąjunginėms respublikoms, jų energetinėms organizacijoms. Visas energetikos valdymas buvo perduotas Liaudies ūkio tarybos energetinio ūkio valdybos žinion. Naujoji energetikos vadovybė siekė sukurti patikimą energetikos sistemą. Lietuvos energetikos specialistai stengėsi respublikoje statyti naujus energetikos objektus, plėtoti energetinių sistemų tinklus. Likę dirbti Nepriklausomos Lietuvos energetikos kūrėjai gerai žinojo ir suprato, kad pramonės vystymosi pagrindas yra savarankiška energetika. Pokaryje visų energetinių objektų statyba priklausydavo nuo Maskvos aukšto rango pareigūnų požiūrio. Jie turėjo labai didelę įtaką priimamiems sprendimams — leisti ar neleisti pageidaujamoje vietoje statyti numatomą objektą.

Daugkartinės lietuvių energetikų kelionės į Maskva, susitikimai su įvairių ministerijų ministrais, jų pavaduotojais, pavykdavo pasiekti, kad stambūs energetiniai objektai būtų statomi Lietuvos teritorijoje. Antrosios sovietinės okupacijos laikotarpiu Lietuvoje buvo pastatyta:

- 1951 m. Petrašiūnų VRE-Vilniaus elektrinė;
- 1956 m. 110 kV linija Petrašiūnai-Panevėžys-Rėkyvos VRE;
- 1958 m. aukštos įtampos 110 kV linija Kaunas-Vilnius;
- Nuo 1959 m. prasidėjo 10 kV linijų tiesimas po respubliką;
- 1960 m. pradėjo veikti Kauno hidroelektrinė;
- 1962 m. Lietuvos VRE (valstybinėje rajoninėje elektrinėje)

buvo paleistas pirmasis 1500 KW galingumo energoblokas. Projektinis elektrinės galingumas 4 x 1500 kW energoblokai.

Maskvos valdžios pareigūnai siūlė dabartinėje Lietuvos VRE vietoje statyti branduolinę jėgainę, o šiluminę elektrinę statyti Baltarusijoje, kad nereikėtų toli transportuoti kurui mazuto.

Jei iškildavo kokios kliūtys ginant Maskvoje Lietuvos energetikos projektus, jas pavykdavo pašalinti nuvežus lietuviškus skilandžius, sūrius, dešras ar pakvietus nemokamai poilsiauti prie gintarinės Baltijos jūros. Reikalingus objektus Maskvoje “pramušdavo” J. Linkaitis, A. Stumbras, P. Noreika, J. Nekrašas ir kiti.

Nauja valdyba

Po Naujųjų Metų visi brigados vyrai susirinkome į Plungės rajono Varkalių kaimą. Prasidėjo naujų darbų pradžia. Ritės su elektros laidais dar nebuvo atvežtos. Darbų vykdytojas Bartusevičius palinkėjo sėkmingų darbo metų, papasakojo apie pasikeitimą energetikos objektų statybos sistemoje — įkurta nauja Klaipėdos statybos montavimo valdyba. Sakė, jog kaimų ir miestelių elektrifikavimo sparta Lietuva pirmaujanti visoje sąjungoje.

Anksčiau dėl dokumentų tvarkymo ar kitokių tarnybinių formulučių, aikštelių vadovaujantys darbuotojai turėjo važiuoti į Kauną (200 km.). Buvo nepatogu, ilgai užtrukdavo. Dabar darbuotojų tarnybinės kelionės sutrumpėjo — nuo Klaipėdos iki Saugų – 37 km., iki Plungės – 58 km.

Panevėžio SMV aikštelės viršininkas Vytautas Poznanskis EST valdytojo įsakymu pervestas dirbti Klaipėdos SM valdybos viršininku, o tos pačios aikštelės darbų vykdytojas Januškevičius pervestas dirbti Klaipėdos SMV vyriausiuoju inžinieriumi. Klaipėdos elektrinės administracinio pastato antrame aukšte įkurdino visos valdybos darbuotojus. Elektrinės darbuotojai truputį susispaudė ir „sutilpo“ visi reikalingi padaliniai bei skyriai. Taip pradėjo funkcionuoti nauja energetinė įmonė. Plungės ir Saugų aikštelių darbuotojams derinti darbų jau nebereikėjo važinėti į Kauną.

Visiems darbuotojams buvo pasiūlyta likti dirbti naujai įkurtoje Klaipėdos statybos montavimo valdyboje, o kas nenorėjo galėjo grįžti dirbti Kauno SMV. Dauguma darbuotojų liko dirbti čia vietoje, maža dalis elektrikų persikėlė toliau dirbti Kauno SMV.

Mano darbo knygelėje atsirado įrašas:

Remiantis Energetikos Statybos Tresto 1962.01.23 d. įsakymu Nr.28, pervedamas tolimesniam darbui į Klaipėdos SMV. Įsakymo Nr. 15a iš 1962.01.24 d.

Plungės aikštelės viršininku liko Simonaitis Algimantas, mano tiesioginis viršininkas Bartusevičius irgi liko dirbti Plungės aikštelėje. Vėliau į aikštelę atėję dirbti jaunieji energetikos specialistai, jau baigę aukštąsias mokyklas bei technikumus, dirbo meistras.

Elektrovielininkų darbai

Apsigyvenome Plungės rajono „Ateities“ kolūčio centrinėje gyvenvietėje — Varkaliuose. Prie šio kolūčio buvo prijungta 19 aplinkinių kaimų. Varkaliai — gyvenvietė prie kelio Plungė – Kuliai, priklausė Nausodžio apylinkei. Joje buvo pagrindinė mokykla, biblioteka. Iki Plungės - 4 km., iki Vėžaičių – 30 km., iki Kulių – 14 km.

Pagal kolūčio pirmininko rekomendacijas pasiskirstėme gyventi, kaip ir anksčiau, kolūkiečių šeimose. Už kambarį ir maitinimą mokėjome po 20 rub. per mėnesį. Susipažinome su darbo vietos paruošiamais darbais, laukėme atvežant ričių su elektros laidais.

10 kV aukštos įtampos elektros perdavimo linijos Plungė-Kuliai stulpai jau buvo pastatyti, mūsų užduotis — uždėti laidus, pritvirtinti juos prie izoliatorių, sureguliuoti įsvyrimus. Bendras linijų ilgis sudarė 26 km. Stulpai buvo keturkampiai, su „laiptukais“, todėl laiptoti į juos su specialiomis nagėmis nebuvo didelio vargo.

Vietiniai gyventojai mūsų, brigados vyrus vadindavo elektrovielininkais. Bendrauti su vietiniais gyventojais mažai būdavo laiko. Ryte su laidų būgnais išvažiuodavome į liniją, vakare grįždavome, pavalgydavome, krisdavome ilsėtis.

Elektros laidų uždėjimas buvo gana ilgai trunkantis darbas. Nagėmis po kelis sykius reikėjo laiptoti į stulpą, paskui kruopščiai skrysčiais įtempti laidų galus. Darbams spartinti pasidarėme specialias roges, ant kurių sutalpinome jau tris pilnas laidų rites — vienu važiavimu jau vyniojosi visi trys laidai. Brigados vyrai, ypač Jankauskas, uoliai stengėsi atlikti visus jam skirtus darbus. Išvyniotus laidus reikėjo užkelti ant stulpų skersinių (traversų) greitai, kad kolūčio gyvuliai nesusipainiotu. Be to, gulintys ant žemės laidai trukdydavo kolūčio žemės ūkio darbams. Ant ankerinių stulpų užkelti, pritvirtinti laidus užtrukdavo ilgiau, nes laidus reikėjo dvigubai tvirtinti. Tarp stulpų buvo leidžiama tarpusavyje jungti tik vieną laidą. Laidų galai buvo sujungiami aliumininiu ovaliniu vamzdeliu. Į vamzdelį iš abiejų pusių būdavo sukišami laidų galai, paliekant juos išlindusius apie 10 cm. Paskui specialiu rankiniu presu ovalinis vamzdelis keliose vietose stipriai supresuojamas.

Aliumininio ovalinio vamzdelio storis, presavimo kirčių skaičius priklausydavo nuo laido skersmens. Išlindusius laidų galus iš abiejų pusių stipriai suvyniojame vieną su kitu. Laidų sujungimai nebuvo leidžiami kertant kelius, ryšio ir elektros linijas, geležinkelius.

Kai pasidarė toli važinėti į darbą, persikraustėme gyventi į „Pergalės“ kolūčio centrinę gyvenvietę — Kulius. Prie šio kolūčio buvo prijungta 11 aplinkinių kaimų. Apsigyvenau beveik miestelio centre, daugiavaikėje šeimoje. Kolūkis šeiminkams už vaikus pinigų nemokėjo, kolūkyje jų uždarbis buvo nedidelis. Už išnuomotą kambarį ir maistą jiems mokėjau po 25 rub. per mėnesį. Per dienas jiems netrukdžiau — parvažiudavau iš darbo vakare, po vakarienes pailsėdavau, paskui nueidavau į miestelio centrą. Jei būdavo demonstruojami kino filmai, visi su vyrais nueidavome jų pasižiūrėti arba bare išgerdavome alaus. Kiti brigados vyrai irgi apsigyveno miestelio centre, kad arčiau būtų eiti į kultūros namuose vykstančius šokius.

Žemos įtampos elektrikų didelė brigada jau darbavosi kolūčio teritorijoje. Dalis elektromonterių instaliavo kolūčio gyvulininkystės fermas, kitus objektus, kiti tiesė 0,4 kV oro linijas centrinėje gyvenvietėje ir jos padaliniuose.

Tiesdami elektros laidus po kolūčio padalinius, pasiekėme Mižuikių kaimą. Žinojau jog jame gyvena mamos brolis Adomas Kazlauskas su šeima. Pasiteiravau gyventojų apie juos ir suradau. Tarp miškų įsikūrusioje jų sodyboje lankiausi pirmą kartą. Dėdė Kazlauskas turėjo septynis vaikus — 3 dukras ir 4 sūnus. Pats jauniausias Antanas buvo mano metų. Vėliau su juo palaikėme giminytės ryšius. Visa Kazlauskų šeima tuomet dirbo kolūkyje, vėliau dalis vaikų liko gyventi prie tėvų, dirbo Mižuikių kaime, kiti vaikai išvyko gyventi į didesnius miestus.

Papasakojau jiems apie elektrifikavimo darbus Lietuvoje, pasakiau, jog greitai net miškuose esantis jų kaimas irgi turės elektrą.

Pasišnekėjęs, skaniai papietavęs, išvykau atgal į Kulius, pažadėdamas vėl juos aplankyti kitą sykį, kai tik turėsiu laiko.

Grįžau į savo prisijaukintus Kulius, kuriuose buvo mano darbas, draugai, malonūs vietos gyventojai, pramogos.

KULIAI

Kuliai minimi nuo XIII a. Pavadinimas, manoma, kilęs nuo žemaitiško žodžio “kūlis” - akmuo, akmeninga vietovė.

Kulių kaimas minimas nuo 1564 m. XVII a. jau minimas kaip Kulių miestelis.

1644 m. Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius pastatydino bažnyčią.

Nuo XIX a. Kuliuose vykdavo turgūs ir įvairios mugės.

1861-1950 m. Kuliai buvo valsčiaus centras.

Lietuviškos spaudos draudimo laikotarpiu spaudos platinimą or-

ganizavo, rėmė kun. Juozas Tumas-Vaižgantas, kuris 1898-1901 m. gyveno Kuliuose.

1900 m. pastatyta Kulių Šv. vyskupo Stanislovo bažnyčia.

Spaudos draudimo laikotarpiu palangiškių aktorių trupė 1899 m., po pasirodymo Palangoje, spektaklį „Amerika pirtyje“ parodė Kuliuose. Šitas spektaklis

Kulių Šv. vyskupo Stanislovo bažnyčia

tapo lietuvių raštijos ir kalbos viešose vietose atgavimo simboliu, tautos išsilaikymo iš Rusijos paskata.

Nuo 1804 m. veikė parapiinė mokykla, 1907 m. įsteigta valdinė pradžios mokykla, 1945–1949 m. progimnazija, 1949–1955 m. septynmetė, aštuonmetė, nuo 1955 m. Kulių vidurinė mokykla. 1947 m. įkurta biblioteka.

Koplyčia Kulių kapinėse

Darbai Alsėdžiuose

Toliau įsikūrėme Plungės rajono „Švyturio“ kolūkio centrinėje gyvenvietėje, Stanelių kaime. Ritės su elektros laidais jau buvo iškrautos prie kolūkio sandėlių, o gyvenimo sąlygos buvo panašios, kaip ir kituose kaimo vietovėse.

Laidų tiesimo darbai vyko be sutrikimų, diena po dienos artėjo me link Alsėdžių miestelio. Kai Lietuvos teritorijoje prasidėjo kolūkių steigimas, 1954 m. Alsėdžių miestelis liko ištikimas savo pavadinimui — Alsėdžių kolūkis. Prie Alsėdžių kolūkio buvo prijungti 22 aplinkiniai kaimai — kolūkio padaliniai. Į kiekvieną kolūkio padalinį pagal elektros linijų projektą jau buvo pastatyti elektros perdavimui stulpai, mūsų *vielinkų* brigados vyrams reikėjo uždėti ant tų stulpų laidus. Pakol nuo Plungės tiesėme laidus, Alsėdžiuose darbavosi kelios gausios žemos įtampos elektrikų brigados. Juokaudami miestelio gyventojai sakydavo, jog jame elektrikų daugiau negu vietinių gyventojų... Miestelio ir padalinių elektrifikacijos darbai vyko pagreitintai. Gatvių apšvietimui oro linijų stulpuose buvo montuojami jau gražesnės išvaizdos šviestuvai.

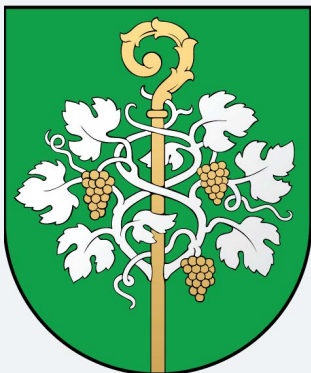
Šitame nedideliame miestelyje buvo suprojektuotos trys transformatorinės pastotės, sujungtos į žiedinę sistemą. Įvykus avariniam vienos pastotės atsijungimui, automatiškai miesteliui paduodama srovė iš kitos TP. Elektromonteriams buvo nurodyta, kad visuose instaliuojamuose gyvenamuose namuose, butuose būtų sumontuota daugiau elektros lizdų, kad palubėje lempos būtų įjungiamos nuo dviejų jungiklių ir t.t.

Per pietų pertrauką trijose valgyklos salėse (apie 100 vietų), prie stalų pirmiausia valgydavo tik elektrikai, kitiems reikėdavo palaukti. Elektrifikuoti Alsėdžius man buvo lyg ir pasididžiavimas, nes prieš šešerius metus gyvenau čia pas brolių Leandrą ir mokiausi Alsėdžių vidurinės mokyklos penktoje klasėje. Brolis dirbo Alsėdžių kultūros namų meno vadovu ir muzikos mokytoju vidurinėje mokykloje.

Kartą, prisimenu, Alsėdžių vidurinės mokyklos aktų salėje vyko tarprajoninis meno saviveiklos kolektyvų konkursas, o į jo koncertą buvo atvykęs Lietuvos TSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumo Pirmininkas Justas Peleckis — mat buvo atvykęs į tėviškę aplankyti tėvų.

ALSĖDŽIAI

Pirmą kartą Alsėdžiai paminėti kryžiuočių kronikose 1253 m., o 1421 m. Alsėdžių valsčių Vytautas priskyre Medininkų vyskupui. Nuo 1465 m. Žemaičių vyskupo pagrindinė rezidencija, tik 1850 m. vyskupas Motiejus Valančius ją perkėlė į Varnius. XIX a. viduryje vyskupų rezidenciją nusavino carinės Rusijos valdžia. 1475–1476 m. vyskupas Baltramiejus Svirenkavičius

pastatė bažnyčią, įkūrė parapiją. XV a. pabaigoje – XVI a. prie rezidencinio dvaro išaugo miestelis. Alsėdžiai pažymėti 1526 m. B. Vapovskio ir 1613 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapiuose. 1702 m. suteikta prekymečio, 1790 m. dviejų prekymečių privilegija. Alsėdžių Rezidencijoje buvo

Alsėdžių Švenčiausiosios Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčia.

turtinga biblioteka, užėmusi tris sales su 30 tūkstančių tomų įvairių leidinių. 1765 metais Alsėdžiuose pradėjo veikti parapiinė mokykla. XX a. pradžioje sudegė dvaras, 1930 m. birželio 21 d. – didelė miestelio dalis. 1912 m. atidarytas paštas. Pro Alsėdžius teka Sruoja –

Alsėdžių centrinė aikštė 1962 metais

Varduvos upės dešinysis intakas. Užtvenkus Sruojos upelį Alsėdžiuose buvo pastatytas vandens malūnas, vėliau po karo prie vandens rato sumontavo elektros srovės generatorių, tiekė elektros energiją miestelio gyventojams, buvo apšviestos kelios gatvės. Generatoriaus galingumas buvo tik 55 kW.

Alsėdžių vidurinė mokykla apie 1964 m.

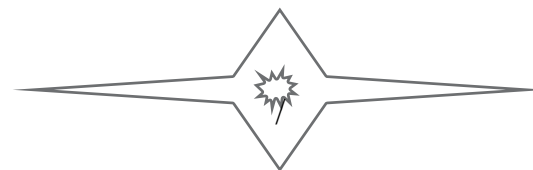
Per visą tą koncertą brolis mane įpareigojo, pagal jo duodamą signalą, atidaryti ar uždaryti scenos uždangą. Tai nebuvo sunku — reikėjo tik sukinėti scenos uždarymo-atidarymo rankenėlę. Justas Paleckis su žmona Genovaite ir apsauginiais vyrais sėdėjo salės pirmoje eilėje, audringai plojo, kalbėjosi su artimiausiais žiūrovais. Man buvo įdomu pro uždangos tarpą stebėti visus žiūrovus.

Kai visi elektros įvedimo Alsėdžiuose darbai buvo baigti, sumontuotos KTP, išvedžioti ir instaliuoti žemos įtampos tinklai, atvažiavo priėmimo komisija tų darbų patikrinti. Tokiuose didelės apimties objektuose, paprastai, atsiranda nepadarytų ar su nedideliais defektais sumontuotų darbų. Komisija nustatydavo terminą per kiek laiko juos ištaisyti ir, po pakartotinio patikrinimo, leisdavo prijungti objektą prie energetinės sistemos.

Pajutau savo darbo šventę, kai pajungus elektrą Alsėdžių miestelyje sužibo visi lauko šviestuvai, visuose namuose, fermose užsidegė lemputės. Alsėdiškiai juokavo, kad dabar miestelis atrodo kaip šiuolaikiškas apšviestas didžiulis miestas. Ypatingai miestelis gražiai atrodė naktį — miestelio centrinėje aikštėje, skveruose, pagrindinėse gatvėse, pro gyvenamųjų namų langus skverbėsi ryškios elektros lempučių šviesos.

Didelis darbas elektrifikuojant šį stambų objektą buvo sėkmingai užbaigtas ir pridotas eksploatacijai Klaipėdos elektros tinklų Plungės skyriaus žinion.

Visos elektrikų brigados išvažiavo dirbti į kitus objektus.

Pagrasinta areštu...

Atvažiuojęs darbų vykdytojas Bartusevičius pasakė, kad užbaigtą elektrifikuoti Alsėdžių miestelį ir aplinkinius kaimus priėmimo komisija įvertino gerai, sakė mums laukti paskatinimo premijų ir pateikė naują skubaus darbo etapą. Visos aukštos įtampos stulpų statymo brigados esą labai užimtos, tiesia magistralines linijas, jų nenori atitraukti, todėl mūsų brigadai reikės nurodytoje elektros linijos atkarpoje pastatyti ir stulpus, ir uždėti laidus, ir užbaigus ją priduoti pajungimui. Lyg juokaudamas ir į mane žiūrėdamas Bartusevičius pasakė, jog aš turiu stulpų statymo patirtį, o brigados vyrai būsią mano pagalbininkai.

Atvykome į Plungės rajono „Socialistinio kelio“ kolūkio Gondingos kaimą, kur jau buvo suvežti stulpai, laidai ir viskas, kas reikalinga elektros linijų tiesimui. Elektros stulpus jau buvo pradėjusi gaminti mūsų valdybos Saugų aikštelės gamybinė bazė. Tarpiniai stulpai buvo nesunkūs, jiems duobės gylio reikėjo tik apie 1,6 metro, skersiniai tvirtindavosi viršuje, jų forma buvo kaip „T“ raidė. Mums reikėjo viename kolūkio padalinyje nutiesti 10 kV. elektros perdavimo liniją ir sumontuoti transformatorinę pastotę. Linijos ilgis buvo 4 km. Stulpams kelti pasigaminome nesunkią krentančiąją medinę atramą, pradėjome statyti stulpus. Darbai sekėsi gerai, brigados vyrai greitai perprato stulpų statymo „technologiją“.

Kolūkio kontoros administracijos pastatas buvo pastatytas atokiau gyvenamųjų namų. Pirmininkas pasiūlė mums apsigyventi tos kontoros pastate, antrame aukšte (palėpėje). Visi buvome jauni, romantiški, sutikome apsigyventi ant šieno toje didelėje pastogėje. Norėjome greičiau pastatyti ir užbaigti darbus, greičiau iš čia išvažiuoti, tačiau darbai užtruko apie mėnesį.

„Socialistinio kelio“ kolūkio pirmininkas eiliniams kolūkiečiams buvo labai griežtas, jie bijo į jį kreiptis, nes jis dažnai juos iškeikdavo. Jis būdavo nepatenkintas ir kai mes kreipdavomės į jį pagalbos iškirsti medžius, krūmokšnius, nors pagal pasirašytas projekto sąlygas padėti privalėjo. Pykdavo ir už tai, jei kalbėdavomės su kolūkiečiais ar jų šeimos nariais.

Mūsų gyvenimo sąlygos buvo blogos, miegodavome ant šieno prikimštų čiužinių, valgyti pasigamindavome ant „primuso“. Arčiau namų gyvenantys brigados vyrai važiuodavo dviračiais į namus.

Vieną šeštadienio pavakare mes trys brigados vyrai grįžtame namo. Prie kolūkio kontoros įėjimo ant suolų, vienas prieš kitą, sėdėjo kolūkio pirmininkas ir dar vienas vyriškis. Prie kolūkio kontoros pastato buvo pastatyta tokia nedidelė veranda, per ją buvo įėjimas į pastato vidų, toliauėjo laiptai į antrą aukštą. Mums priėjus, kolūkio pirmininkas pasisveikino, pristatė kitoje pusėje sėdėjusi vyriškį — Plungės rajono kompartijos pirmąjį sekretorių, atvažiuosį tarnybinais reikalais. Kompartijos sekretorius pasidomėjo kaip mums sekasi darbuotis, domėjosi mūsų brigados gyvenimo laikino gyvenimo busto sąlygomis. Aš jam trumpai papasakoju apie elektrifikacijos darbus Žemaitijos krašto rajonuose. Paskui jam išsaciau kokiomis sąlygomis mes čia gyvename kolūkio kontoros antrajame aukšte. Kolūkio pirmininkas bandė prieštarauti, paneigti, kad nėra taip blogai kaip aš saciau, ranka mostelėjo sekretoriui duodamas ženklą eiti nuo mūsų. Sekretorius jau stojosi eiti, bet aš jaunatvišku noru išsakyti viską iki galo, uždėjau sekretoriui ant peties ranką, paprašiau sėsti ir išklaudyti. Jis vėl atsisėdo ant suolo. Atsisėdusiam sekretoriui išsaciau viską apie kolūkio pirmininko vadovavimo kolūkiui „metodus“, šiurkščius išpuolius prieš beveik visus kolūkiečius, (kolūkiečiai mums atvirai apie viską buvo papasakoję). Sekretorius toliau ramiai klausė. Pirmininkas keletą kartų norėjo pertraukti pokalbį, bet sekretorius rankos mostu neleido jam to daryti.

Atsisveikinau su tuo aukšto rango pareigūnu, po to su brigados vyrais nuėjome į savo kambarį ant aukšto pavalgyti ir pailsėti.

Ryte sužinojau, kad kolūkio pirmininkas parašė pareiškimą milicijai mane suimti ir pasodinti 15 parų arešto. Pareiškimą įdavęs tam pačiam atvažiuosiam rajkomo pirmajam sekretoriui, kad jis jį perduotu Plungės milicijos viršininkui.

Kolūkio kontoros darbuotojai, eiliniai kolūkiečiai dėkojo man, kad jų vardu išsaciau atvykusiam rajkomo pareigūnui, visas susikauptusias problemas. Pirmadienį kaip niekur nieko su brigados vyrais dirbome savo darbus, kasėme duobes, statėme stulpus, tiesėme laidus, montavome KTP.

Brigados vyrai stebėjosi ir laukė kas toliau bus, ypač Jankauskas ir Stirbys, kurie patys matė kaip aš emociškai pasakojau rajkomo sekretoriui apie pirmininko daromus negerus darbus.

Niekas, iš milicijos pareigūnų neatvažiavo manęs suimti, nepasodino 15 parų, nors kolūkio pirmininkas stebėdavosi mane pamatęs ir vis klausdavo, kodėl aš vis dar čia, kodėl neareštuotas.

Likome dirbti abu — ir aš, ir pirmininkas...

Elektros linijos darbai vyko pagal grafiką, pastatėme stulpus, sumontavome skyriklius, uždėjome laidus. Atvažiavęs darbų vykdytojas Bartusevičius patikrino atliktus darbus, įvertino gerai, tik reikėjo dar stulpus eilės tvarka sunumeruoti ir užrašyti datą — 1962m.

Vėliau atvažiavusi Klaipėdos elektros tinklų priėmimo komisija šitą liniją priėmė eksploatacijai.

Mūsų elektrikų brigados darbai čia +buvo baigti ir išvažiavome toliau dirbti — tiesti laidus po Telšių rajoną.

10 kV atsišakojimo stulpas su atrama ir skyrikliais

Išbandymas ir patikrinimas

Apsigyvenome Telšių miestelyje, į darbą buvo patogų važinėti priemiestiniu maršrutiniu autobusu Telšiai-Nevarėnai. Jis kursuodavo patogiu laiku, suspėdavome ryte nuvažiuoti į darbą, vakare, pasibaigus darbo dienai, grįžti namo. Ryte susirenkame Telšių autobusų stotyje, išvažiuojame į darbą, o vakare kartu grįžtame ir išsiskirstome.

Atvažiavęs sunkvežimis su dideliu tralu, mus iš Plungės rajono „Socialistinio kelio“ kolūkio perkraustė į Telšių rajono Gadūnavo kolūkį. Ritės su aliumininiais elektros laidais jau buvo suvežtos, iškrautos prie kolūkio sandėlio lauke. Nuo Telšių skaičiavimo technikos gamyklos einančioje elektros linijoje — Telšiai – Kalnėnai - Gadūnavas – Nevarėnai — stulpai buvo jau pastatyti. Taip pat jie buvo pastatyti ir į kolūkio padalinius-kaimus. Prie Gadūnavo kolūkio teritorijos buvo prijungta virš 15 aplinkinių kaimų, prie Mitkaičių kolūkio — apie 10. Kolūkių centrinėse gyvenvietėse, jų padaliniuose jau darbavosi žemos įtampos brigados. Mūsų „elektrovielininkų“ brigados darbai buvo aiškūs, todėl negaišdami laiko pradėjome laidų vnyiojimo darbus, norėjome numatytu laiku įžiebtį elektros lemputes kolūkiečių gyvenamuose namuose.

Jeigu vykdavo mieste kultūros renginiai, visada kolektyviai juos aplankydavome, po to bendrai aptarinėdavome. Kino teatras „Džiugas“ retkarčiais mus pakviesdavo pasižiūrėti gerų kino filmų, kultūros namuose savaitgaliais vykdavo šokių vakarėliai — nepamiršdavome su miesto mergaitėmis pašokti.

Aš apsigyvenau pas brolių Leandrą, kiti brigados vyrai išsinuomojo kambarius pietinėje miesto dalyje, individualiuose gyvenamuose namuose.

Darbų vykdytojas Bartusevičius priėmė į mūsų brigadą du naujus darbuotojus. Prieš tai jie dirbo Telšių prekybinėje organizacijoje. Be elektromonterio kvalifikacijos priimtus darbuotojus reikėjo apmokyti, prižiūrėti pakol jie perprasdavo darbų pobūdį, išmokdavo nagėmis laiptoti į stulpus. Tai užtrukdavo nemažai laiko. Naujų darbuotojų priėmė ir į žemos įtampos brigadas. Jie buvo žemiausios kategorijos elektromonteriai, todėl po trumpos stažuotės brigadoje, sėkmingai tiesė įvairias elektros oro linijas.

GADŪNAVAS

Gadūnavas išaugo iš *Degenių* kaimo, minimo nuo 1638 m. 1765 m. pastatyta Degenių kaimo koplyčia. Kai šiose vietose įsikūrė iš Livonijos atsikėlę Jurgis ir Eleonora Gadonai ir 1783 m. pastatė medinę bažnyčią, kaimas pradėtas vadinti Gadūnavu. Prie bažnyčios išaugo gyvenvietė. 1817 m. įsteigta parapija. 1841 m. minimas miestelis, 1886 m. – kaimas. 1901 m. pastatyta nauja neogotikinė Gadūnavo Švč. Jėzaus Širdies bažnyčia. 1909 m. įsteigta pradžios mokykla. 1949 m. atidaryta biblioteka, 1960 m. medicinos punktas.

Gadūnavo Švenčiausiosios Jėzaus Širdies bažnyčia

NEVARĖNAI

Nevarėnai — miestelis prie kelio Telšiai – Mažeikiai. Pro miestelį prateka Burbesio upelis. Kaimas pradėjo kurtis XVI a. 1602 m.

Nevarėnų Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčia

pastatyta, pirmoji bažnyčia, 1721 m., siekiant atgaivinti po maro miestelį, Nevarėnai gavo turgaus ir prekymečių privilegiją, 1785 m. pastatyta dabartinė medinė Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčia su dviaukste varpine. 1927 m. atidaryta pašto agentūra. 1929 m. prie motorinio malūno pradėjo veikti lentpjūvė. 1934 m. atidarytas nedidelis knygynas, 1937 m. pradėjo veikti ir sveikatos centras.

Toliau pagal trasos kryptį buvo Mitkaičių kolūkis, jos centrinė gyvenvietė — Nevarėnų miestelis. Prie kolūkio buvo prijungta nemažai artimiausių kaimų. Tiesiant EPL pasitaikydavo, jog linija eina per gyventojų pasodybinį sklypą. Stengdavomės nepadaryti nuostolių jo paseliams. Vieną lapkričio mėnesio šeštadienio popietę išvyniotus laidus kėlėme ant stulpų, kad per nedarbo dienas ant žemės esantys laidai netrukdytų vietiniams gyventojams. Laikiniai užkelti laidai būdavo nusvirę, bet pro jų apačią laisvai galėjo visi praeiti. Iš ryto buvo geras oras, bet po pietų pradėjo lynoti, mes skubėjome užbaigti pradėtus tos dienos darbus. Besidarbuodami nepastebėjome, kad prie kelio sustojo lengvasis automobilis, iš jo išlipo valdybos viršininkas V. Poznanskis, atėjo pas mus pasikalbėti. Atėjęs viršininkas pasisveikino su visais brigados vyrais, pasidomėjo mūsų darbų sėkme, pamatė, kad mes dirbame per lietų be spec. rūbų-lietpalčių. Pažadėjo greitai mums juos surasti ir atvešti. Padėkojo, pagyrė, kad mes dirbame jau po darbo valandų, tvarkingai, atsakingai atliekame paskirtus darbus. (šeštadienis darbo diena buvo iki 15 val.) Sakėsi visą dieną važinėję apžiūrėti objektus, grįžtant pastebėję mus dar dirbančius, sustoję pasidomėti mūsų brigadoje esančiomis nuotaikomis.

Viršininkas savo žodį ištesėjo — už kelių dienų darbų vykdytojas Bartusevičius atvežė visiems mūsų brigados vyrams naujus neperšlampamus apsiaustus su kapišonais. Apsiaustai (lietpalčiai) buvo madingai pasiūti (su dviem eilėmis sagų, užsegamu kapišonu) iš importinės medžiagos.

Darbų vykdytojas dažnai atvažiuodavo, draugiškai su visais pasisveikindavo, papasakodavo paskutines naujienas apie energetikos eigą visoje respublikoje. Paklausdavo ar turime kokių nors pageidavimų, pasiūlymų ir išvažiuodavo.

Vėliau mano šefui Bartusevičiui kažkas atsitiko — kabinėdavosi prie atliktų darbų, nurodinėdavo, pradėdavo mokyti kaip reikia darbtį.

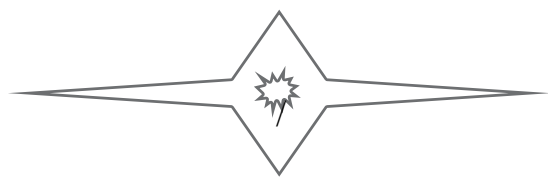
Mūsų brigada visada darbus atlikdavo kruopščiai, sąžiningai, pagal reikalaujamas technines sąlygas, priėmimo komisijos darbuotojai atliktų darbų kokybei priekaištų niekada neturėjo. Negalėjau suprasti, kodėl mano tiesioginis viršininkas taip staiga pasikeitė.

Vėliau darbų vykdytojas atvažiavęs šypsodamas pasakė, kad jis specialiai ieškojo priekabių (erzindamas) prie mano darbo kokybės, nes jau buvo aptarinėjama, jog mane nori skirti meistrui ir siųsti tobulinimosi kursus. Pasakė, jog 1962 m. lapkričio mėn. 9 d. turiu būti Klaipėdos statybos montavimo valdyboje, bus išduoti dokumentai vykti į meistrų tobulinimosi kursus, kurie prasidės lapkričio 12 dieną Vilniuje.

Iki nurodyto laiko perdaviau brigados „vairą“ kitam brigadininkui, kuris atvyko kartu su darbų vykdytoju Bartusevičiumi. Žinoma perdaviau ne tik vadovavimą brigadai, bet ir visą inventorių, įrankius bei instrumentus. Naujam brigadininkui paaiškinau kokie yra techniniai reikalavimai tiesiant 10 kV įtampos elektros perdavimo linijas, palinkėjau jam sėkmingo darbo.

Brigados vyrai išlydėjo mane sakydami, kad su manimi buvo lengva dirbti, palinkėjo sėkmės, nepamiršti buvusios brigados, juos kiekviena proga aplankyti.

Prieš išvykdamas į kursus parvykau namo į gimtąjį Šliktinės kaimą, aplankiau tėvus. Jie visada laukia atvažiuojančių savo vaikų. Grįždamas namo visada parveždavau lauktuvių, palikdavau pinigų, nes tuo metu, tėvai sunkiai gyveno.

Meistrų kursai

Energetikos Statybos Tresto vadovai per pasitarimus vis sakydavo, jog trūksta kvalifikuotų specialistų, inžinierinio techninio personalo Lietuvos kaimų ir miestelių elektrifikavimui, o respublikos mokymo įstaigos nespėja laiku paruošti reikiamo skaičiaus specialistų. Buvo priimtas sprendimas atrinkti esamus darbuotojus ir siųsti juos apmokyti kursuose, kad po jų galėtų dirbti meistrais.

Klaipėdos statybos montavimo valdybos administracija į tuos kursus atrinko keturis darbuotojus — iš Plungės aikštelės brigadininką Vytautą Slušnį ir mane, o iš Saugų aikštelės irgi du darbuotojus.

Nurodytu laiku atvykome į Klaipėdos SMV, mums išdavė atitinkamą pinigų sumą, apiformino komandiruošės pažymėjimus, ir vakariniu traukiniu Klaipėda – Vilnius išvykome. Ryte pasiekėme Vilnių, nuo geležinkelio stoties taksi nuvažiavome į Lietkoopsajungos poilsio bazę „Šilas“, kur ir buvo organizuojami šie kursai. Energetikai tada dar neturėjo savo pastato tokiems apmokymams organizuoti.

Poilsio namai „Šilas“ buvo labai gražioje vietoje šalia Balžio ežero, visur aplinkui pušynai, o tarp pušynų buvo pastatytas kompleksas penkiaaukščių pastatų, kuriuose šešias savaites mes čia ir gyvenome, mokėmės. Vasaros laiku čia ilsėdavosi Lietkoopsajungos darbuotojai, o rudens-žiemos metu tuos pastatus išnuomodavo kitoms organizacijoms.

Balžio ežeras nedidelis, tačiau gražiomis smėliu, samanų, pievų apklotu padengtomis pakrantėmis. Iš ežero išteka upelis į Skarbelio ežerą.

Tik atvykę prisistatėme mokymo kursų koordinatoriui, jinais išdalijo mums metodinę programą, pamokų tvarkaraščius, paaiškino kokie bus mokymo dalykai, kuriose auditorijose vyks paskaitos. Į mokymo kursus atsiuntė savo atstovus visos Energetikos statybos trestui pavaldžios SM valdybos. Grupėje buvo 30 kursantų. Koordinatorės vardas — Elytė, simpatiška, visada geros nuotaikos darbuotoja. Visus kursantus apgyvendino gražiame pastate-bendrabutyje. Bendrabučio komendante buvo priskirta poilsio namų vyr. buhalterė Elvyra. Jinai įspėjo mus laikytis nustatytos tvarkos ir netriukšmauti.

Atskirų dalykų dėstytojai atvykdavo iš įvairių žinybų, pagal jiems patvirtintą grafiką. Paskaitų pradžia 9 val., paskui ilga pietų pertrauka, ir vėl paskaitos iki 18 val. Kito korpuso pirmame aukšte buvo savitarnos valgykla, antrame aukšte — didelė pasitarimų salė. Joje demonstruodavo kino filmus, vykdavo šokių vakarai. Nuvažiuoti į Vilnių buvo paprasta: 1,5 km. pėsčiomis per pušyną miško keliuku iki plento Nemenčinė-Vilnius, toliau maršrutiniu autobusu 10 min. kelio ir atsiduri Vilniaus mieste.

Dėstytojai labai įdomiai, bet greitakalbe dėstė savo dalykus, mes vos spėdavome užsirašinėti. Reikėjo ne tik užsirašyti, bet ir išmokti, nes baigiantis kursams privalėjome išlaikyti egzaminus ar gauti įskaitas.

Mokymosi laikas bėgo labai greitai, įpratome prie gyvenimo sąlygų, vis įsisavindavome naujas žinias, kurių reikės dirbant meistrais. Vienas iš pagrindinių mokymo dalykų buvo darbo paskyrų kalkuliavimo praktiniai darbai. Pavyzdžiui, brigados nariai trasuoja linija, kasa duobes, stato stulpus ir kt. Reikėdavo pagal veikiančius normatyvinius aktus apskaičiuoti darbuotojų atlyginimus, darbų atlikimo laiką ir kitus skaičiavimus. Kita svarbi disciplina buvo — darbo sauga statant stulpus, tiesiant elektros laidus, montuojant ir eksploatuojant transformatorines pastotes.

Dar buvo politinio lavinimo paskaitos. Jas skaitydavo Energetikos ūkio valdybos kadro skyriaus viršininkas Ignatavičius. Mokymo dalykų pavadinimai buvo parenkami pagal specialią kursų programą. Buvo dėstomi ir tokie dalykai — elektros perdavimo linijų laidų montavimas, pirmoji pagalba nukentėjus nuo elektros srovės, relių sauga ir elektros automatika, oro linijų statyba ir eksploatacija, elektros tinklų dispečerinė tarnyba ir kt. Į mokymo programą buvo įtraukta ir pirmosios medicininės pagalbos suteikimas, higiena, sanitarija. Dėstytoja iš Sveikatos apsaugos ministerijos skaitė paskaitas apie vyrų ir moterų lygiateisiškumą bei kita. Įdomiausia būdavo pasiklausyti jos paskaitų neoficialiomis temomis. Ji labai įdomiai kalbėjo apie šio šimtmečio išradimus sveikatos apsaugos srityje. Dėstytoja tuos išradimus sąlyginai skirstė į teigiamus ir neigiamus.

Pirmasis, jos aiškinimu, **teigiamas** šimtmečio išradimas, išgelbėjęs milijonus žmonių gyvybes — tai *PENICILINAS*, įvardintas stebuklingu vaistu. Jau 1941 m. buvo pirmą kartą išbandytas penicilino poveikis žmogui. Per II-ji pasaulinį karą, kovojant su daugeliu infekcinių ligų, penicilinas išgelbėjo gyvybes daugeliui milijonų kariškių. Antibakterinės medžiagos-penicilino išradimas priklauso anglų mikrobiologui Aleksandriui Flemingui. (Tik neseniai išaiškėjo, jog nuo penicilino poveikio daugelis žmonių neteko klausos).

Antrasis, **neigiamas**, jos manymu, šimtmečio „išradimas“, kurio blogas pasekmes žmonija pajaus po daugelio metų. Tai 1960 metais pirmą kartą pristatytos kontraceptinės piliulės. Nuo to laiko paskelbta, taip vadinama, *SEKSUALINĖ LAISVĖ*.

Dėstytoja toliau įrodinėjo, kad dabar įsibėgėjusi seksualinė laisvė ateityje pražudys žmoniją. Jinai prognozavo, kad jau po 50-80 metų žmonija bus užsikrėtusi nepagydomomis ligomis, milijonai žmonių atsisveikins su šiuo pasauliu, o dar vėliau žmonijos palikuonys bus užsikrėtę neaiškiomis ligomis, nebesugebės blaiviai mastyti, protauti. Dar vėliau, nuo kontracepcijos preparatų bus užkrėsta visa gamta, gyvūnai, žvėrys, paukščiai ir žuvys, nebevyks jokia populiacija, gyvybė Žemėje žlugs!

Mes, kursantai, klausėmės dėstytojos aiškinimų, konspektavome nesuprasdami kaip tai gali įvykti su žmonija ir pasauliu? Dėstytoja sakė: aš jau nugyvenau savo amžių, o jūs jauni dar pamatysite, būsite ir neigiamų įvykių liudininkais.

Iš Antavilių kaimo sunkvežimiu atvažiuodavo merginos kviesti mus į savo kaimo vakaruškas. Aplinkiniuose kaimuose beveik visi bernai buvo išvažiavę gyventi ir dirbti į miestus, tai kaimo merginos kviesdavosi į šokius mus. Šokiams grodavo estradinis orkestrėlis. Nedorų tikslų merginos neturėjo, nes tuo laiku net pabučiavimas į skruostą būdavo tabu! Pasibaigus šokiams jos su sunkvežimiu parveždavo kursantus atgal į poilsio namus.

Vieną sykį, kai nuvažiavome už Antavilių į kaimo šokius, salė buvo pilna šokėjų. Kai kurie atvykusieji kursantai pradėjo konfliktuoti su vietiniu jaunimu, paskui tarp jų prasidėjo muštynės. Vietiniai, kaimo bernai pradėjo mus visus atvažiavusius kursantus daužyti.

Baigėsi tuo, jog visus kursantus su guzais galvoje, mėlynėmis paakiuose parvežė atgal į poilsio namus, o mane nuvežė į Nemenčinės ligoninę, nes atrodžiau daugiausiai nukentėjęs. Ligoninėje išbuvau kelias dienas. Per tą laiką atvažiavo bendrabučio komendantė Elvyra pasidomėti apie įvykusias muštynes. Paprašiau jos nuvežti į valyklą išvalyti mano sukruvintą kostiumą.

Išrašymo iš ligoninės dieną ji atvežė išvalytą kostiumą ir kartu su komendantė grįžau į poilsio namus tęsti kursų programą.

Į ligoninę iš milicijos skyriaus buvo atvykę tardytojai, apklausė mane, nes buvo sulaikyti keli kaimo bernai kaltinami muštynių išprovokavimu. Pas mane į ligoninę buvo atėję ir tie kaltinami muštynių sukėlimu keli kaimo bernai. Jie atsiprašinėjo, gailėjosi dėl to įvykio, labai prašė manęs, jog tardytojui pasakyčiau, kad aš jiems atleidžiu, nes grėsė jiems didelė bausmė.

Meistrų tobulinimosi kursai jau ėjo į pabaigą, išlaikėme egzaminus ir įskaitas. Iškilmingoje rikiuotėje išdavė baigimo pažymėjimus, palinkėjo sėkmės tolimesniame darbe, greičiau elektrifikuoti Lietuvos kaimus ir miestelius.

Visi išsivažinėjome švęsti 1963-ųjų Naujųjų Metų.

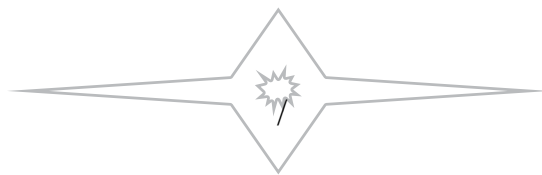
Per tą laikotarpį kol mokiausi kursuose, Klaipėdos SMV administracija pervedė mane dirbti meistro pareigose.

Mano darbo knygutėje įrašyta:

1962. XII. 01. Pervestas tolimesniam darbui į meistro pareigas.

Isakymo Nr. 100/ 29.XI.1962.

Po kursų baigimo išvažiavau namo į gimtąjį Šliktinės kaimą sutikti Naujųjų Metų kartu su tėvais.

Ketvirtoji dalis
SAUGUMIETIS

1963 m.

Hidroelektrinės ir vandens kanalai

Pirmoji Lietuvoje hidroelektrinė buvo pastatyta 1900 metais ant Virvytės upės, Sukončiuose, Akmenės rajone. O antroji, 1910 m. Anykščiuose ant Šventosios upės.

Dar 1909 m. buvo numatyta Lietuvoje beveik ant visų upių statyti įvairių galingumų hidroelektrines. Ačiū Dievui, kad taip neatsitiko, nes beveik pusė Lietuvos, gražiausi jos slėniai, būtų atsidūrę po vandeniu.

Lietuvos Nepriklausomybės laikais buvo pradėtos statyti mažosios hidroelektrinės. Iki 1941 metų hidroelektrinių su vandens ratais buvo 640, jų bendra galia sudarė 9000 kW. Per II-ji pasaulinį karą daug vandens jėgainių buvo sugriauta. 1958 metais veikiančių hidroelektrinių Lietuvoje beliko tik 111.

Hidroenergetikos statybų šalininkai sovietmečiu pradėjo planuoti ir statyti hidroelektrines ant stambiausių Lietuvos upių — Nemuno, Neries ir kitų vandeningesnių upių, tokių kaip Minija, Šešupė, Dubysa. Lietuvos šviesuomenė suvokė, jog Lietuva nedidelė ir reikia išsaugoti jos unikalų landšaftą, mėgino priešintis, tačiau jų balsas nebuvo išgirstas. 1959 m. užtvėnkė Nemuną tie Kaunu, pastatė galingiausią Lietuvoje 90 MW galios turbininę hidroelektrinę. Tai pirmoji ekologinė katastrofa per visą Lietuvos istoriją— po vandeniu atsidūrė 45 gyvenvietės, Rumšiškių miestelis su pirmąja sena bažnyčia ir varpine. Buvo sunaikinti augę miškai, sodai, iškeltos kaimų kapinės. Kad neužlietų tolimesnius miestelius, buvo įrengti pylimai, sausinimo kanalai, pastatytos vandens perpumpavimo stotys, sutriko žuvivaisa. Užtvėnkus Nemuną, susidarė 64 km² ploto vandens telkinys — Kauno marios. Trakų rajone buvo ruošiamasi pradėti statyti “TSRS šiaurės vakaruose” didžiausią šiluminę elektrinę, kurios vieno energobloko galingumas 15 kartų viršijo bendrą HE galingumą.

Vandens plotai ir upės Lietuvoje buvo pertvarkomi ir anksčiau, tačiau nebuvo tiek padaroma žalos gamtai.

1765 m. buvo iškastas, taip vadinamas, Oginskio kanalas, kuris sujungė Nemuno ir Dniepro vandenį. Oginskio kanalas buvo pirmasis sujungęs Baltijos ir Juodosios jūrų baseinus. Laivai iš Baltijos jūros galėjo pasiekti Juodąją jūrą, neplaukiant aplink Europą. Sutrumpėjus keliui, labai pagyvėjo laivyba, sparčiai ėmė augti šalia vandens kelio miestai. 1838 m. buvo iškastas Augustavo kanalas, sujungęs Vyslą su Nemunu, toliau Dubysos upe siekė Baltijos jūrą. Tikslas — apeiti Prūsijos valdomą teritoriją ir patekti į jūros uostus. 1863 m. iškastas Karaliaus Vilhelmo kanalas, sujungęs Minijos upę su Baltijos jūra. Ties Lankupiais 1873 m. kanale įrengtas šliuzas buvo vienintelis Lietuvoje. Pirmą kartą Europoje toks šliuzas buvo įrengtas XV a. Olandijoje. 1928 m. siekiant vandeniu aprūpinti Grigiškių popieriaus fabriką, Merkio vandenys per Papio ežerą nukreipti į Vokės upę. 1930 m. norint sumažinti Lėvens potvynius, tarp jo ir Nevėžio iškastas Sanžilės kanalas. 1963 m. iškastu kanalu, Šventosios vandenys nukreipti į Nevėžį.

“Saugumiečio” pradžia...

Po 1957 m. TSRS liaudies ūkio valdymo reorganizavimo prie Lietuvos Ministrų Tarybos buvo sudaryta Energetikos ūkio valdyba. Iki tol elektrifikacijos klausimus sprendė atskiros ministerijos — Komunalinio ūkio ministerija šefavo rajonų centrų elektrifikavimą, Žemės ūkio ministerija – kaimų ir kolūkių. Po reorganizacijos visa respublikos energetika ir kaimo elektrifikacija buvo atiduota į vienas rankas. Nemažai energetikos specialistų buvo aukštos kvalifikacijos inžinieriai-elektrikai, dalis jų aukštuosius mokslus buvo baigę dar Nepriklausomos Lietuvos universitetuose ar užsienio valstybėse.

Elektrifikacijos darbų mastas respublikos kaimuose ir miesteliuose pasidarė labai intensyvus, per trumpą laiką buvo sukurtos visos reikalingos struktūros ne tik greitai elektrifikacijos plėtrai, bet ir sudarytos sąlygos elektros generuojamai galiai didinti.

Elektros perdavimo linijų tiesimas vyko sparčiai, kūrėsi naujos specializuotos įmonės, buvo reikalingi vadovaujantys darbuotojai ir kvalifikuoti specialistai, buvo reikalinga užtikrinti saugų jų darbą. Iki tol darbo saugos inžinieriaus etato įmonėse iš viso nebuvo. Saugaus darbo sprendimo klausimai buvo priskirti techninio skyriaus darbuotojui kaip antraeilės pareigos. Jis, žinoma, atlikti jų kokybiškai ir negalėdavo.

Energetikos statybos trestas įpareigojo visas jam pavaldžias organizacijas nuo 1963 metų įvesti naują darbuotojo etatą, kuris organizuotų ir rūpintųsi technikos ir darbo sauga.

Pirmąją 1963 m. darbo dieną, baigęs 6 savaičių meistrų pasitarimo kursus, atvykau į Klaipėdos Statybos Montavimo valdybos kontorą. Sekretorė Vanda pasakė, kad valdybos viršininkas Poznanskis laukia mane savo kabinete. Viršininko kabinete prie darbo stalo sėdėjo vyr. inžinierius, techninio skyriaus viršininkas, kadru skyriaus viršininkė ir kiti atsakingi darbuotojai. Vyko valdybos gamybinis pasitarimas. Po trumpo pasisveikinimo pasiūlė prisėsti, paskui viršininkas pristatė susirinkusiems, kad aš esu paskirtas “valdybos saugumo technikos inžinieriumi”. Taip tuo metu vadinosi darbuotojas besirūpinantis darbo sauga. Trumpai juos vadino “saugumiečiais”...

Priminė, kad darbo saugos darbą reikės pradėti nuo nulio. Po to dar atsiminė paklausti manęs ar sutinku dirbti tokį darbą. Pasiūlymas buvo netikėtas, pradžioje truputi pasimečiau ir nustebau, o paskui apsidžiaugiau ir sutikau. Visiems susirinkusiems, ypač viršininkui, padėkojau už tokį pasitikėjimą ir pasižadėjau patikėtą darbą atlikti gerai. Vyr. inžinierius ir techninio skyriaus viršininkas paaiškino, kad saugumo technikos inžinieriaus etatas yra sukurtas naujai. Reikės naujai sukurti ne tik visą reikalingą dokumentaciją, bet ir pagerinti technikos ir darbo apsaugą, apskaitos kontrolę, o jie prižadėjo man padėti jeigu tik reikės. Man jau buvo beveik 19 metų...

Mano darbo knygutėje įrašyta:

*1963.01.01. Pervestas į inžinieriaus pareigas.
Iškymo Nr. 1/02.01.1963.*

*Pažymėjimas Nr.11
Energetikos Statybos Tresto
Klaipėdos Statybos
Montavimo Valdybos
Inžinierius.
Galioja iki
1963 m.
gruodžio
31 d.*

Techninio skyriaus kabinete man parodė darbo vietą, papildomai pastatė rašomąjį stalą su krėslu, palaisvintoje spintoje parodė, kokias lentynas galiu užimti. Techninio skyriaus darbuotojas perdavė segtuvą su dokumentais. Jame buvo vedamą apskaitą apie įvykusius nelaimingus atsitikimus.

Naujoje aplinkoje nelabai drąsiai jaučiausi, bet skyriaus darbuotojai priėmė mane geranoriškai, draugiškai, pavaišino kava, ir taip pradėjau dirbti naujose pareigose.

Kabineto gale, prie lango, sėdėjo techninio skyriaus viršininkas. Prie jo rašomojo stalo, buvo priglauostas kitas stalas už kurio sėdėjo skyriaus darbuotoja. Trečias rašomas stalas buvo pastatytas prie tų dviejų stalų galo — prie jo sėdėjo technikas-inžinierius, kuriam iki tol buvo pavesta tvarkyti darbo saugą.

Kitame kabineto gale, netoli lango, „šeimininkavo“ normuotoja Palmyra. Prie jos rašomojo stalo buvo pristumti du stalai atvažiuojuosiems meistrams priduoti ataskaitas. Mano darbo stalas buvo pastatytas per vidurį, dešiniau buvo normuotojos stalas. Kabinete buvo vienas telefono aparatas pastatytas ant nedidelio staliuko netoli normuotojos, nes jai daugiausia ir skambindavo iš objektų. Techninio skyriaus viršininkas buvo ramus darbuotojas, gerai žinojo savo darbo barą, sąžiningai dirbo ir mažai kišosi į tai kas vyksta aplinkui. Priešais viršininką sėdėjusi darbuotoja buvo priešingybe viršininko charakteriui — ji viską norėjo žinoti, tik atėjusi į darbą papasakodavo visas miesto naujienas. Trečias jų „būrelyje“ buvo darbuotojas, kaip žmonės sakydavo — „pasipūtėlis“, laikė save geriausiu, tobulesniu už kitus. Normuotoja Palmyra buvo linksmo būdo — visada padės, patars, užjaus, visada žmonėms linkėdavo tik gero. Jinai ir man nuoširdžiais patarimais padėjo „aklimatizuotis“ naujame kolektyve.

Darbo saugos inžinierius buvo tiesiogiai pavaldus valdybos vyriausiajam inžinieriui Januškevičiui. Man buvo išduotas tarnybinis pažymėjimas, jog aš ir esu tas valdybos inžinierius. Reikėjo naujai sukurti visą reikalingą dokumentaciją, analizuoti nelaimingų atsitikimų darbo vietose priežastis. Ieškojau tam darbui reikalingos literatūros miesto bibliotekoje-skaitykloje ir knygynuose. Privalėjau gilinti žinias ir domėtis kaip išvengti, kad ne tik nelaimingi atsitikimai nesikartotų, bet kad iš viso jų nebūtų.

Pradėjau nuo paprasčiausių dalykų. Pirmiausia paruošiau sąrašą dokumentų, kuriuose turėjo būti registruoti darbo saugos pažeidimų atvejai.

Sukūriau tokį dokumentų sąrašą:

- Nelaimingų atsitikimų valdyboje apskaitos žurnalą;
- Individualų darbo saugos žinių patikrinimo pažymėjimų išdavimo žurnalą (kiekvienam elektromonteriu ir vadovaujantiam personalui);
- Nelaimingų atsitikimų aktų aplanką;
- Saugumo technikos žinių patikrinimo žurnalus;
- Darbo įrankių (nagių, apsauginių diržų, kopėčių ir kt.) bandymo žurnalus;
- Kėlimo mechanizmų (el. telferių, keltuvų ir kt.) išbandymo žurnalus;
- Betoninių svorių (pagal atskirus bandymus) registracijos žurnalus;
- Įžeminimo varžų tikrinimo aktų formas ir registracijos žurnalus;
- Įvairių gaminių defektų registracijos žurnalus.

Paruoštus dokumentų projektus suderinau su vyriausiuoju inžinieriumi ir paskui atidaviau sekretorei spausdinimo mašinėle atspausdinti, po to nuvežiau į miesto spaustuotę, kad padaugintų tų dokumentų reikiamą kiekį.

Energetikos statybos trešte irgi buvo naujai įkurtas darbo saugos skyrius, jam vadovauti buvo paskirtas jaunas specialistas-inžinierius Petrauskas. Jis koordinuodavo visų pavaldžių įmonių darbo saugos inžinierių darbą. Telefonu paskambindavo, pasiteiraudavo kaip sekasi, ar nereikia pagalbos. Jei iškildavo sudėtingesnis darbo klausimas, visada jam paskambindavau ir paprašydavau patarimo.

Klaipėdos elektrinė turėjo daug įvairių pagalbinių pastatų, sandėlių, atviro tipo sandėliavimo aikštelių, angaro tipo patalpų. Vieną angarą atidavė mūsų valdybos žinion elektros medžiagoms sandėliuoti ir vieną atviro sandėliavimo aikštelę sunkesniems įrengimas laikyti. Atviro sandėlio teritorija buvo aptverta tvora, prie įvažiavimo buvo pastatytas namelis sargui, kuris kontroliavo įrengimų ir medžiagų išvežimą iš sandėlio teritorijos. Sandėlio teritorijos viduje buvo pastatytas vienaukštis mūrinis pastatas, kuriame buvo įrengti kabinetai tiekimo skyriaus darbuotojams, sandėlininkei ir sandėlio darbininkams bei patalpos smulkioms medžiagoms sandėliuoti.

Tame pastate atskiru įėjimu buvo įrengti du gyvenamieji kambariai atvykusiems svečiams laikinai apgyvendinti. Viename iš tų kambarių leido man apsigyventi, kol susirasiu išsinuomoti mieste kambarį. Vėliau buvau išsinuomojęs netoli autobuso stoties kambarį, bet pagyvenau kelis mėnesius ir vėl grįžau į tarnybinę patalpą, nes už ją nereikėjo mokėti nuomos mokesčio. Kambaryje prie sienų buvo dvi lovos, viduryje kambario stalas, sienoje spinta rūbams, spintelė su indais ir elektrinis virduklis. Man, kaip viengungiui, gyvenimo sąlygos buvo puikios. Valytoja, valydama kontoros kabinetus, išvalydavo ir mano kambarį, kas 10 dienų keisdavo patalynę. Sanitariniai-higieniniai mazgai buvo koridoriaus gale, ištisą parą, net nedarbo dienomis visada „saugojo“ sandėlių sargas!

Tiekimo skyriaus viršininku dirbo A. Gudelis, kuris kartu su tiekimo darbuotojais aprūpindavo įmonę reikalingomis medžiagomis ir įrengimais. Retkarčiais Gudelis ateidavo pas mane į kambarį pasisvečiuoti, kavos išgerti ar taip pakalbėti. Draugiškai su juo sugyvenau. Ir bendrai, su visais pastate esančiais darbuotojais, gražiai bendravome.

Maisto produktus nusipirkdavau parduotuvėje, pusryčius ir vakarienę valgydavau namie, kambarėlyje, o pietus valgydavau netoli elektrinės esančioje valgykloje. Mieste ant šaligatvio “prekybos taškuose” prekiaudavo daržovėmis ir vaisiais, o man labiausiai ir patikdavo valgyti pomidorus su aptepta sviestu juoda duona. Buvau nusipirkęs nedidelį šaldytuvą ir visada ten būdavo maisto produktų atsargų — rūkytos dešros bei kitokių mėsos gaminių. Ne visiems tai buvo prieinama... Valgyti miesto savitarnos valgykloje nebuvo brangu, buvo galima pavalgyti už 0,60 – 90 kap. Valgyklos šaltų patiekalų vitri-noje tarp įvairių patiekalų visada būdavo rūkyto ungurio porcijos, kurių kaina buvo tik 67 kap. Maisto produktai parduotuvėse nebuvo brangūs, tik jų pasirinkimo asortimentas nedidelis. Degtinės butelis kainavo 2,5 rub., geriausio konjako (armėniškas „Ararat“) butelis restorane kainavo 3,8 rub. Parduotuvėje mėsos kilogramas kainavo 1,1 – 1,8 rub. ir t. t. Eilinių darbuotojų vidutinis atlyginimas buvo apie 70 rub. per mėnesį. Energetinėje sistemoje darbuotojų atlyginimai buvo didžiausi.

Ekonomikos-planavimo skyriuje dirbo jaunas specialistas baigęs Vilniaus universitetą Algis Sadauskas. Jam, kaip jaunam specialistui, turėjo suteikti komunalinį butą. Kol atėjo eilė butui gauti, Algis trumpai apsigyveno kartu su manimi svečių kambaryje. Man buvo smagu su juo gyventi, kartu eidavome į miestą, kartu valgydavome, ir iš viso, su juo buvo lengva bendrauti. Jis papasakojo, kad penki jo bendrakursiai po baigimo studijų Vilniaus Universitete gavo paskyrimą dirbti Klaipėdos miesto įmonėse. Vienas jo kolegų paskyrimą gavo dirbti laivų statyklos įmonėje, kitas įsitaisė dirbti naujai pastatytame restorane „Vaiva“ direktoriumi. Sadauskas sakydavo, kad įsitaisė dirbti restorano direktoriumi „pagal blatą“, nes tai labai geras ir pelningas darbas. Mūsų šeimoje nuo mažens mama sakydavo, kad restoranuose, kavinėse ir panašiuose įstaigose dirba nelabai sąžiningi žmonės ir negarbingai elgiasi su klientais. Taip mums vaikams iš mažens buvo apibudintas restoranų darbuotojų darbas, bet čia, pasirodo, jog tas darbas prestižinis ir labai pelningas.

Vieną sykį Sadauskas pakvietė mane į „Vaivos“ restoraną kartu pavakarieniauti. Jis susirado direktorių (bendrakursį) ir mus abu pakvietė į atskirą banketinių pobūvių kambarį. Po trumpo pasikalbėjimo jis atsiprašė mūsų ir išėjo. Neužilgo jauna graži mergaitė pradėjo mums nešti įvairius maisto patiekalus. Atnešė skanaus ir stipraus gėrimo. Baigiant valgyti vakarienę vėl atėjo restorano direktorius, pasiteiravo ar ko nors dar pagedautumėm. Pasikalbėjo su bendrakursiu, prisiminė studentavimo laikus, aptarė dabartinio gyvenimo problemas, ir mudu su Sadausku atsisveikinę išėjome namo. Įdomiausia — nereikėjo sumokėti už vakarienę! Su Algiu vis retkarčiais čia ateidavome pavalgyti, nes čia labai skaniai ruošdavo įvairius žemaitiškus patiekalus. Restorano direktorius, kai pamatydavo mus atėjusius pavakarieniauti, visada ateidavo ir paklausdavo ar ko nors mudu dar pageidaujame, jis visada elgėsi kultūringai ir taktiškai.

Iš Klaipėdos spaustuvės parsivežiau atspausdintus visus reikalingus darbo pradžia dokumentus. Prasidėjo konkretus darbas supažindinti su paruošta dokumentacija valdybos administracijos darbuotojus, visų aikštelių vadovaujančius pareigūnus, visus elektromontierių ir žemesnės kvalifikacijos darbuotojus.

Buvo sukviestas valdybos administracijos darbuotojų susirinkimas darbo saugos klausimais. Jame nutarta atestuoti darbuotojus ir jiems įteikti darbo saugos žinių patikrinimo pažymėjimus. Darbo saugos inžinierius buvo įpareigotas instruktuoti visus naujai priimamus į darbą asmenis. Kadru skyriaus viršininkė Aksionova buvo įpareigota paruošti tuo klausimu įsakymą ir supažindinti su juo visus įmonės darbuotojus. Su vyriausiuoju inžinieriumi jam skirta tarnybine mašina apvažiavome visas pavaldžias įmonei aikšteles, supažindinome darbuotojus su valdybos įsakymu. Ne visi darbuotojai su tokiomis sąlygomis sutiko, bet vyr. inžinierius išaiškino, kad toks reikalavimas yra būtinas, nes visoje energetinėje sistemoje darbo sauga ir technikos saugos reikalavimai yra pagrindas suvedant socialistinio lenktyniavimo rezultatus. Dar priminė, jog už šito įsakymo vykdymą atsakingi aikštelių viršininkai, o naujam darbo saugos inžinieriui pavesta to įsakymo vykdymą kontroliuoti.

Kadru skyriaus viršininkės paprašiau, kad pateiktų visų darbuotojų sąrašus, nes reikėjo paruošti kiekvienam darbuotojui darbo saugos žinių patikrinimo pažymėjimus. Su jau paruoštais pažymėjimais ir registracijų žurnalais bei kita dokumentacija reikėjo aplankyti visas objektuose dirbančias brigadas, ir po trumpo instruktavimo įteikti visiems pažymėjimus. Vyr. inžinierius paskyrė man savo automobilį su vairuotoju. Pirmoji kelionė buvo į Plungės aikštelę. Su viršininku A.Simonaičiu aptarėme objektų lankymo grafiką ir kartu išvažiavome pas dirbančius elektromontierių. Meistras sukviestas kiekvienos brigados vyrus, o aš kiekvienam išaiškinau darbo saugos reikalavimus, po to kiekvienam elektromontieriui įteikdavau darbo saugos taisyklių patikrinimo pažymėjimus. Iš viso buvo patvirtintos penkios darbo saugos žinių patikrinimo grupės. Žemiausia grupė vadinosi ant-ra — nekvalifikuoto darbo darbuotojams. Aukščiausia grupė — penkta, skirta elektromonteriams dirbantiems įrenginiais elektros įtampos aplinkoje.

Įspėdavau, kad šiuos darbo saugos žinių patikrinimo pažymėjimus turėtų kiekvienas darbuotojas darbo metu.

Per kelias savaites apvažiavau visas aikštelių brigadas, su visais darbuotojais pasikalbėjau, išdaviau pažymėjimus.

Darbo saugos inžinierių kursai .

Su kitų valdybų darbo saugos inžinieriais kalbėdavomės telefonu, vienas kitą konsultuodavome, aptardavome bendrus darbus. Visi sakydavo, jog labai trūksta literatūros apie darbo saugą. Metodinės literatūros prašydavome ir EST darbo saugos vado Petrausko. Jis visada atsiųsdavo naujai išėjusią iš spaustuvės brošiūrą.

Netikėtai, vieną dieną, telefonu paskambino Energetikos statybos tresto darbo saugos skyriaus viršininkas Petrauskas ir pranešė žinią, jog bus organizuojami darbo saugos inžinierių tobulinimosi kursai. Vėliau atsiuntė ir raštą, jog nuo 1963 m. balandžio 8 d. minėti DS kursai vyks Vilniuje, Lietkoopsąjungos poilsio namų „Šilas“ patalpose. Man kursų vieta buvo žinoma, nes prieš keturis mėnesius tenai vyko meistrų tobulinimosi kursai.

Kadruų skyriaus viršininkė Aksionova paruošė valdybos įsakymą, jog aš trims savaitėms komandiruojamas į tobulinimosi kursus Vilniuje. Į šituos kursus atvyko ir iš elektros tinklų, šiluminių elektrinių darbo saugos inžinieriai-inspektoriai, moterys ir vyrai. Anksčiau, kai vyko meistrų tobulinimosi kursai, grupę sudarė vien tik vyrai. Dabar grupėje buvo ir nemažai moterų, ypač iš elektrinių ir elektros tinklų. Kai grupę sudaro ir vyrai, ir moterys, mokymasis darosi įdomesnis, ne taip prailgsta paskaitų klausymasis. Per paskaitas dėstytojams užduodami įvairūs klausimai ne tik iš dėstomo dalyko, bet padiskutuojama ir įvairiais kitais gyvenimiškais pamąstymais. Tuo metu, čia vyko pramonės įmonių ir kolūkių elektrikų tobulinimosi kursai. Kursantų bendrabučio komendantė, kaip ir anksčiau, buvo poilsio namų vyr. buhalterė Elvyra, o kursų koordinatore — mokymo kombinato darbuotoja Elytė. Iš ryto — paskaitos, paskui pietų pertrauka, po paskaitų — vakarienė. Valgydavome poilsio namų savitarnos valgykloje, kurioje buvo gausus patiekalų asortimentas. Vakare buvo galima žiūrėti filmą, žaisti biliardą ar naudotis vietine biblioteka-skaitykla. Šeštadieniais ir sekmadieniais vykdavo šokių vakarai arba atvykdavo koncertuoti saviveikliniai meno kolektyvai. Politinio lavinimo paskaitas skaitė vyr. energetikos valdybos kadruų skyriaus viršininkas Ignatavičius.

Darbo saugos dalykus dėstė irgi Vyr. energetikos valdybos darbo saugos tarnybos darbuotojai Juodis, Barauskas ir kt. Beveik visų disciplinų dėstytojais buvo parinkti energetikos valdybos ar energetikos statybos tresto vadovaujantieji specialistai-inžinieriai. Jie gerai mokėjo ne tik dėstomo dalyko teoriją, bet turėjo ir praktinio patyrimo dėstomo dalyko srityje.

Trys savaitės paskirtos tobulinimosi kursams prabėgo įdomiai ir greitai. Visiems kursantams, išklausiusiems visų dėstomų dalykų paskaitas ir išlaikiusiems egzaminus, buvo išduoti kursų baigimo pažymėjimai.

Pažymėjimas Nr. 860
Šis pažymėjimas išduotas drg. Alminui Justinui, pažymėti, kad jis baigė Lietuvos TSR Liaudies Ūkio Tarybos Mokymo kombinato Vyr. Energetikos ir Elektrifikacijos Valdybos saugumo technikos ir eksploatacijos inžinierių-inspektorių specialybės trijų savaičių tobulinimosi kursus. Egzaminų komisijos pirmininkas Liaudies ūkio tarybos parašas/antspaudas, Mokymo kombinato direktorius parašas/antspaudas.

1963 m. balandžio mėn. 28 d.

Kitame knygutės puslapyje buvo mokymo dalykų įvertinimas:

1. Politinis lavinimas 6 val. Įskaityta.
2. Elektros įrengimų izoliacija ir apsauga nuo antitampių 14 val. Įsk.
3. Relinė apsauga ir elektrinė automatika 10 val. Įskaityta.
4. Operatyvinis darbas ir operatyviniai perjungimai 6 val. Įskaityta.
5. Inžinieriaus-inspektoriaus darbo organizavimas 10 val. Įskaityta.
6. El. perdavimo linijų laidų montavimas 8 val. Įskaityta.
7. Alyvų-tepalų ūkis 4 val. Įskaityta.
8. Saugumo technika 38 val. 5/l. gerai.
9. Katily priežiūros objektų eksploatavimo taisyklės 12 val. Įskaityta.

Direktoriaus pavaduotojas mokymo reikalams

Antspaudas/parašas

Elektromonterių egzaminavimas

Su vyriausiuoju inžinieriumi kartu važiuodavome į objektus patikrinti kaip juose vykdomi darbo saugos reikalavimai. Pasirodė, jog aikštelių viršininkai, darbų vykdytojai ir meistrai teisingai vykdė valdybos įsakymo reikalavimus. Visi darbuotojai darbo metu turėjo reikalaujamus darbo saugos žinių patikrinimo pažymėjimus. Juose buvo įrašyta kokią jis turi darbo saugos grupę, tikrinome ar jo vykdomi darbai atitinka suteiktai grupei. Pagrindinis darbuotojų, elektromonterių, elektrikų, montuotojų atlyginimas priklausė nuo turimos darbo saugos grupės. Buvo 7 elektromonterių kvalifikacinės kategorijos ir, žinoma, labai skyrėsi jų darbo užmokestis.

Valdyboje buvo įsteigta nuolat veikianti kvalifikacijos kėlimo komisija, kuri laikas nuo laiko egzaminuodavo valdybos elektromonterius ir įvertindavo jų žinias, suteidavo atitinkamą kategoriją. Kvalifikacinę komisiją sudarė: valdybos vyriausias inžinierius, darbo saugos inžinierius ir aikštelės viršininkas arba darbų vykdytojas. Paskirtą dieną mes su vyr. inžinieriumi išvykome į Plungės aikštelę egzaminuoti darbuotojų, kurie norėjo gauti aukštesnę kvalifikaciją. Susirinko labai daug darbuotojų. Egzaminavimo metu, be kvalifikacinių žinių patikrinimo, kai kurie darbuotojai išsipasakodavo kokia sunki jų šeimos padėtis ir prašydavo padidinti jo atlyginimą. Egzaminuoti darbuotojus buvo sunkus, varginantis ir sudėtingas darbas tiek komisijos nariams, tiek aikštelės administracijai. Pamatai žmonių gyvenimus, kiekvieno atskirus likimus, ir matai koks yra visos respublikos žmonių pragyvenimo lygis. Energetikų atlyginimai buvo aukščiausi, palyginus su kitomis respublikos pramonės šakomis ir tuo energetikai didžiavosi. Į mano darbo apimtį įeidavo aplankyti eilės tvarka visus statomus objektus, konsultuoti ir tikrinti darbo saugos lygį visų elektromonterių ir EPL statytojų darbo vietose.

Kai vyr. inžinieriaus mašina būdavo užimta, į objektus važiuodavau maršrutiniais tarpmiestiniais autobusais. Štai pavyzdžiui: nuvažiuoju autobusu į Plungę, toliau aikštelės transportu vykstu į objektą susitikti su elektromonteriais.

Kelioms dienoms išsirašydavau komandiruotės pažymėjimą, nuvažiaavęs užsisakydavau viešbutyje kambarį ir paskui dirbdavau pagal suderintą grafiką.

Kai susitikdavau su savo buvusiais bendradarbiais, jie mane girdavo už tai, kad aš „neriečiu nosies“ taip kaip kiti, kurie nueina karjeros keliu. Brigadininkas Bubnelis, su kuriuo pažįstami iš Kartenos miestelio elektrifikacijos laikų, pasakė, jog aš sugebėjau išlikti toks pat kaip ir ankščiau, be jokio išdidumo demonstravimo. Klaipėdos SM valdyboje pagal rangą pasidariau trečias asmuo, ir personaline mašina dalindavomės su vyr. inžinieriumi.

Vieną rytą vyr. inžinierius, atėjęs į mano kabinetą, pasakė, kad į Plungės aikštelę man reikia važiuoti vienam, nes jis negali kartu važiuoti, dėl kažkokių reikalų, o vairuotojas automobilyje manęs jau laukia. Nuvažiaavęs į aikštelę, pamačiau daug susirinkusių darbuotojų, suvažiavusių beveik iš visų objektų. Aikštelės viršininkas Simonaitis manęs paklausė, kodėl neatvyko vyriausiasis inžinierius, nes šiandien pagal patvirtintą grafiką turi vykti elektromonterių kvalifikacijos kėlimo egzaminai. Kai pavyko telefonu susisiekti su vyr. inžinieriumi Januškevičiumi, jis paliepė man vienam su aikštelės viršininku egzaminuoti darbuotojus, o jis vėliau pasirašys ant žinių patikrinimo žiniaraščio, atsiprašė, kad neprisiminęs egzaminavimo dienos.

Sunki diena buvo ir man, ir aikštelės administracijai, nes labai daug darbuotojų norėjo pakelti savo kvalifikaciją (žinoma ir padidinti savo atlyginimą). Žinių patikrinimo eiga buvo paruošta pagal kategorijas ir kiekvienai kategorijai buvo paruošti egzaminų bilietai. Viena biliete (pagal kategorijas) surašyti 5 klausimai. Išsitraukus bilietą duodama pasiruošti, o paskui pradeda komisijos nariams atsakinėti į klausimus. Bilietų klausimai buvo iš specialybės ir praktinių darbų, bet nesimokiusiems specialybės, atsakinėti buvo sunku.

Diena prabėgo greitai, o norinčių pagilinti žinias dar buvo likę nemažai. Aikštelės viršininkas pasakė, jog kas šiandien nespėjo, egzaminų komisija sukviess juos pagal grafiką kitą dieną. Pasiūliau aikštelės viršininkui pasilikti ir išegzaminuoti visus atvykusius darbuotojus. Jis man pasiūlė egzaminuoti be jo su vienu iš jo aikštelės meistrų. Jis, pasitikėdamas manimi, pasirašė ant egzaminų protokolo ir išvyko.

Išegzaminavome visus likusius elektromonterius, nors ne visi sugebėjo pakelti savo kvalifikaciją. Vienas elektromonteris, jo pavardė Preibys, kurį anksčiau pažinojau kaip darbštų ir sąžiningą darbuotoją, įrašiau į egzaminų lapą, nors jo žinios nevisai atitiko reikalaujamai kvalifikacinei kategorijai.

Su vairuotoju pavakarieniavome Plungės restorane ir jau vėlų vakarą išvažiavome namo į Klaipėdą.

Kai kvalifikacinių žinių patikrinimo protokolą pasirašė vyriausias inžinierius, nunešiau jį kadrų skyriaus viršininkei Aksionovai. Ji buvo ir valdybos partinės (kompartijos) organizacijos sekretorė. Planavimo ir ekonomikos skyriaus viršininkas Sadauskas buvo komjau-nimo organizacijos sekretorius, technikinio skyriaus normuotoja Palmyra buvo išrinkta profsąjungos pirmininke. Mane išrinko SM valdybos DOSAAF (rusiškai: dobrovolnaja obščestva sodeistvia armiji, aviacijai ir flota; lietuviškai: laisvanoriška organizacija armijai, aviacijai ir laivynui remti) pirmininku. Nors ši organizacija nebuvo populiari, bet šiek tiek darbuotojų suagitavau ir padidinau joje narių skaičių. Paskui nupirkau keturis smulkaus kalibro šautuvus ir suorganizuodavau skyriaus darbuotojams šaudymo varžybas. Klaipėdos miesto milicijos valdyba, kaip SMV DOSAF pirmininkui, išdavė leidimą pirkti šovinius ir nešioti šautuvą. Šautuvus laikiau savo gyvenamajame kambaryje prie sienos. Iš miesto milicijos valdybos atėjo patikrinti kaip saugomi šautuvai toks Fiodoras Ivanovičius. Tas nuoširdus pagyvenęs vyriškis paliepė pagaminti metalinę spintą ir šautuvus, ir šovinius laikyti užrakintus metalinėje spintoje. Pabraižiau ant popieriaus lapo tos spintos eskizą ir Saugų aikštelės gamybinėje bazėje ją pagamino. Toliau šautuvus joje ir laikiau.

Vėliau su tuo Fiodoru Ivanovičiumi susidraugavome. Kai atėdavo tikrinti pas mane laikomų šautuvų, ilgai šnekėdavomės. Jo profesija buvo istorikas, o Klaipėdoje gyvenęs daugiau kaip 8 metai. Jo duktė, pedagogė, ištekėjo už tarybinės armijos karininko, kuris po karo pasiliko Klaipėdoje. Fiodoras, dar gyvendamas Maskvoje, savo mokslinio darbo temą buvo pasirinkęs apie Lietuvos Didžiąją Kuni-gaikštystę, jos įkūrimą, klestėjimą ir žlugimą. Jis apie tą Lietuvos laikotarpį man papasakodavo daugiau, negu aš iki tol žinojau.

Su valdybos vyr. inžinieriumi išvažiavome į Šilutės raj. patikrinti kaip vyksta elektrifikacijos darbai šio rajono objektuose. Pakeliui užsukome į Saugų gamybinę-ūkinę bazę. Jos viršininku dirbo buvęs meistras Jokubauskas, sąžiningas, darbštus ir taktiškas vadovas. Čia buvo gaminami gelžbetoniniai stulpai žemos įtampos elektros oro perdavimo linijoms, betoniniai skersiniai 10 kV EPL stulpams, betoniniai rygeliai stulpų sutvirtinimui ir kitokie gelžbetoniniai gaminiai. Čia darbuotojai suvirindavo metalo konstrukcijas, darydavo metalo bei medžio gaminius.

Apžiūrėjome bazę, patikrinome darbuotojų darbo saugos kvalifikacijos pažymėjimus, atsisveikinome ir išvykome į kitus objektus.

Pagal numatytą planą, nuvažiavome į Kintų žuvininkystės tarybinį ūkį, kur žemos įtampos brigados tiesė elektros perdavimo liniją, atliko instaliacijos darbus ūkio padaliniuose. Susitikome su elektro-monteriais, patikrinome ar visi išlaikę kvalifikacinius egzaminus ir turi pažymėjimus.

Ruošiantis išvažiuoti į Rusnės pusę, prie manęs priėjo elektrikas Preibys, kuriam buvau per egzaminus pakėlęs kvalifikaciją, pakvietė grįžtant iš Rusnės užsukti pas jį į Kintus, jis norėjo mums padovanoti neseniai sugaudytų ungurių. Pasakiau, kad užsukti negalėsime, nes iš Rusnės grįšime per Šilutę, o tenai vakare su vyr. inžinieriumi pavakarieniausime ir važiuosime namo į Klaipėdą. Vakare, vakarieniaujant Šilutės restorane, prie staliuko priėjo Preibys, ir pasakė, jog mums skirtus ungurius jau padėjo į mūsų mašiną — „viliuką“, juos saugo mūsų vairuotojas.

Sugrįžus į Klaipėdą, paėmiau medinį lagaminą su unguriais, palydėjau vyr. inžinierių iki jo buto durų. Jo žmona, atidariusi buto duris, vėl užsipuolė, jog parvedu namo „pavargusį“ jos vyrą, bet, kai parodžiau ungurius, nusiramino. Vyr. inžinieriaus žmona visų ungurių, nepaėmė, nes, sakė, negalės jų visų apdoroti. Likusius lagamine ungurius parvežiau savo buto šeimininkei, kur tuo metu buvau išsiuomojęs kambarį.

Kitą dieną dalį ungurių šeimininkės sūnus išrūkė, o likusius — virtus ir keptus, kartu su šeimininkės šeima suvalgėme per kelias dienas.

Patikrinimo komisija

EST darbo saugos skyriaus viršininkas Petrauskas man paskambino ir pasakė, jog už savaitės suvažiuoja į Klaipėdos SMV visų valdybų darbo saugos inžinieriai patikrinti kaip valdyboje laikomasi darbo saugos reikalavimų. Dėl to nepergyvenau, nes žinojau jog visą dokumentaciją tvarkiau teisingai, pagal reikalavimus.

Suvažiavo visų SMV darbo saugos inžinieriai ir komisijos pirmininkas Petrauskas. Su mūsų valdybos viršininku Poznanskiu ir vyr. inžinieriumi buvau suderinęs, jog mūsų valdybos objektų tikrinimo komisijai skirtų didesnę mašiną.

Atvykusius tikrinimo komisijos narius priėmė mūsų valdybos viršininkas. Jis supažindino juos su įmonės pasiekimais bei perspektyviniais planais, pasveikino visus atvykusius, pristatė Klaipėdą — didžiausią Lietuvos uostamiestį ir palinkėjo visiems turiningai praleisti laiką.

Pirmąją dieną pateikiau dokumentus, kuriuose matėsi kaip vykdomi EPL darbuotojų darbo saugos tikrinimo ir priežiūros reikalavimai. Mūsų SMV buvo „jauniausia“ EST energetinėje sistemoje, jai tik antri metai, todėl tikrintojams buvo įdomu sužinoti viską — kaip tvarkoma dokumentacija, kokie buvo DS pažeidimai ir t. t.

Kitą dieną išvykome į objektus susipažinti su EPL statybos darbuotojais, elektromonteriais, brigadininkais, meistras, darbų vykdytojais ir pamatyti kaip laikomasi DS reikalavimų darbo vietoje. Per tris dienas su komisijos nariais apvažiavome visus elektros linijų statytojų ir montuotojų objektus, kurie buvo išsidėstę Plungės, Skuodo, Telšių, Kretingos ir Šilutės rajonuose, ir susitikome su visais darbuotojais. Paskutinę tikrinimo dieną komisijos nariai aptarė tikrinimo rezultatus ir surašė STT patikrinimo protokolą. Su protokolo išvadomis supažindino valdybos viršininką ir vyr. inžinierių Januškevičių. Man buvo malonu išgirsti, kad komisijos pirmininkas Petrauskas pagyrė mano darbą, jog per trumpą laiką paruošiau ir praktiškai įgyvendinau reikalingą dokumentaciją, gerai sutvarkiau saugumo technikos ir darbo saugos sistemą valdyboje.

Vėliau už gerą darbą man buvo paskirta piniginė premija.

Vakarais, po patikrinimo išvykų, organizuodavau komisijos narių turiningą laisvalaikį. Tomis dienomis Klaipėdos dramos teatre vyko spektaklis „Herkus Mantas“. Suorganizavau visiems svečiams bilietus pasižiūrėti to istorinio vaidinimo. Kitos dienos vakare „Klaipėdos“ viešbučio restorane dalinomės įspūdžiais apie vakarykštį spektaklį. Jiems patiko, kad tokiuose istoriniuose spektakliuose parodoma Mažosios Lietuvos istorija — 1273 m. Herkus Manto vadovaujamo prūsų sukilimas prieš kryžuočius. Baisiausia, kad Manto bendražygis išdavė kryžiuočiams savo vadą Mantą. Kai kryžuočių vadas paklausė Herkaus Manto, koks būtų jo priešmirtinis paskutinis pageidavimas, jis pageidavo, kad jo išdavikas būtų nubaustas mirtimi. Kryžuočiai taip ir padarė, sakydami — vienu priešu daugiau ar mažiau, ir prie Herkaus Manto akių jo išdavikui nukertą galvą. Pasirodo, jog išdavikų ir kolaborantų nuo viduramžių iki dabartinių laikų niekas nemėgsta!

Svečiams aprodžiau daugelį man žinomų įžymių Klaipėdos vietų, kad geriau pažintų ir būtų dėmesingi ne tik sostinei Vilniui, bet ir trečiam pagal dydį Lietuvos miestui. Visgi, vienintelis ir svarbiausias Lietuvos uostas!

Tuo pačiu metu iš EST buvo atvykusi komisija tikrinti valdybos ekonominius-finansinius ir buhalterijos rodiklius. Patikrinimo metu neaptiko jokių finansinių-ūkinė apskaitos pažeidimų. Po patikrinimo, vyriausiasis buhalteris, išanalizavęs ūkinės veiklos tikrinimo rezultatus, buvo patenkintas veiklos darbu.

Vėliau, atėjęs į mūsų kabinetą, nelabai piktai, pasakė jog dėl manęs gavęs komisijos pastabą, nes anksčiau nežinojęs, kad aš kad toks jaunas... Mat, pagal veikiančius įstatymus, nepilnamečiai darbuotojai buvo atleidžiami nuo fizinių asmenų pajamų mokesčių ir tikrinimo komisija įrašė vieną negerą buhalteriu punktą — gražinti man išskaičiuotų mokesčių sumą.

Mano atlyginimas, dirbant darbo saugos inžinieriumi, buvo mažesnis negu gaudavau dirbdamas objektuose elektromonteriu. Vėliau ten dar gaudavau ir didesnę brigadininko atlyginimą, o prie jo nuolat mokėjo ir lauko priedą

Šitas fizinių asmenų pajamų mokesčio sugražinimas buvo man labai naudingas...

Klaipėdos elektrinė

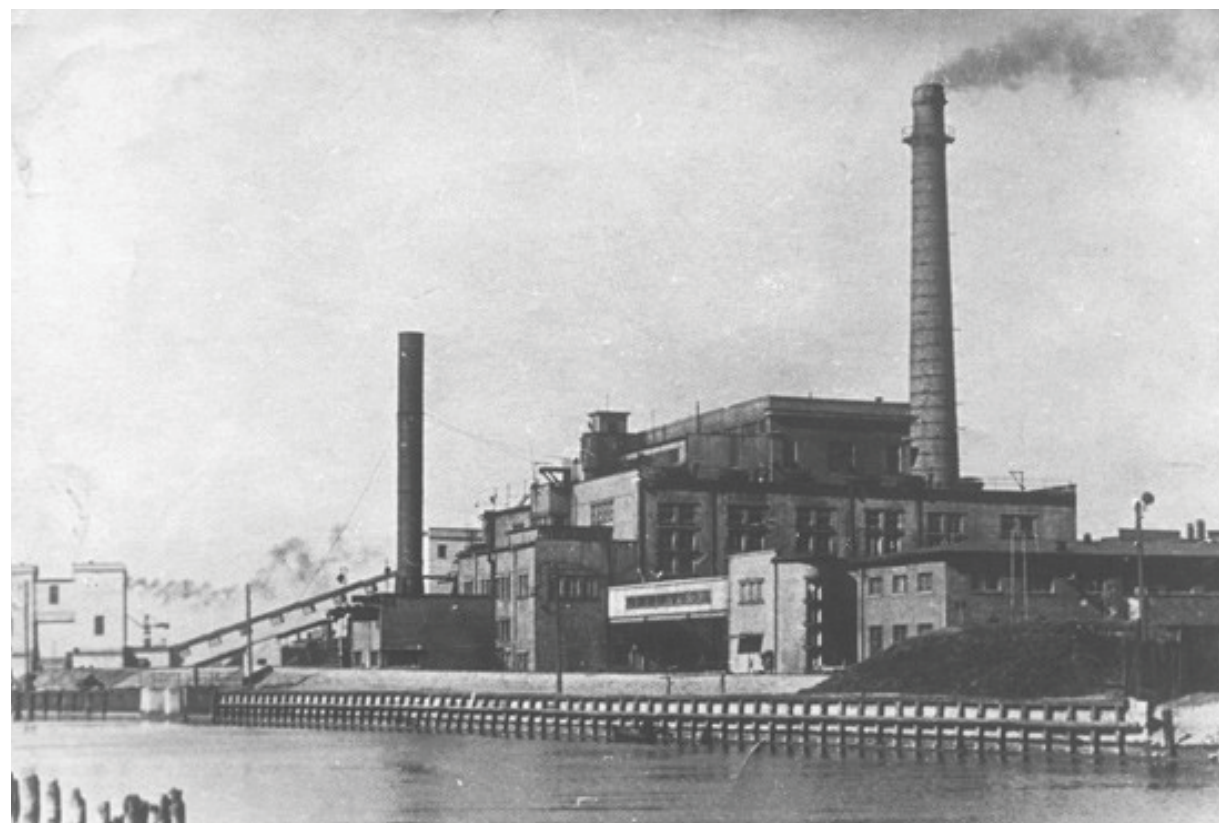
Klaipėdos elektrinės administraciniame korpuse truputį suspaudę elektrinės darbuotojai skyrė mūsų SM valdybos darbuotojams antrame aukšte 5 kabinetus. Su elektrinės darbuotojais tekdavo nuolat susitikinėti bei bendrauti, tartis įvairiais gamybiniais ir kitais klausimais. Elektrinės darbo saugos inžinierė-inspektorė, rusų kilmės moteris Tamara, man padėdavo ir patardavo darbo saugos ir kitais gamybiniais klausimais. Jinai irgi dalyvavo DS inžinierių-inspektorių tobulinimosi kursuose Vilniuje. Tekdavo neformaliai pabendrauti ir su elektrinės direktoriumi Vytautu Petručiu. Jis įdomiai papasakojo apie įmonės veiklos pradžią ir pirmuosius savo darbo pradžios prisiminimus.

1929 m. ant Danės upės kranto buvo pastatyta anglims kūrenama elektrinė. Ją statė Frankfurto prie Maino EAG firma, tik darbininkai buvo vietiniai, Klaipėdos krašto žmonės. Tuo metu ši elektrinė buvo moderniausia Lietuvoje. Prieš karą (1933 – 1941 m.) direktoriumi dirbo toks ponas Müller, kuris, pagal vokišką tvarką, gerai organizavo ir administravo elektrinės darbą. Karo metu (1942 – 1945 m.) elektrinės direktoriumi dirbo Alois Jarrer. Po karo, pakol dar energetinėje sistemoje neįsigalėjo sovietinė santvarka, elektrinei vadovavo Šolomas Grozdenskis. Vėliau (1946 – 1959 m.) elektrinės darbui vadovavo iš Maskvos atsiųsti rusų tautybės pareigūnai (buvo trys direktoriai). Laikas nuo laiko jie buvo keičiami, pradžioje: Aleksandr Markin, vėliau Karp Borovkov ir (1953 – 1959 m.) Vasilij Bairikov. Nuo 1959 m. ŠEC direktoriumi dirbo labai žymus energetikos specialistas Vladas Grigaravičius, kuris su grupe specialistų pradėjo elektrinės rekonstravimo darbus.

Baigiantis antrajam pasauliniam karui, vokiečiai suspėjo demontuoti ir išvežti iš Klaipėdos nemažai elektrinės įrengimų, o 1945 m. sausio mėn., miestą apsupus tarybinei armijai, vokiečiai susprogdino abu elektrinės kaminus. Ištuštėjusiai Klaipėdai jau 1945 m. kovo mėn. iš laikinos dyzelinės elektrinės vėl išsižiebė elektros šviesa. O jau 1945 m. spalio mėn. paleidžiamas 1500 kW galios energoblokas.

Elektrinės atstatymo darbai paspartėjo, kai Prūsijoje Peisės vietovėje (Svetlyj) buvo rasti ir grąžinti vokiečių demontuoti Klaipėdos elektrinės įrenginiai. 1948 m. elektrinė pasiekė 1943 m. turėtą 19500 kW galingumą. Įvykusiame Lietuvos energijos valdybos susirinkime, elektrinė pripažinta geriausia Klaipėdos krašte, o nutiesus 15 kV elektros tiekimo linijas, jos energiją gavo Palanga, Kretinga, Gargždai ir Šilutė.

Vytautas Petrulis papasakojo, kad jis (1953 m.) ką tik baigęs studijas Kauno Politechnikos institute su dar dviem kitais inžinieriais, pagal paskyrimą, atvažiavo čia dirbti. Juos Klaipėdoje priėmė nelabai draugiškai, nes vadovybė buvo grynai rusiška, netgi lietuviškai kalbėti įmonės viduje buvo nepriimtina..., o 1962 m. elektrinės direktoriumi paskyrė jį —Vytautą Petručių...

Klaipėdos elektrinė 1929 metais.

KLAIPĖDA

Miesto pradžia laikomi 1252 metai. Livonijos ordinas nusiaubė gyvenvietę ir jos vietoje pastatė Memelburgo pilį, prie kurios kūrėsi miestas. 1258 m. suteiktos Liubeko miesto teisės. Klaipėdos vardas (*Caloypede*) pirmą kartą minimas Vytauto laiške 1413 m. Vokiečių ordino valstybei žlugus, nuo 1525 m. Klaipėda priklausė Prūsijos hercogystei, nuo 1701 m. – Prūsijos karalystei. 1540 m. beveik visas miestas sudegė. 1629–1635 m. miestą valdė Švedija. 1807–1808 m. Klaipėda buvo Prūsijos karaliaus šeimos ir karališkojo dvaro rezidencijos vieta. 1871 m. kartu su Prūsija tapo Vokietijos imperijos dalimi. 1904 m. Klaipėdoje ėmė kursuoti elektrinis tramvajus. Pagal Versalio sutartį (1919 m.) miestas ir Klaipėdos kraštas 1920 m. perduotas Antantės valdymui, Klaipėdoje įsikūrė prancūzų karinis garnizonas. 1923 m., Lietuvos vyriausybei parėmus Klaipėdos krašto gyventojų sukilimą, miestas 1923 m. sausio 15 d. prisijungė prie Lietuvos Respublikos. Klaipėdos kraštą Lietuvai pripažino ir Tautų Lygos ambasadorių konferencija. Lietuvos vyriausybei, neturėjusiai galimybės šį kraštą apginti jėga ir priėmus Vokietijos ultimatumą, 1939 m. kovo 23 d. miestą užėmė nacistinė Vokietija.

1945 m. sausio 28 d. Klaipėdą užėmė sovietų kariuomenė ir grąžino šį vokiečių okupuotą kraštą Lietuvai. Pagal Potsdamo susitarimus, bei pagal atskirą aktą, visos Vokietijos užimtose teritorijose nuo 1937 m. pripažintos užgrobtomis neteisėtai. 1945 m. beveik visi įvairių tautybių gyventojai iš miesto pasitraukė kartu su vokiečių kariuomene. 1946–1953 m. miestas buvo iš naujo apgyvendintas, tarp naujų gyventojų didelę dalį sudarė rusai ir kitų sovietinių respublikų gyventojai. Tuo pačiu metu į miestą grįžo bei aktyviai kėlėsi ir lietuviai. 1959 m. jų buvo jau 55,2 %. Jų procentas po truputį nuolat augo.

Teatro aikštės dalis XX a. pradžioje

Klaipėdos miestas yra itin išplėstas iš šiaurės į pietus palei jūrą siaurame ruože. Teatro aikštė yra Klaipėdos miesto širdis. Tarpukariu šis senamiestis buvo laikomas vienas gražesnių Šiaurės Europos regione. Per miestą teka Danės upė su virš jos įrengtais pakeliamaisiais tiltais laivams praplaukti. Po antrojo pasaulinio karo, esant sovietinei okupacijai, buvo priimtas sprendimas apgriautų architektūros paminklų neatstatyti, nemažai dar tuo metu išlikusių pastatų buvo nutarta nugriauti.

Klaipėdos panorama prieš antrąjį pasaulinį karą.

Danės upė su Biržos pakeliamuoju tiltu.

Laisvalaikį Klaipėdoje leisdavome įvairiai. Kartą su Sadausku aplankėme piliavietę, nuo kurios statybos senovėje ir prasidėjo Klaipėdos miestas.

Klaipėdos miesto gyventojai vasaros laikotarpiu naudojami trimis prie Baltijos jūros įrengtais paplūdimiais. Pats švariausias paplūdimys buvo Smiltynėje, bet patekti į jį reikėjo keltu per Kuršių marias. Kitas paplūdimys buvo Melnragėje, bet čia jūros vanduo buvo daugiau užterštas negu Smiltynėje. Trečias paplūdimys — Kalotėje, bet į ten reikėjo važiuoti maršrutiniu autobusu.

Valdybos darbuotojai, ypač moterys, vasaros laikotarpiu po darbo skubėdavo į prielauką, kad galėtų greičiau keltu persikelti per Kuršių marias ir patekti į Smiltynės paplūdimį. Nuo mūsų darbovietės iki prielaukos buvo visai netoli, einant Danės upės krantine tik 5 min. kelio. Einant į Klaipėdos prielauką pereidavome per Pilies tiltą. Tai pats seniausias varstomas medinis tiltas per Danės upę pastatytas 1826 m., o XX a. pradžioje nutiesus tramvajaus liniją, jis pakeistas metaliniu.

Vakarais kartais eidavome į šokius. Šokiams grodavo kultūros mamų estradinis orkestras, vadovaujamas meno vadovo Arvydo Paltino, o dainuodavo jauna estrados dainininkė, ukrainietė Nelė Klimenko. Jinai buvo jauna, aukšta brunetė, po jos padainuotos dainos visi ilgai ir audringai plodavo.

Mūsų valdybos sekretorė Vanda artimai bendravo su Paltinų šeima. Paltinienė dirbo miesto teismo sekretore, jos abi buvo geriausias draugės. Vieną sykį Paltinienė į savo šventę pakvietė Vandą, kad ateitų į svečius su artimais savo bendradarbiais. Mūsų sekretorė jos paklausė ir pakvietė kartu su ja nueiti į minėtą šventę Sadauską ir mane. Mes dažnai visi trys susirinkdavome pabendrauti prie arbatos puoduko.

Paltinų butas buvo didelis, erdvus ir skoningai sutvarkytas. Svečių buvo susirinkę nedaug, bet visi išsilavinę ir kultūringi. Paltinienė apgailestavo, kad jos vyro šį vakarą nebus, nes jis daug dirba ir yra labai užsiėmęs. Vakaras praėjo linksmai, gražiai, ir po įvairiausių linkėjimų ir palinkėjimų atsisveikinome ir išėjome namo.

Išvyka pas kolegas

Pagal Energetikos statybos tresto Darbo saugos skyriaus paruoštą grafiką, kiekvienoje Statybos Montavimo Valdyboje (SMV) komisijos turėjo tikrinti, kaip laikomasi darbo saugos reikalavimų. Dar buvo toks reikalavimas — dalintis darbo saugos organizavimo patirtimi su kitomis valdybomis. Tobulinimosi kursuose Vilniuje buvome susitarę, jog tokia priežastimi ir vyksime vieni pas kitus.

Lietuvos energetikos sistemos statybose — tiesiant EPL ir montuojant TP, nelaimingų atsitikimų pastaraisiais metais buvo išvengta. Jų pasitaikė tik jau eksploatuojant užbaigtus ir priduos objektus.

Dalyvauti kitų valdybų tikrinimo komisijoje pirma mano komandiruotė buvo į Kapsuką, buvusią Marijampolę. Tenai suvažiavo DS inžinieriai iš visų valdybų, atvyko ir EST saugumo technikos skyriaus viršininkas Petrauskas. Atvažiavęs į suvalkiečių sostinę, apsigyvenau miesto viešbutyje. Nors sakydavo, kad suvalkiečiai yra šykštūs ir taupyti mėgstantys žmonės, bet trumpai gyvendamas čia pajaučiau, kad jie yra vaišingi ir nuoširdūs gyventojai. Suvalkija buvo vienas iš penkių Lietuvos regionų, kur žmonės gyveno turtingiau negu kitose vietovėse.

Kitą dieną visi atvažiavusieji DS inžinieriai susirinkome į Kapsuko SMV kontoros pastatą, valdybos viršininkas pasitiko mus nuoširdžiai, po trumpo prisistatymo paskyrė mums automobilį, kuriuo su vietiniu DS inžinieriumi išvažiavome į objektus. Per kelias dienas apvažiavome visus elektros oro linijų statybos objektus Vilkaviškio, Alytaus, Varėnos, Lazdijų rajonuose. Susitikome ir pasikalbėjome su elektromonterių brigadomis, patikrinome jų darbo saugos žinių patikrinimo pažymėjimus, uždavėme kontrolinius klausimus darbo saugos tema. Susidarė įspūdis, jog kaimo elektrifikacijos tempai respublikoje vyksta labai sparčiai ir tvarkingai.

Vėliau panašiose tikrinimo komisijose teko dalyvavauti ir kituose Energetikos statybos tresto pavaldžiuose statybos-montavimo valdybos objektuose. Šitie tikrinimai svečiuose buvo paskata geriau tvarkyti ir savo darbo sritį.

Brolis Leandras pasiūlė tėvų sodyboje Šliktinės kaime įrengti vietinį vandentiekį. Tėvai buvo senyvo amžiaus ir jiems nešioti iš šulinio kibirais vandenį buvo sunku. Aptarėme kokių medžiagų įrengimui reikėtų. Parduotuvėse, aišku, tuo metu visko rasti buvo neįmanoma. Grįžęs į Klaipėdą užėjau pas tiekimo skyriaus viršininką A. Gudelį. Aptariau su juo tarnybinius klausimus, vėliau užsiminiau, jog ieškau tėvų sodybai įrenginio vietiniam vandentiekiui. Kolega pažadėjo tas reikalingas medžiagas surasti. Neužilgo jis pranešė gerą naujieną — visas medžiagas ir įrengimus vandentiekio įvedimui jau turi. Padaviau jam reikalingą sumą pinigų, apiformino pirkinį ir, atvežusiu mums iš Kauno laidų rites ir grįžtančiu atgal sunkvežimiu, krovinį sėkmingai nugabenome į tėviškę. Nors vairuotojui už tą pasuktą iš kelio vingį ir buvo sumokėta, tačiau jis iš vieškelio į kaimo keliuką sukti nenorėjo, todėl mudu su broliu Leandru nuo vieškelio karučiais tuos įrenginius baigėme gabenti į vietą. O jų buvo pakankamai nemažai — rezervuaro statinė, įvairūs vamzdžiai, rankinis siurblys, kanalizacijos įrengimai ir kita. Prieš išvykdamas į tėviškę paprašiau viršininko trumpų atostogų ir per jas toje nuošalioje kaimo sodyboje įrengėme visą vandentiekio ir kanalizacijos sistemą. Reikėjo joje tik rankine vandens pompa pripumpuoti 200 litrų vandens rezervuarą ir jokio vaikščiojimo į šulinį...

Tėvai džiaugėsi, kad dabar pats vanduo „atbėga“ į kambarį ir žiemos metu nebereikės eiti į lauką semtis vandens.

Grįžęs į Klaipėdą užėjau padėkoti Gudeliui už pagalbą, nes be jo nebūčiau galėjęs palengvinti tėvų gyvenimo. Žodis po žodžio ir išsikalbėjome. Socialistinėje santvarkoje vieni, net ir turėdami pinigų, be pažinčių — “blato” — negali nusipirkti reikiamų prekių. Kiti — gali gauti visko. Suskirstėme visus pirkėjus į 4 grupes: *Pirmoji* — aukščiausieji kompartijos pareigūnai. Jiems visas pageidaujamas prekes atveža į namus, visos paslaugos atliekamos nemokamai. *Antroji* — žemesnio lygio vadovaujantys pareigūnai ir prekių skirstytojai. Jie gaudavo visko, bet jau turėjo už tai susimokėti. *Trečioji* grupė — turintys pažinčių antrojoje grupėje, ir *ketvirtoji* — gausiausia — tarybinė liaudis, ilgai stovinti eilėse prie apytuščių prekystalių...

Ekskursija į Karaliaučių

Normuotoja Palmyra visada būdavo linksmi nusiteikusi, sugebėdavo „užkrėsti“ kolektyvą teigiamomis emocijomis. Jos dėka vieną vasaros savaitgalio rytą išvykome dviejų dienų trukmės ekskursijai į Karaliaučių (Kaliningradą). Nedideliu KAG autobusu mūsų valdybos 15 darbuotojų grupe (6 moterys ir 9 vyrai) pajudėjome Pagėgių link. Ekskursijai vadovavo, aišku, mūsų profesinės sąjungos pirmininkė linksmoji Palmyra, kuri parinko maršrutą, paruošė miestų sąrašą kuriuos per dvi dienas galėsime aplankyti. Dar ji suorganizavo ir nakvynę Karaliaučiuje, vienoje karininkų šeimoje, patarė visiems nusivežti suvenyrų ir dovanėlių.

Važiuodami autobusu dainavome įvairias dainas, visi buvo geros nuotaikos, oras irgi buvo nuostabus ir kelionė į Karaliaučių prasidėjo pakiliai. Nuo Pagėgių pasukome Panemunės link, kad pervažiuoti per Nemuną garsiuoju karalienės Luizos vardu pavadintu tiltu, jungianti Lietuvą su Karaliaučiaus sritimi. Su mumis važiavo garbaus amžiaus planavimo skyriaus viršininko pavaduotojas Pranas, kuris mokslus buvo baigęs Smetonos laikais Kauno Vytauto Didžiojo universitete. Jis gerai išmanė Mažosios Lietuvos istoriją, todėl mūsų kelionėje buvo tikras ekskursijos vadovas, papasakodavo pravažiuojamų miestų istorijas, pakomentuodavo vieną ar kitą istorinį įvykį. Pranas trumpai papasakojo ir apie Prūsijos karalienės Luizos vardu pavadintą tiltą. Dėka jo supratome, kad ir tiltas gali būti istorijos ašimi. Minima, jog pirmą sykį tiltas buvo pastatytas XVI amžiuje, o išardytas 1678 metais, kai švedų kariuomenė artėjo prie Tilžės. Užėmę Tilžę rusai išbuvo joje ketverius metus, o 1762 m. traukdamasi šį tiltą vėl sugriovė. Tilžės gyventojų prašymu Prūsijos karalius Frydrichas Didysis 1767 m. tiltą atstatė. Siekiant sutrukdyti persikelti Napoleono kariuomenei per Nemuną, 1807 metais tiltas vėl buvo sudegintas. 1904 metais, Tilžės burmistro dėka, prasidėjo tilto statybos. Virš jo portalo iškeltas Prūsijos karalienės Luizės bareljefas su užrašu: *Karalienės Luizos tiltas*. Prasidėjus pirmajam pasauliniam karui, siekiant išvengti rusų kariuomenės įsiveržimo į Rytų Prūsiją, buvo nutarta tiltą sprogdinti, bet tik burmistro pastangomis tiltas išliko.

Lietuvos Nepriklausomybės metu tiltas irgi kirto valstybinę sieną, tilto skirtingose pusėse buvo iškelti dviejų šalių herbai: vienoje Lietuvos Vytis, kitoje — Vokietijos Erelis. 1924 metais tiltu papildomai buvo nutiesti bėgiai siaurajam geležinkeliui Tilžė – Pagėgiai – Smalininkai. 1944 m. tiltą susprogdino besitraukianti vokiečių kariuomenė. Mažąją Lietuvą užėmusi Raudonoji armija medinį tiltą atstatė

Karalienės Luizos tilto vaizdas per Nemuną ties Tilže 1905 – 1925 m.

1947 m. Mums važiuojant to tilto prie

eigoje dar tebebuvo karalienės Luizos bareljefas, kurį vėliau nuardė ir pakeitė SSSR herbu...

Ekskursijos šviesuolis Pranas papasakojo daugelį įdomiausių dalykų apie visas pakeliui pravažiuojamas vietas. Ši ekskursija man padarė didžiulį įspūdį, ją ir dabar, vartydamas istorinę medžiagą, prisimenu su jauduliu. Per Luizos tiltą iš Prūsijos į Lietuvą knygnešių buvo gabenama lietuviška spauda, kai ji buvo carinės Rusijos okupacijos uždrausta, iš Tižės Vydūnas savo gyvenimu ir kūryba skleidė šviesą Lietuvai.

Ekskursijos maršrutas buvo numatytas per tokius miestus: Ragainę (Neman), Gumbinę (Gusevas), Įsrutį (Černiachovskas), Karaliaučius (Kaliningradas). Karaliaučiuje numatėme pernaktuoti, o grįžti atgal kitu maršrutu: per Raušius (Svetlogorskas), toliau Kuršių Nerija pro Nidą ir perkėlos keltu į Klaipėdą.

Kiekvienos pravažiuotos vietovės istorija — neatskiriama Lietuvos kultūros dalis. Ragainėje kunigavo Martynas Mažvydas, pirmosios lietuviškos knygos autorius. 1848 m. Ragainės parapijoje gyveno daugiau kaip 5 tūkstančiai gyventojų ir beveik visi kalbėjo lietuviškai. 1905 m. lietuviškai kalbančių teliko apie 4,5%.

Ragainėje buvo spausdinama daugybė lietuviškų laikraščių ir knygų, kurias nešdami į Lietuvą knygnešiai neretai ir galvas paguldydavo.

Gumbinėje sustojome trumpam poilsiui. Netoli jos — Lazdynėliuose gimė Kristijonas Donelaitis, netoliese — Tolminkiemyje (Čistyje prudy) kunigavo ir parašė “Metų laikus” bei ki-

Ragainės bažnyčia, kurioje kunigavo Martynas Mažvydas

tus kūrinis. 1720 m. pamaldos Gumbinės bažnyčiose vyko dar lietuvių kalba, mokyklose buvo mokoma lietuvių kalbos.

Prie Įsros upės buvo pastatyta Įsručio pilis, kurią Vokiečių ordinas sugriovė ir 1336 m. pasistatė Instenburgo pilį, kuri tapo jų komturijos centru ir Teutonų ordino atsparos tašku kovose su Lietuva. Netoli kūrėsi Įsruties gyvenvietė, kurioje ir po 300 metų buvo kalbama lietuviškai, pamaldos laikomos lietuvių kalba.

Nuo Įsručio pasukome link Karaliaučiaus. Važiuodami pro langus matėme apleistus gražius namus, piktžolių priaugusius kiemus, dar daug griuvėsių.

Atvykę į Karaliaučius, pernaktvojime pas vieną lietuvę, jos vardas Genutė, kuri ištekėjusi už rusų kilmės aukšto rango karininko gyveno šio miesto pakraštyje, individualiame vieno aukšto raudonų plytų name. Vokiečių statytas gyvenamasis namas turėjo didelį erdvų kiemą, nuo bombų beveik nenukentėjęs. Genutė jau žinojo, kad mes atvyksime, sodybos kiemo gražių medžių pavėsyje paruošė vakarienę. Buvo šiltas vasaros vakaras, mes visi ekskursantai buvome maloniai priimti ir pavaišinti, atsivežtas dovanas-suvenyrus įteikėme namo šeiminkams. Genutės vyras Igoris, taktiškas malonus pašnekovas, prisiminė kaip jis pateko į Klaipėdą, papasakojo apie pažintį su Genute, apie dabartinį gyvenimą Kaliningrade.

Kitą dieną aplankėme garsiąją Karaliaučiaus pilį. Sustojome ir pasigrožėjome Katedra. Aplankėme filosofo Imanuelio Kanto kapą, sustojome prie kunigaikščio Albrechto — lietuviškojo žodžio globėjo paminklo. Iš Vilniaus universiteto čia atvykę mokslininkai Stanislovas Rapalionis ir Abraomas Kulvietis 1544 metais padėjo šiam kunigaikščiui Karaliaučiuje įkurti universitetą.

Važinėjant po Karaliaučių, matėsi daug sugriautų namų, miestas atrodė kaip po karo, nors nuo jo jau buvo praėję 18 metų.

Apvažiavę ir apžiūrėję Karaliaučiaus miesto kelis kvartalus, sugrįžome prie namo, kur nakvojome, atsisveikinome su svetingai mus priėmusiais Genute ir Igoriu ir išvykome toliau.

Pakeliui užsukome (nuo Karaliaučiaus 25 km.) į Palmininkų (Jantarny) miestelį, kuris buvo garsus gintaro gaminių kombinatų. Mūsų Pranas ir čia irgi buvo vertingas. Palmininkuose buvo pirmosios gintaro kasyklos Baltijos jūros pakrantėje. Gintaras buvo išgautas šachtiniu būdu, iškastą melsvąjį molį plaunant stipria jūros vandens čiurkšle. Per metus buvo išplaunama apie 650 tonų gintaro. Gal iš šito gintaro buvo pagamintas ir garsusis „Gintaro kambarys“, kuris per karą dingo ir iki pat šiol dar nesurastas.

XX a. pradžioje Palmininkai tapo kurortiniu miestu.

Aplankėme vieną įdomiausių objektų — gintaro kasyklas. Apžiūrėjome gintaro apdirbimo cechą, išigijome gintarinių dirbinių gamintojų kainomis.

Nuo Palmininkų pasukome link Raušių (Svetlogorskas) miestelio, garsiausio kurorto Karaliaučiaus srityje. Artėjant prie Kuršių Nerijos, aplankėme dar vieną gražų miestą Krantą (Zelinogradskas) — populiarų Karaliaučiaus krašto bei Lietuvos gyventojų kurortą. Pasiųkščiavę po šį miestelį ir pabraidę Baltijos jūros pakrante, išvažiavome namo į Klaipėdą.

Šita ekskursija buvo viena pačių įspūdingiausių mano gyvenime. Pavaikščioti istorinę žemę, kurioje kovojo Herkus Mantas, vaikščiojo Kristijonas Donelaitis, Emanuelis Kantas, Martynas Mažvydas, Liudvikas Rėza, Danielius Kleinas, Pilypas Ruigys, Vydūnas ir kiti lietuvių šviesuoliai, buvo neišdildoma šventė ir šviesa visam gyvenimui.

Šaukimas

Valdybos kadru skyriaus viršininkė Aksionova vis primindavo man, kad greičiau pristatyčiau prisiregistravimo pažymą — privalomą nuolatinės gyvenamosios vietos nuorodos dokumentą. Nors praktiškai gyvenau Klaipėdoje, tačiau neturėdamas ten buto negalėjau registruotis. Jos nerimą supratau — šaukiamojo amžiaus jaunuolis pagal gyvenamąją vietovę turi būti pašauktas privalomajai karinei tarnybai. Atsakingos už tai buvo darbovietės. Iki tol jokioje nuolatinėje gyvenimo vietoje nebuvo registruotas.

Nuvažiavau pas brolių į Telšius ir jis padėjo man prisiregistruoti jo bute. Grįžęs į darbą, parodžiau kadru skyriaus viršininkei pasą jau su registracijos atžyma, o jinai pasakė laukti pranešimo dėl tarnybos tarybinėje armijoje.

Brolis Leandras atvežė man į Klaipėdą Telšių karinio komisariato pranešimą-šaukimą dalyvauti sveikatos patikrinimo komisijoje. Rajono karinis komisariatas, pagal TSRS gynybos ministerijos įsaką, prieš pašaukiant jaunuolius tarnauti tarybinėje armijoje, privalėjo organizuoti sveikatos patikrinimo komisijas, patikrinti jaunuolių sveikatą. Komisiją sudarydavo ne tik gydytojai, bet ir visuomeninių organizacijų atstovai, kurie būdami komisijoje užduodavo šauktiniams įvairaus pobūdžio klausimų. Pavasarinis jaunuolių šaukimas vykdavo vasario-kovo mėnesiais, o rudeninis — spalio-lapkričio mėn. Per tuos du mėnesius sveikatos tikrinimo komisijos nariai gaudavo solidų atlyginimą (dvigubas mėnesinis atlyginimas), o ir pagrindinis atlyginimas nuolatinėje darbovietėje išlikdavo nepakitęs.

Šauktinis-jaunuolis pirmiausia pats privalėjo pasitikrinti sveikatą savoje ambulatorijoje ar poliklinikoje pas įvairių specialybių gydytojus. Po patikrinimo vyriausias gydytojas surašydavo to jaunuolio sveikatos būklės išvadas ir išsiųsdavo karinio komisariato šauktinių atrankos komisijai. Karinių komisariatų šauktinių atrankos komisijos jaunuolius tikrindavo papildomai. Tarnyba kariuomenėje trukdavo tris metus, o kariniame jūrų laivyne — keturis.

Nurodytą dieną ir valandą atvykau į Telšių karinį komisariatą. Po trumpo pokalbio su budinčiu karininku, jis mane nuvedė į kambarį, kuriame jau buvo atvykę kiti šauktiniai. Atėjo kitas karininkas, pagal sąrašą perskaitė 8 naujokų pavardes, tame skaičiuje ir mano, visiems įsakė visiškai nuogai nusirengti ir vorele paskui jį eiti į kitą patalpą. Įėję pamatėme už stalų sėdinčią komisiją — baltais chaltais apsivilkusius vyrus ir moteris. Karininkas sukomandavo atsukti į sėdinčius komisijos narius ir nares. Už stalo viduryje sėdintis vyras (tikriausiai komisijos pirmininkas) pasisveikino, pasakė, jog mes neužilgo atliksime garbingą patriotinę pareigą tarnauti galingiausiose ginkluotose pajėgose. Paskui nuo stalo pakilo baltu chalatu apsirengusi aukšta išsidažiusi simpatiška moteris ir, žiūrėdama visiems naujokams į akis, eidama pro mus vis paklausdavo kokomis ligomis sirgome, jei ant kūno pamatydavo randus, pasidomėdavo kaip jie atsirado. Prie kiekvieno šauktinio sustodavo, sulenktu pirštu pakilnodavo vyro varpą, pačiupinėdavo kapšelių ir taip visus apžiūrėjusi bei apčiupinėjusi, atsisėdo už stalo, savo knygutėje kažką užrašė. Kiti sėdintys už stalo garbaus amžiaus vyrai ir moterys užduodavo mums įvairiausių klausimus, į juos turėjome kažką atsakyti. Po apžiūros vorele sugrįžome atgal į nusirengimo kambarį. Mums grįžus, karininkas tokiai pačiai procedūrai nuvedė kitą grupę jaunuoliu “sveikatos patikrinimui”.

Kodėl buvo sudaroma tokia “sveikatos tikrinimo” komisija, ką reiškė šitoks “tikrinimas” nesupratome ne tik šauktiniai, bet to negalėjo paaiškinti ir pareigūnai. Nusirengti viešai moterų ir vyrų aki-vaizdoje daugeliui jaunuolių tai būdavo stresas ir šokas. Tik po daugelio metų suvokiau, jog tai buvo pirmas reikalaujamo besąlygiško jaunuolio paklusnumo juos žeminant ir niekinant išbandymas.

Telšių karinis komisariatas atsiuntė į mano darbovietę pranešimą, kad 20 lapkričio 1963 m. turiu atvykti pas juos, nuo tos datos prasidės mano tarnavimas tarybinėje armijoje. Oficialų karinio komisariato raštą, kad esu šaukiamas į karinę tarnybą, gavo ir mūsų valdybos kadru skyriaus viršininkė Aksionova.

Prieš didžiausias sovietmečio “Spalio revoliucijos” šventes (lapkričio 7 – 8 d. d.) viršininkas Poznanskis pasikvietė mane į savo kabinėtą ir paprašė (paskutinį sykį) nuvežti į Vilnių mūsų penkiems kursantams atlyginimus. Apiformino penkioms dienoms komandiruotės pažymėjimą, kasininkė išrašė kasos orderį nurodytai sumai, padavė penkių elektromonterių atlyginimų žiniaraštį ir išvykau į Vilnių. Mūsų valdyba nuolat siųsdavo savo darbuotojus-elektromonterius, po 5 žmones, į 45 dienų trukmės elektromonterių tobulinimosi kursus. Nuvažiavęs išmokėjau kursantams priklausomus pinigus, jie apsidžiaugė — per šventes norėjo išvažiuoti namo, o pinigų nebeturėjo.

Sugrįžus Klaipėdoje laukė dar daug neužbaigtų darbų, reikėjo užpildyti visus žiniaraščius, paruošti dokumentaciją perduoti kitam darbuotojui.

Kadru skyriaus viršininkė paruošė įsakymą, jog ryšium išėjimu į tarybinę armiją esu atleidžiamas iš darbo.

Mano darbo knygėlėje įrašyta:

1963. XI. 12 d. Atleistas iš darbo ryšium su pašaukimu į Tarybinę Armiją.

Įsak. 105/ 11. XI. 1963

Viršininkas V. Poznanskis palinkėjo geros ir sėkmingos tarnybos armijoje, po tarnybos sugrįžti atgal pas juos į darbą.

Parvažiavau namo į Šliktinės kaimą (iš kur ir pradėjau šią elektriko kelionę), mamai pasakiau, jog turiu šaukimą į tarybinę armiją, greitai išvyksiu. Jau nebebuvo tas pokario laikotarpis, kai vykimas tarnauti į okupacinę armiją buvo prilyginamas tėvynės išdavystei, su tuo jau buvo neišvengiamai susitaikyta. Pokaryje daugelis kaimo vyrų, vengdami privalomo tarnavimo okupacinėje armijoje, visaip save žalodavo, gerdavo sveikatą gadinančių žolelių. Dėl tokių savęs žalojimo priemonių pasitaikydavo ir mirties atvejų.

Visgi, atsisveikindamas su mama mačiau jos nerimą dėl galimų pavojų išvykstant į tolimą nežinomąbę...

Nurodytu šaukime laiku prisistačiau Telšių karinio komisariato budinčiam karininkui, Jis pasakė, jog šiandien vakare aš su grupe šauktinių, lydint karininkui, išvyksime traukiniu į Vilnių.

Apmąstymai...

Telšių kariniame komisariate paėmė iš manęs pasą, kuriame dar buvo ir lietuviškos raidės, įteikė vien tik rusišką karinį bilietą, ir 12 val. nakties, lydint sovietiniam karininkui, traukiniu Klaipėda-Vilnius, su kitais 6 naujokais pradėjome kelionę iš Lietuvos kažkur. Traukinio vagone parodė lentynas ant kurių galėsime miegoti, įspėjo nenaudoti jokių alkoholinių gėrimų, netriukšmauti ir netrukdyti kitiems keleiviams.

Dundant geležinkelio bėgiams, gulint vagono kupė, ratams kalant į galvą — tik-taip, tik-taip, tik-taip.., o kaip tik bus iš tikrųjų — neaišku. Paskęsti mintyse ir pradedi galvoti apie tai kas buvo, kas gali būti, buvimo tikslas. Į smegenys skverbiasi susikurto, kuriamo bei kursimo pasaulio prasmė. Gyvenime būna kažkokie keisti sutapimai ir suklydimai. Atrodo, jog atėjęs į šį pasaulį atsineši tik tą tau duotą kryželį. Tai ir yra tavo likimas, tavo gyvenimo credo, nuo kurio priklausai ir niekada nuo jo nepabėgsi!

Atrodo smulkmena: kažkas suklydo ir laikraštyje paskelbė neteisingą adresą, bet matyti taip ir turėjo būti — nuvažiavau į Saugas Šilutės rajone, o paskelbta buvo, jog tai Klaipėdos rajono gyvenvietė. Nutiko tik taip — Saugų statybos montavimo aikštelės viršininkas Vaitkevičius pasitiko mane ir toliau tėviškai rūpinosi. Man tada buvo tik 15 metų! Kodėl tik mane, pradėjus dirbti elektriku, Klaipėdos rajkomo darbuotojas kvietėsi į kompartijos struktūrą? Saugų aikštelės viršininkas mane „apgynė“ nuo Kauno SMV viršininkės, kad toks jaunas visgi būčiau priimtas į darbą. Jo dėka 1960 metais nuvažiavau į Respublikinę dainų šventę, aplankėme Trakus, užsukome į naujai statomą Lietuvos VRE, buvau Karaliaučiaus krašte...

Pradžioje reikėjo dirbti sunkų fizinį darbą, vėliau tapau brigadininku, meistru, net, tuomet dar neturėjęs aukštojo mokslo, tapau inžinieriumi.

Tarsi pralekiančios šviesos pro traukinio langą sugrįžta ir pralekia prisiminimai. Norėjau vietoje žibalinės lempos šventiškai įžiebtį elektros lemputę ne tik Lietuvos kaimuose, savo rajone, bet ir savo gimtojoje sodyboje.

Nespėjau. Likimas „pasiuntė“ mane tarnauti ginkluotame būryje. Mano tėviškę apšvies kiti bendradarbiai... Tik taip...

Važiuojant link Vilniaus traukinys sustodavo geležinkelio stotyse, vieni keleiviai įlipdavo į vagoną, kiti išlipdavo. Vieni savo buvimu kiek ilgiau išlieka atmintyje, kiti lieka visai nepastebėti. Likimo tarpiniai gyvenimo prisiminimuose taip pat.

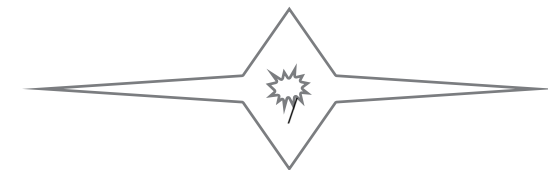
Dundant traukiniui ir klausantis ratų „muzikos“ įvairios mintys pradeda vyti viena kitą, ir nebesupranti, kada tu padarei gyvenime klaidų, o kada padarei žmonėms ką nors malonaus, naujo, svarbaus ir vertingo. Klaipėdoje turėjau draugę. Bendravimas buvo gražus. Bet kodėl jis pasibaigė? Atsikuria bendrai klausyti koncertai, žiūrėti spektakliai, malonios akimirkos...

Koncerte yra muzika, kuri veikia kiekvieną žmogų. Kas ji? Kompozitoriaus, orkestro, dirigento, atlikėjų, aptarnaujančio personalo padarinys? Ne tik. Tai amžinas žmogaus egzistavimo reiškinys...

Gal ir mano darbo dalis buvo elektros „muzika“? Kuo aš ten buvau? Gal yra taip: projektuotojas — kompozitorius, elektromonteriai — atlikėjai, energetikos sistemos vadovas — dirigentas, elektros vartotojai — žiūrovai, aptarnaujantis personalas — tresto, valdybų kontoros?.. Linksma. Belieka laukti aplođismentų... Gal po šimtmečio?...

O traukinys vis dunda į nežinią...

“Elekstrinio”, stulpininko, violininko, “saugumiečio” darbai kuriam laikui pasibaigė...

Turinys

1.	Radosi elektra	5	33.	Pagrasinta areštu...	88
2.	Šliktinė	8	34.	Išbandymas ir patikrinimas	91
3.	Svajonių elektrikas	9	35.	Gadūnavas. Nevarėnai	92
4.	Saugos	10	36.	Meistrų kursai	95
5.	Elektrifikacijos pirmeiviai	14	37.	Hidroelektrinės ir vandens kanalai	100
6.	Gargždai	24	38.	“Saugumiečio” pradžia	101
7.	Žvelsenai	28	39.	Darbo saugos kursai	108
8.	Vaizdingoji Minija	29	40.	Elektromonterių egzaminai	110
9.	Dainuojanti Lietuva	35	41.	Unguriai...	113
10.	Elektros kelias	38	42.	Patikrinimo komisija	114
11.	Veiviržėnai	42	43.	Klaipėdos elektrinė	116
12.	Stalgėnai	48	44.	Klaipėda	118
13.	Nepriklausomybės energetika	50	45.	Išvyka pas kolegas	101
14.	Nauji darbai	52	46.	Vandentiekis	122
15.	Plungė. Alksnėnai. Narvaišiai	54	47.	Ekskursija į Karaliaučių	123
16.	“Liaudies gynėjas”	59	48.	Šaukimas	127
17.	Kaimynai latviai	61	49.	Apmąstymai	130
18.	Pinigų reforma	62			
19.	Karibų krizė	63			
20.	Etapo pabaiga	65			
21.	Gintarų kaimas	66			
22.	Kūlupėnai	68			
23.	Žemaitijos sostinėje	71			
24.	Telšiai	72			
25.	Jaunasis brigadininkas	74			
26.	Rietavas	78			
27.	Pokario energetika	80			
28.	Nauja valdyba	81			
29.	Elektrovielininkų darbai	82			
30.	Kuliai	84			
31.	Darbai Alsėdžiuose	85			
32.	Alsėdžiai	86			

Knygoje naudotos santrumpos

ATK — autotransporto kontora

BGK — Baltijos geodezijos konvencija

DS — darbo sauga

EPL — elektros perdavimo linijos

EST — Energetikos statybos trestas

HES — hidroelektros stotis

KTP — kompleksinė transformatorinė pastotė

kV — kilovoltas

SMV — Statybos montavimo valdyba

ST — saugumo technika

ŠEC — šilumos-elektros centras

TP — transformatorinė pastotė

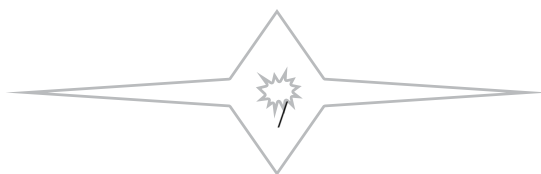
VRE — valstybinė rajoninė elektrinė

Justinas Alminas. RADOSI ŠVIESA. Prisiminimai bei istoriniai duomenys apie elektros energetikos raidą Lietuvoje 1960-1963 metais. Knygoje atsispindi autoriaus jaunystės žavesys elektra, jo darbo džiaugsmas ir rūpesčiai elektrifikuojant to laikmečio Lietuvos kaimus ir miestelius, žibalinės lempas sodybose keičiant į elektros lemputes.

Nuotraukos ir istoriniai duomenys pateikti autoriaus iš įvairių legalių šaltinių.

UDK -

ISBN -

Išleido Šv. Kazimiero ordino Šiaulių apskrities komitūrija
www.ordinas.lt